

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma

2020 – 2024,
päivitys vuodelle 2024

YLIVIESKA
kasvun ihmeitä

1.	JOHDANTO	5
2.	YLEINEN OSA	6
2.1	Toiminta-alue	6
2.2	Valvonnan voimavarat ja tehtävät	6
2.3	Valvontakohteet	8
2.3.1	Riskinarviointi ja tarkastusten kohdentaminen	9
2.3.2	Tarkastukset, pakkokeinot ja tarkastukseen keskimääräisesti käytettävä aika	10
2.3.3	Valvontakohteiden / valvontakohdetyyppien tarkastustiheydet	11
2.3.4	Näytteenottosuunnitelma	12
2.3.5	Lausunnot	12
2.4	Laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu	12
2.5	Henkilöstön pätevyyden varmistaminen ja koulutus	13
2.6	Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä	13
2.7	Laadunhallinta	13
2.8	Viestintä	13
2.9	Valvonnan maksullisuus	14
2.10	Viranomaistehtävien delegoinnit	15
2.11	Asiakaspalaute ja toiminnan kehittäminen	15
2.12	Toiminta häiriötilanteissa	16
2.12.1	Epidemioiden selvittäminen	16
2.13	Valvontasuunnitelman hyväksyminen	17
2.14	Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	17
2.15	Raportointi	18
3.	ELÄINTEN TERVEYS- JA HYVINVOINTIVALVONTA	18
3.1	Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma (EHO)	18
3.2	Kunnan valvontasuunnitelma	19
3.3	Voimavarat	19
3.3.1	Henkilöresurssit, vastuualueet ja työnjako	19
3.3.2	Henkilökunnan pätevyyden ja osaamisen varmistaminen	20
3.4	Tietojärjestelmät	21
3.5	Viestintä	22
3.6	Maksut	23
3.7	Valvonnan toimeenpano	23
3.8	Eläinten terveyden valvonta	24
3.8.1	Eläintautivalmius	24
3.8.2	Eläintautiepäilyt ja – tapaukset sekä eläintaudeista ilmoittaminen	25
3.8.3	Pakollinen ja vapaaehtoinen terveystarkastus eläimille	26
3.8.4	Vesiviljelylaitosten terveystarkastus	26
3.8.5	Muu eläintautivalvonta	26
3.9	Eläinten lääkitsemisen valvonta	27
3.10	Sisämarkkinakauppa, vienti ja tuonti	27
3.10.1	Sisämarkkinatuonti	27
3.10.2	Sisämarkkinavienti	28
3.10.3	Vienti EU:n ulkopuolisiin maihin	28
3.10.4	Tuonti EU:n ulkopuolelta ja eläinlääkinnällinen rajatarkastus	28
3.11	Eläinten hyvinvoinnin valvonta	29
3.11.1	Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus	29
3.11.2	Luvan- ja ilmoituksenvaraiseen toimintaan ilman epäilyä kohdistuva tarkastus	30

3.12	Eläimistä saatavat sivutuotteet.....	30
3.12.1	Sivutuotelaikokset ja sivutuotteita käyttävät toimijat.....	31
3.12.2	Sivutuotteiden hautaaminen.....	31
3.13	Ehdollisuuden valvonta (entiset täydentävät ehdot).....	32
3.14	Eläinlääkäripalvelujen järjestäminen.....	32
3.14.1	Peruseläinlääkäripalvelut.....	32
3.14.2	Tuotantoeläinten terveydenhuolto.....	34
3.14.3	Kiireellinen eläinlääkäriapu.....	35
3.14.4	Saatavuus- ja laatutavoitteet.....	37
3.14.5	Toimitilat ja välineresurssit.....	38
3.14.6	Ostopalvelut.....	39
3.14.7	Laboratoriopalvelut.....	39
3.14.8	Perustason ylittävät palvelut.....	39
3.15	Seuranta, arviointi ja raportointi.....	40
3.15.1	Kunnan suunnitelma.....	40
3.15.2	Eläinlääkäripalvelujen käytön tilastointi.....	40
3.15.3	Muu raportointi.....	40
3.16	Painopistealueet 2024.....	41
4.	ELINTARVIKEVALVONTA.....	42
4.1	Elintarvikevalvonnan tavoitteet ja suunnittelu.....	42
4.2	Valvontakohteet.....	43
4.3	Valvonnan riskiperusteisuus ja kohteiden tarkastustiheys.....	43
4.4	Valvonnan toimeenpano.....	44
4.4.1	Valvontakohteiden ilmoittaminen, rekisteröinti ja hyväksyminen.....	44
4.4.2	Tarkastukset ja niiden sisältö.....	46
4.4.3	Hallinnollisten pakkokeinojen käyttö.....	47
4.4.4	Näytteenottosuunnitelma.....	47
4.4.5	Valvonnan painopisteet ja projektit vuodelle 2024.....	48
5.	TERVEYDENSUOJELUVALVONTA.....	49
5.1	Johdanto.....	49
5.2	Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely.....	49
5.3	Suunnitelmallisen valvonnan kohteet.....	50
5.4	Tarkastuksen sisältö.....	51
5.5	Tarkastustiheydet ja tarkastusaika.....	52
5.6	Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi tehtävät tarkastukset ja tehtävät.....	53
5.7	Pakkokeinojen käyttö.....	53
5.8	Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen.....	54
5.8.1	Suunnitelmallinen näytteenotto.....	54
5.8.2	Muu näytteenotto ja mittaukset.....	54
5.9	Suunnitelmallisen valvonnan painopistealueet.....	55
6.	TUPAKKA- JA NIKOTIINIIVALMISTEIDEN VALVONTA.....	56
6.1	Tupakkalain valvonnan tavoitteet.....	57
6.2	Tupakkalain valvonnan sisältö.....	57
6.2.1	Lupamenettely.....	57
6.2.2	Tupakointikiellon määrääminen asuntoyhteisöön.....	58
6.2.3	Tupakkalain mukaiset tarkastukset.....	58
6.2.4	Kiellot, määräykset ja vähittäismyyntiluvan peruuttaminen.....	59

6.3	Valvontakohteet.....	60
6.4	Tarkastussuunnitelma	60
6.5	Valvonnan painopisteet ja projektit.....	60
6.5.1	Yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa	60
6.5.2	Omavalvonnan tukeminen	61
6.5.3	Laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö.....	61
6.6	Nikotiinivalmisteiden valvonta.....	62

LIITTEET

- 1 Eläinlääkintähuollon suunnitelmallinen valvonta vuodelle 2024
- 1 A Eläinten terveys- ja hyvinvointivalvontasuunnitelma EHO:n resurssikartoitus 2024
- 2 Elintarvikelain valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2024
- 3 Terveysturvallisuuden valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2024
- 4 Tupakka- ja nikotiinivalvonnan valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2024

1. JOHDANTO

Ympäristöterveydenhuolto on 1.1.2023 alkaen järjestetty Ylivieskan kaupungin, Alavieskan kunnan, Nivalan kaupungin ja Sievin kunnan välisenä yhteistoimintana ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueesta annetun lain (410/2009) 2 §:n mukaisesti. Vastuukuntana toimii Ylivieska. Kuntien välisen yhteistoimintasopimuksen tavoitteena on tehostaa ympäristöterveydenhuollon tehtävien hoitoa sekä sopijapuolten yhteistyöllä turvata lainsäädännön vaatimusten mukainen suunnitelmallinen, säännöllinen, laadukas, terveyshaittoja ja -vaaroja ehkäisevä valtakunnallisiin valvontaohjelmiin perustuva ympäristöterveydenhuollon tehtävien hoito. Yhteistoiminta-alueella turvataan ympäristöterveydenhuollon palvelujen saatavuus ja toiminta siten, että toiminta on tehokasta, taloudellista, tasapuolista ja avointa.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen lakisääteinen ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman vuodelle 2024 hyväksyy ympäristöterveyslautakunta. Suunnitelma toimitetaan tiedoksi Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädännön tavoitteena on edistää ja valvoa elinympäristön, elintarvikkeiden ja kansalaisten terveyttä ja turvallisuutta sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia. Tarkoituksena on varmistaa korkealaatuinen ympäristöterveydenhuollon valvonta. Valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon valvontaa ohjaavien keskusvirastojen toimialakohtaiset valvontaohjelmat, alueellinen eläinlääkintähuoltolain mukainen suunnitelma ja ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti ja riskiperusteisesti.

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman teemana ohjelmakaudelle 2020–2024 on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö. Yhteistyö ja avoin vuoropuhelu toimijoiden ja eri viranomaisten välillä edistää valvonnan vaikuttavuutta. Valvonnalla varmistetaan ympäristöterveydenhuollon lakien noudattamista neuvonnan ja ohjauksen keinoin sekä suorittamalla tarkastuksia ja ottamalla näytteitä. Lisäksi ympäristöterveydenhuolto antaa lausuntoja ja varautuu häiriötilanteisiin. Tarvittaessa epäkohtien poistamiseksi käytetään hallinnollisia pakkokeinoja. Valvontaviranomaisen on seurattava, että toimija poistaa epäkohdat. Vastuu toiminnan turvallisuudesta ja lainmukaisuudesta on toiminnanharjoittajalla itsellään.

Perustuslain (731/1999) mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Käytännön valvontatoimien perustana ovat EU:n valvonta-asetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625), erinäiset EUsäännökset, kansalliset ympäristöterveydenhuollon lait ja niiden nojalla annetut asetukset sekä keskusviranomaisen ohjeet. Valvonnassa noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita. Ympäristöterveydenhuollon merkittävimpiä substanssilakeja ovat terveydensuojelulaki (763/1994), elintarvikelaki (297/2021), tupakkalaki (549/2016), lääkelaki (395/1987) nikotiinikorvaustuotteiden valvonnan osalta, ja eläinlääkintähuoltolaki (765/2009), eläinsuojelulaki (247/1996) ja eläintätilaki (76/2021).

Valvontasuunnitelman mukainen valvonta on maksullista ja siitä peritään ympäristöterveyslautakunnan hyväksymän maksutaksan mukaiset valvontamaksut. Elintarvike- ja terveydensuojelu- ja tupakkalain mukaisilta valvontakohteilta peritään lisäksi vuosittainen valvonnan perusmaksu. Perusmaksutuotoilla on oleellinen merkitys ympäristöterveydenhuollon resurssien turvaamisessa.

2. YLEINEN OSA

2.1 Toiminta-alue

Valvontayksikön toiminta-alueita ovat Alavieskan kunta, Nivalan kaupunki, Sievin kunta ja Ylivieskan kaupunki. Pinta-alaltaan yhteistoiminta-alue on 2 134 km². Alue on kompakti kokonaisuus ja etäisyydet yhteistoiminta-alueella ovat kohtuulliset. Toiminta-alueen asukasluku on 32 971 henkilöä.

Alue on maaseutumaista. Isompia väestökeskittymiä ovat Nivalan ja Ylivieskan kaupunkikeskukset. Valvontayksikön toiminta-alueella on runsaasti eläinperäisten elintarvikkeiden alkutuotantoa, pääosin maidon- ja naudanlihan tuotantoa. Maatilojen lukumäärä on laskenut ja tilakoko on kasvanut vuosi vuodelta, samoin tilakohtaiset tuotantomäärät ovat kehittyneet nousujohteisesti. Elintarvikkeiden jatkojalostusta alueella on jonkin verran. Päivittäistavarakauppa ja palvelut ovat merkittäviä työllistäjiä, samoin teollisuus. Eri koulutusasteiden ja alojen opetusta tarjoavia oppilaitoksia, ja erilaisia kokoontumistiloja on runsaasti.

Alueellisesti tärkeät vedenottamot sijaitsevat Sievin kunnan alueella. Talousveden hankinta on pääosin keskitettyä, ja sekä kotitaloudet että eri alojen toimijat kuuluvat lähes sataprosenttisesti kunnallisten vesiyhtiöiden toimittaman talousvesiverkoston piiriin. Kaikissa toiminta-alueen kunnissa on uimarantoja ja osassa myös uimahalleja, jotka ovat säännöllisen valvonnan piirissä.

Ympäristöterveydenhuollolla on kolme toimipistettä: Terveysvalvonnan toimipiste Ylivieskassa (käyntiosoite Tasangontie 21), jossa työskentelevät neljä terveystieteiden eläinlääkäreitä, valvontaeläinlääkäreitä ja ympäristöterveydenhuollon johtaja. Ylivieskassa on hyvin varusteltu neljän (4 htv) eläinlääkärin ja eläintenhoitajan peruseläinlääkintähuollon yhteisvastaanotto (käyntiosoite Katajastontie 2). Nivalassa (osoite Pajatie 1 C) on kolmen (3 htv) eläinlääkärin tuotantoeläinvastaanottopiste.

2.2 Valvonnan voimavarat ja tehtävät

Organisatorisesti ympäristöterveyspalvelujen tulosyksikkö kuuluu Ylivieskan kaupungin teknisten palveluiden toimialaan omana tulosalueenaan. Tulosalueen johtajana toimii ympäristöterveydenhuollon johtaja. Ympäristöterveydenhuollon johtaja johtaa ja kehittää ympäristöterveydenhuollon toimintaa ja vastaa sen toiminnallisesta ja taloudellisesta tuloksesta sekä laadunhallinnasta. Ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisena viranomaisena toimii ympäristöterveyslautakunta.

Viranhaltijoiden kelpoisuus suorittaa ympäristöterveydenhuollon valvontatehtäviä tarkastetaan rekrytointitilanteessa. Terveystieteidenhuoltolain (1326/2010) 21 §:n mukaan ympäristöterveydenhuollon toiminnasta vastaavalla johtajalla on oltava alalle soveltuva korkeakoulututkinto. Johtajalla tulee olla myös riittävä kokemus ja asiantuntemus ympäristöterveydenhuollon toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä. Terveystieteidenhuoltolain 7 §:n mukaan terveystieteidenhuollon valvontatehtäviä hoitavalla kunnallisella viranhaltijalla on oltava soveltuva korkeakoulu-, ammattikorkeakoulu- tai teknillinen opistotason tutkinto. Elintarvikkelain 32 §:n mukaan virallisen valvonnan tehtäviä ja muita virallisia toimia suorittavalla henkilöllä on oltava tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto tai tarvittaessa Euroopan unionin lainsäädännössä edellytetty pätevyys. Eläinlääkintähuollon tehtäviä hoitavien viranhaltijoiden pätevyysvaatimukset on kuvattu suunnitelman kohdassa 3.3.2.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue täyttää 30.10.2003 annetun valtioneuvoston periaatepäätöksen vaatimuksen, joka edellyttää vähintään 10 henkilötyövuotta, päätoimista johtajaa sekä sitä, että kaikki ympäristöterveydenhuollon toimialat ovat samassa yksikössä. Ympäristöterveydenhuollon yksikössä on kaikkiaan 13 virkaa ja yksi eläintenhoitajan toimi. Yhteistoiminta-alueella on sopimus valvontaeläinlääkäripalveluista Kalajoen kaupungin kanssa. Sopimuksen mukaan Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen toisen valvontaeläinlääkärin vuosityöpanoksesta n. 50 % kohdennetaan Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen käyttöön. Lisäksi tehtävien hoidon turvaamiseksi voidaan perustellusta syystä ottaa henkilö virkasuhteeseen kuntalain (410/2015) 87 §:n 2 momentin mukaisesti.

Virat jakaantuvat seuraavasti: seitsemän (7) praktikkoeläinlääkärin ja neljä (4) terveysinsinöörin virkaa sekä valvontaeläinlääkärin ja ympäristöterveydenhuollon johtajan virat (taulukko 1). Valvontaeläinlääkärin virka on perustettu vuonna 2011. Viran työajasta arvioidaan kuluvan 75 % valtion toimeksiantotehtävänä hoidettaviin valvontatehtäviin (mm. eläinsuojelu-, eläintauti- ja sivutuotevalvonta) ja 25 % elintarvikevalvonnan tehtäviin, pääasiassa maidon alkutuotannon valvontaan.

Taulukko 1 Ympäristöterveydenhuollon henkilöresurssit v.2024

Virkanimike	Vastuualue	Lisätietoja
Terveysinsinööri, ympäristöterveydenhuollon johtajan varahenkilö	terveysvalvonta	lisäksi hallinnon tehtäviä
Terveysinsinööri	terveysvalvonta	
Terveysinsinööri	terveysvalvonta	osa-aikainen 80 % 30.8.2024 saakka
Terveysinsinööri	terveysvalvonta	
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Ylivieska
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Nivala
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Nivala
Kaupungineläinlääkäri	kaupungineläinlääkäri	praktiikka, Nivala
Valvontaeläinlääkäri	valvontaeläinlääkäri	viranomaisvalvonta
Valvontaeläinlääkäri 50 %	valvontaeläinlääkäri	viranomaisvalvonta, Kalajoelta hankittava valvontaresurssi
Eläintenhoitaja	eläintenhoitaja	Ylivieskan vastaanotto
Ympäristöterveydenhuollon johtaja	hallinto, terveysvalvonta	
Yhteensä virkapohja 14,3 htv		

Käytettävissä olevat henkilötyövuodet ja niiden jakautuminen eri toiminnoille on kuvattu taulukossa 2.

Suunnitelmallisiksi tarkastuksiksi luetaan toiminnan aloitustarkastukset, valvontasuunnitelman mukaiset, riskinarvioinnin perusteella tehtävät tarkastukset ja niihin liittyvät uusintatarkastukset. Merkittävä osa ympäristöterveydenhuollon viranomaistoimista koostuu muusta, kuin riskinarvioinnin perusteella tehtäväksi suunnitellusta valvonnasta, ja muista virallisista toimista. Näihin tarkastuksiin ja toimiin lukeutuvat ilmoitusten ja hakemusten käsittely, erilaisten haittaepäilyjen perusteella tehtävät tarkastukset, näytteenotot ja mittaukset, lausuntojen anto, toimijoille ja kansalaisille annettava ohjaus ja neuvonta ja sidosryhmäyhteistyö. Kaksi viimeiseksi mainittua lukeutuvat vuoden 2024 valvonnan painopisteisiin.

Muut valvontatehtävät syövät resurssia riskinarvioinnin perusteella tehtäväksi suunnitelluilta tarkastuksilta, eikä suunnitelmallisissa tarkastuksissa ole käytännössä mahdollista päästä 100 % toteumaan. Käytännössä elintarvike- ja terveydensuojeluvalvonnan suunniteltujen tarkastusten n. 70 % toteumaa voidaan pitää hyvänä tavoitteena, mikä vapauttaa voimavaroja muuhun valvontaan. Vuoden 2024 realistisena tavoitteena on nostaa suoritettujen tarkastusten kokonaismäärää (suunnitellut ja ei-suunnitellut) vuodesta 2023. Terveysvalvonnan suunnitelmallisten tarkastusten riskinarvioinnin perusteella määritellyt tunnusluvut on esitetty jäljempänä taulukossa 3.

Taulukko 2 Käytettävissä olevat henkilötyövuodet ja niiden jakaantuminen eri toiminnoille v. 2024

	Yhteensä käytettävissä htv	Suunniteltujen tarkastusten laskennallinen htv- tarve	Tarve, kun tarkastusten toteuma 70 %	Muu valvonta ja viralliset toimet, htv	Muu valvonta ja viralliset toimet, kun tarkastusten toteuma 70 %
Eläinlääkintähuolto	7,0				
Eläinsuojelu-, eläintauti- ja sivutuotevalvonta *	1,25	0,1	0,1	1,15	1,15
Elintarvikevalvonta - Terveysinsinöörit 0,8 + 0,9 - Ympäristöterveydenhuollon johtaja 0,05	1,75	1,55	1,10	0,2	0,65
Maidontuotantotilat	0,25	0,25	0,25	-	-
Terveydensuojeluvalvonta	2,0	1,15	0,80	0,85	1,2
Tupakka- ja nikotiinivalvonta	0,1	0,05	0,05	0,05	0,05
Hallinto	0,95				
Avustava henkilökunta	1,0				
Yhteensä	14,3*	3,1	2,3	2,25	3,05

*olettaen, että käytettävissä on Kalajoelta saatu 0,5 htv:n valvontaeläinlääkärin työpanos

2.3 Valvontakohteet

Yhteistoiminta-alueella on säännöllisesti valvottavia elintarvikevalvonnan kohteita 214, joista lähes kaikki ovat valvonnan vuosittaisen perusmaksun piirissä. Valvonnan vuosittaista perusmaksua ei peritä kyläkaupoilta eikä toimijoilta, joiden liikevaihto on vähäistä. Luvut eivät sisällä alkutuotant-

non valvontakohteita, joilta ei myöskään peritä valvonnan vuosittaista perusmaksua. Maidontuotantotiloja on viimeisimmän käytettävissä olevan tiedon mukaan 153 kappaletta. Elintarvikelain mukaista suunnitelmallista valvontaa kohdennetaan maidontuotantotiloihin, muissa alkutuotannon kohteissa (lihantuotanto, peltoviljely, hunajantuotanto, munantuotanto) suoritetaan tarkastus vain epäiltäessä epäkohtia elintarviketurvallisuudessa.

Terveysuojelulain mukaisia, säännöllisesti valvottavia kohteita on yhteistoiminta-alueella 208 kappaletta, joista valvonnan vuosittaisen perusmaksun piirissä on 113.

Tupakkalain mukaisia valvontakohteita (myyntipaikat) on yhteensä 29 ja myyntipisteitä 49 kappaletta. Valvonnan vuosittainen perusmaksu on myyntipistekohtainen. Lääkelain mukaisia nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntipaikkoja on 20 kappaletta.

Osa kohteista valvotaan toiminnan moninaisuuden vuoksi useamman lain perusteella. Eri lakien mukaan tehtävät tarkastukset pyritään yhdistämään yhdeksi tarkastukseksi. Kohteiden tarkastustiheyteen vaikuttavat mm. toiminnan luonne ja laajuus, toimintaa koskeva lainsäädäntö, siihen liittyvät riskit ja omavalvonnan toimivuus. Näin ollen kohteiden tarkastustiheyksissä voi olla suuria eroja.

Taulukossa 3 on esitetty valvontasuunnitelman mukaisten, riskinarvioinnin perusteella tehtävien tarkastusten lukumäärät.

Taulukko 3 Terveysvalvonnan riskinarvioinnin perusteella tehtävät tarkastukset

	TP 2022	TA 2023	TA 2024
Suunnitelman mukaiset tarkastukset			
Elintarvikelaki	86	146	169
Alkutuotannon valvonta	42	40	35
Tupakka	4	26	12
Nikotiini	2	19	12
Terveysuojelulaki	73	97	127
Yhteensä	207	328	355

2.3.1 Riskinarviointi ja tarkastusten kohdentaminen

Kuten edellä on mainittu, voivat ympäristöterveydenhuollon valvonta ja tarkastukset olla ennalta suunniteltuja (suunnitelmanmukainen valvonta) tai muita, akuutista tarpeesta nousevia tarkastuksia, joita ei voida ennakoida. Tällaisia valvontasuunnitelman ulkopuolisia tarkastuksia ja valvontatoimia ovat esimerkiksi haittaeläimiin ja asumisterveyteen liittyvien terveyshaittaepäilyjen, epidemioiden ja häiriötilanteiden, kuten ruokamyrkytyspäilyjen selvittämiset. Valtion toimeksiantona tehtävässä valvonnassa, joka sisältää pääasiassa eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa, akuutin valvonnan osuus on suurin. Myös terveysuojelulain mukaisessa valvonnassa on paljon akuuttia valvontaa, kuten asuntojen ja kokoontumistilojen sisäilman terveellisyyteen liittyvät tarkastukset.

Valvontasuunnitelma tehdään riskinarviointiin perustuen. Toimialakohtaisissa suunnitelmissa on otettu huomioon keskushallintoviranomaisten antamat ohjeet valvontakohteiden riskinarviointiin.

Niiden pohjalta tehtyä arviointia täydennetään omien valvontakokemusten perusteella. Suunnitelmallisen valvonnan työsuunnitelma laaditaan suhteuttamalla käytettävät resurssit valvontatarpeeseen.

Tekemättä jääneet valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset siirtyvät tehtäväksi seuraavana vuonna.

2.3.2 Tarkastukset, pakkokeinot ja tarkastukseen keskimääräisesti käytettävä aika

Kohteissa suoritettavat tarkastukset ovat oleellinen osa valvottavan kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuuden selvittämistä. Tarkastukset suoritetaan pääasiallisesti paikan päällä kohteessa. Pieni osa tarkastuksista on mahdollista suorittaa etänä tai asiakirjatarkastuksena. Tämä koskee lähinnä uusintatarkastuksia. Asiakirjatarkastuksella tarkoitetaan tarkastusta, jonka valvontaviranomainen tekee tarkastelemalla valvontakohteen tietoja muualla kuin valvontakohteeseen kuuluvassa tilassa. Asiakirjatarkastus voidaan tehdä tilanteissa, joissa tarkastus ei edellytä tarkastuskohteen olosuhteiden havainnointia eikä valvontakohteessa paikan päällä käymisellä saada lisäarvoa asian selvittämiseen tai valvontakohtetta ei voida tarkastaa kohteessa käymällä.

Tarkastus voi kohdistua tiloihin, toimintatapoihin, olosuhteisiin, asiakirjoihin ja tarjoitaviin tai valmistettaviin tuotteisiin. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Tarkastukset voivat sisältää näytteiden ottoa ja mittauksia kohteen, kohteessa harjoitettavan toiminnan tai siellä valmistettavien tuotteiden tai tarjottavien palvelujen turvallisuuden ja määräystenmukaisuuden arvioimiseksi, tai mahdollisten terveyshaittojen selvittämiseksi. Tarvittaessa tarkastuksessa käytetään apuna tarkastuslomaketta. Samalla tarkastuksella voidaan tehdä useamman lain mukaista valvontaa.

Seuraavat asiat kuuluvat kaikkiin tarkastuksiin:

- Tarkastuksiin valmistautuminen ja asiakirjoihin perehtyminen
 - valvontakohtetta koskevat asiapaperit ja mahdolliset lupaehdot
 - mahdolliset valvontakohteelle annetut aikaisemmat huomautukset ja määräykset
 - mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen tulleet valitukset tms.
 - valvontakohteesta otettujen viranomaisnäytteiden tutkimustulokset
- Tarkastus
 - harjoitettavien toimintojen tarkastus: onko toiminta hyväksymispäätöksen (hyväksytyt elintarvikehuoneistot) tai ilmoituksen (rekisteröity elintarviketoiminta) mukaista
 - tilojen tarkastus: tilojen, laitteiden ja välineiden kunnan ja puhtauden havainnointi
 - toimintatapojen tarkastus: mm. henkilökunnan työskentelytavat / mahdolliset riskit
 - henkilökuntaa koskevien vaatimusten toteutuminen (mm. hygieniapassit ja terveydentilan selvitykset)
- Tarkastuskertomuksen laatiminen ja keskitettyyn järjestelmään siirtäminen (elintarvike- ja terveydensuojelulain mukainen valvonta)

Jokaisesta tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus, johon kirjataan tarkastuksen tarkoitus, tarkastuksen keskeiset havainnot, käytetyt menetelmät ja valvonnan tulokset, sovellettu lainsäädäntö sekä tarvittaessa asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimet ja niiden määräajat sekä perittävän tarkastusmaksun peruste ja sen valitusosoitus. Lisäksi kirjataan tarkastusajankohta, tarkastuksen suorittaja ja läsnäolijat. Tarkastuksen keskeiset havainnot pyritään käymään toiminnanharjoittajan kanssa suullisesti läpi tarkastuksen päätteeksi. Tarkastus voi jatkua asiakirjatarkastuksena toimistolla, mikä sisältää esimerkiksi toimijalta saatujen asiakirjojen ja tarkastuksella otettujen valokuvien tarkastelua. Elintarvikevalvonnassa toimijoilla on mahdollisuus toimittaa tarkastukseen liittyvää materiaalia valvojalle tarkastuksen jälkeen käytännössä muutaman päivän ajan, koska Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti tarkastuskertomus tulee toimittaa toimijalle 10 työpäivän sisällä tarkastuksesta. Toimijoiden tasapuolisen kohtelun vuoksi ajasta ei ole mahdollista joustaa.

Elintarvikelain 27 §:n mukaan kunnallisen elintarvikevalvontaviranomaisen on julkaistava suorittamansa elintarvikevalvonnan tulokset Ruokaviraston määräämällä tavalla. Ruokavirasto on antanut määräyksen 12/2021 (108/00.00.01.02.00/2020), jonka mukaan elintarvikevalvonnan tulokset tulee julkaista niin sanottuina Oiva-raportteina, Oiva-arviointiohjeiden mukaisesti. Oiva-arviointiasteikko koostuu neljästä erilaisesta hymiöstä, jotka on nimetty VATI-järjestelmään seuraavasti: A – Oivallinen, B – Hyvä, C – Korjattavaa ja D – Huono. Raportit muodostuvat VATI-järjestelmään kirjatusta valvontakohdetiedoista ja valvontasuunnitelman mukaisesti tehdyn tarkastuksen yhteenvedosta. VATI-järjestelmä on valtakunnallinen ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmä.

Toimijalle voidaan antaa ohjausta ja neuvontaa tai korjauskehotuksia. Tarvittaessa toimijalle annetaan päätös säännösten vastaisen menettelyn korjaamisesta, missä tarkoituksessa toimijalle annetaan toimenpidemääräyksiä tai kieltoja. Ennen kieltojen ja/tai määräysten antamista suoritetaan asianosaisen kuuleminen hallintolain mukaisesti. Mikäli kyseessä on kiireellisiä toimia edellyttävä tilanne, voidaan kuuleminen suorittaa suullisesti paikan päällä ja antaa myös määräykset tai kiellot suullisesti. Tässä tapauksessa annettu päätös muutoksenhakuohjeineen tai valitusosoituksineen toimitetaan kirjallisena asianosaiselle viipymättä tarkastuksen jälkeen.

Tarkastusaikaan lasketaan valmistautuminen tarkastukseen, varsinainen tarkastusaika sekä tarkastuskertomuksen laatimiseen kulunut aika. Matka-aikaa ei huomioida varsinaisena tarkastukseen kuuluvana aikana, paitsi valtion toimeksiantotehtävissä. Matkoista aiheutuneet kustannukset huomioidaan työtunnin hintaa laskettaessa.

2.3.3 Valvontakohteiden / valvontakohdetyyppien tarkastustiheydet

Tämän suunnitelman toimialakohtaiset valvontasuunnitelmat perustuvat keskusvirastojen ohjeisiin keskimääräisistä tarkastustiheyksistä eri valvontakohdetyypeille.

Kohdekohtainen tarkastustiheys määräytyy kohteen tosiasiallisten riskien perusteella. Hyvin toimiva omavalvonta, laadunvalvonta tai käyttötarkkailu sekä hyvin toimiva kiinteistöhuolto, hyvä turvallisuuskulttuuri ja johtaminen pienentävät riskiä ja tätä kautta suunnitelmallisen valvonnan tarvetta. Toisaalta toimijan laiminlyönnit tai toistuvat toimijaa koskevat valitukset voivat olla peruste nostaa tarkastustiheyttä. Elintarvikevalvonnan suunnittelussa on sovellettu Ruokaviraston uusinta ohjeistusta. Terveystieteiden lain mukaisessa valvonnassa on huomioitu Valviran valvontaohjelma vuosille 2020–2024 ja sen viimeisin päivitys.

2.3.4 Näytteenottosuunnitelma

Toimialakohtaisiin valvontasuunnitelmiin on kirjattu näytteenoton periaatteet sekä näytteenottosuunnitelma kohderyhmittäin. Viranomaisen suorittamasta erillisestä näytteenotosta peritään taksan mukainen maksu. Tarkastusten yhteydessä tehtävästä näytteenotosta erillistä maksua ei peritä. Näytteenottosuunnitelmaan kirjattujen näytteiden tutkimuskulut kohdistuvat toiminnanharjoittajille elintarvikelain 73 §:n mukaisesti. Myös suunnitelmiin liittyvien mahdollisten näytteenottoprojektien kriteereillä otettujen näytteiden tutkimuskulut kohdistuvat toimijoille.

Terveystieteiden perusteella tehtävä suunnitelman mukainen näytteenotto on toimijalle maksullista. Näytteiden tutkimuskulut maksaa toiminnanharjoittaja.

Lisäksi yksikön talousarviossa on varauduttu erityistilanteisiin liittyvään näytteenottoon ja laboratoriotutkimuksiin, esimerkiksi elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämisessä. Niiden näytteenottotarvetta ei ole mahdollista suunnitella etukäteen.

2.3.5 Lausunnot

Ympäristöterveydenhuolto antaa lausuntoja toimialaansa koskeissa asioissa. Lausuntoja annetaan esimerkiksi rakennus- ja ympäristönsuojeluviranomaisen pyynnöstä. Lausuntoja annetaan vuosittain noin 40 kpl ja niihin kohdentuu merkittävästi työaikaa.

2.4 Laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu

Elintarvikelaki ja terveydensuojelulaki edellyttävät, että valvontasuunnitelmassa on esitettävä hyväksytyt laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu. Laboratoriot nimeää ja hyväksyy Ruokavirasto. Ruokaviraston nimeämismenettely perustuu useisiin kansallisiin ja Euroopan unionin säädöksiin.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue tukeutuu laboratorion palveluissa pääosin SeiLabin laboratorioihin Haapavedellä ja Seinäjoella. Palveluja, joita ko. laboratoriot eivät itse tuota, saadaan niiden kautta alihankintana. Asumisterveyteen liittyvät mikrobitutkimukset teetetään Työterveyslaitoksen Oulun laboratoriossa sekä THL:n ympäristömikrobiologian laboratoriossa Kuopiossa.

Laboratorioita ei ole kilpailutettu, koska näytemäärät ovat pieniä ja näytteiden tutkimuskustannukset alittavat kansallisen kynnsarvon. Näytteiden mahdollisimman helppo ja nopea kuljetus on tärkeää, minkä vuoksi mahdollisimman lähellä olevien/kuljetuksen järjestäneiden laboratorion käyttäminen on perusteltua. Tutkimuksiin käytetään vain akkreditoituja laboratorioita. Asumisterveysnäytteiden tutkimuspaikka on valittu paitsi yleisten kriteereiden, myös laboratorion syvällisen osaamisen vuoksi. Tulosten vertailtavuus on parempi, kun tukeudutaan vain yhteen laboratorioon, jonka erityisosaamisaluetta asumisterveysnäytteiden tutkiminen on.

Seilab Oy:n laboratorion palvelujen kanssa on tehty kirjallinen sopimus 18.12.2017 elintarvike- ja terveydensuojelulain valvonnan yhteydessä otettavien näytteiden tutkimisesta. Sopimus kattaa myös häiriötilanteiden, kuten epidemiatilanteiden takia tehtävät tutkimukset, varallaolon ja valmiuden tutkimuksiin virka-ajan ulkopuolella sekä näytteiden tutkimisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisen. Lisäksi sopimuksessa on sovittu siitä, että Seilab Oy kirjaa näytetulokset ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn tietojärjestelmään.

2.5 Henkilöstön pätevyyden varmistaminen ja koulutus

Ympäristöterveydenhuollon henkilöstön pätevyys ja se, että työntekijöillä on riittävä asiantuntemus toimenkuvansa mukaisten tehtävien hoitamiseen, varmistetaan rekrytoinnin yhteydessä. Kelpoisuusvaatimukset ovat ensisijaisesti terveydensuojelulain (763/1994) 7 §:n 3 momentin ja elintarvikelain (297/2021) 32 §:n mukaiset. Eläinlääkinnän henkilöstön pätevyysvaatimukset on kuvattu suunnitelman kohdassa 3.3.2. Osaaminen perustuu lainsäädännön edellyttämään tutkintoon, perehdytykseen, kouluttautumiseen ja yksikössä tapahtuvaan ajantasaisen tiedon ylläpitämiseen.

EU:n valvonta-asetus (625/2017) edellyttää, että virallista valvontaa ja muita virallisia toimia suorittavan henkilöstön on saatava toimivaltaansa kuuluvalla alalla asianmukaista koulutusta. Ympäristöterveydenhuollolle on varattu koulutusmäärärahoja terveydenhuollon henkilöstön koulutusperusteiden mukaisesti. Yksikölle on laadittu koulutussuunnitelma, jolla pyritään takaamaan kaikille tasapuoliset mahdollisuudet osallistua koulutuksiin määrärahojen puitteissa. Etäyhteydellä tapahtuvat koulutukset ovat parantaneet merkittävästi koulutuksiin osallistumismahdollisuuksia. Ympäristöterveydenhuollolla on mahdollisuus osallistua etäyhteydellä tapahtuviin koulutuksiin omissa toimistotiloissa olevilla laitteistoilla. Maksuttomiin koulutuksiin ja aluehallintoviraston työkokouksiin pyritään osallistumaan mahdollisimman laajasti. Koulutuksiin osallistumista voidaan seurata Personec F OSS – järjestelmän kautta.

2.6 Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä

Valvontayksikkö kirjaa valvonnan kohteet ja valvontatiedot ympäristöterveydenhuollon valtakunnalliseen keskitettyyn toiminnanohjaus ja tiedonhallintajärjestelmään (VATI), josta asiakkaalle lähetetään tarkastuspöytäkirja sähköisesti. Tarvittaessa pöytäkirja lähetetään toimijalle myös kirjeitse. Tarkastuskertomukset arkistoidaan Ylivieskan kaupungin sähköiseen arkistointijärjestelmään Dynasty 10:een.

2.7 Laadunhallinta

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen edeltäjässä Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa on laadittu vv. 2015–2016 ympäristöterveydenhuollon laadunhallintajärjestelmä yhdessä Ympäristöpalvelut Helmen, Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ja Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen kanssa. Laadunhallintajärjestelmä koostuu laatukäsikirjasta ja menettelytapaohjeista. Laatukäsikirja on hyväksytty Peruspalvelukuntayhtymä Kallion yhtymähallituksessa 19.08.2016, § 70. Laatukäsikirjaa on sen jälkeen päivitetty perehdytysohjeiden osalta, miltä osin se on ajan tasalla.

2.8 Viestintä

Ympäristöterveydenhuollon tavoitteena on terveyshaittojen ehkäiseminen viestinnän ja ennalta ehkäisevän valvontatyön keinoin. Viestintään kuuluvat sekä sisäinen että ulkoinen viestintä. Yksikön sisäistä tiedonkulkua palvelevat terveysvalvonnan ja eläinlääkintähuollon kuukausittaiset palaverit, koko henkilöstön yksikköpalaverit, ympäristöterveydenhuollon johtajan käynnit eläinlääkäreiden vastaanotolle sekä sähköposti- ja puhelinkontaktit. Tietyn aiheen ympärille rakentuvia pala-

vereja pidetään tarpeen mukaan. Henkilöstöä ohjeistetaan seuraamaan Ylivieskan kaupungin intranet-sivuja.

Ulkoiseen viestintään kuuluvat asiakaspalvelu, neuvonta ja opastus sekä tiedottaminen. Jokainen työntekijä on omalta osaltaan vastuussa asiakaspalvelusta, neuvonnasta ja opastuksesta. Neuvontaa ja opastusta annetaan puhelimitse mutta tärkein osa siitä tapahtuu valvontakäyntien, ja eläinlääkäreiden osalta sairaus- ja terveydenhuoltokäyntien yhteydessä.

Ympäristöterveydenhuollon internet-sivut ovat Ylivieskan kaupungin internet-sivujen alla osoitteessa www.ylivieska.fi/asuminen-ja-ymparisto/elainlaakarit-ja-terveysvalvonta/. Ylivieskan kaupungin muita viestintäkanavia ovat mm. Facebook, Instagram sekä X, joita käytetään tarpeen mukaan. Lisäksi Nivalan eläinlääkäreillä on omat Facebook-sivut nimellä Pajatien eläinlääkärit. Ympäristöterveydenhuollon tulosalueella on aktiivinen toimintatapa lehdistön suuntaan ja mm. uimavesituloksista viestitään säännöllisesti. Uutislunteeissa asioissa lehdistölle toimitetaan harkinnan mukaan tiedotteita, joiden pohjalta medialla on mahdollisuus tehdä asiasta uutinen. Niin lehdistön kuin muun median ympäristöterveydenhuoltoa koskeviin haastattelu- ja lausuntopyyntöihin suhtaudutaan positiivisesti.

Aluehallintoviraston ja keskusvirastojen suuntaan pidetään tiiviisti yhteyttä lähinnä ohjeistusta tai ohjeistusten tarkentamista vaativissa asioissa.

Kaupungin yleinen viestintämalli soveltuu sellaisenaan myös ympäristöterveydenhuollon käyttöön. Häiriötilanneviestintä on osa häiriötilannevarautumista. Häiriötilannesuunnitelmassa on suunnitelma ja toimintakortti viestinnästä ja johtamisesta häiriötilanteen aikana.

Ympäristöterveydenhuollon virallisesta tiedottamisesta vastaa ympäristöterveydenhuollon johtaja tai hänen varahenkilönsä:

Päivi Pyykönen, ympäristöterveydenhuollon johtaja, puh. (08) 419 5026, 044 419 5026, sähköposti [paivi.pyykonen\(at\)ylivieska.fi](mailto:paivi.pyykonen(at)ylivieska.fi).

Piia Junnikkala (varahenkilö), terveysinsinööri, puh. 044 419 5823 sähköposti [piia.junnikkala\(at\)ylivieska.fi](mailto:piia.junnikkala(at)ylivieska.fi).

2.9 Valvonnan maksullisuus

Tämän suunnitelman mukainen valvonta on toiminnanharjoittajille pääsääntöisesti maksullista. Elintarvikeketjun valvonta-asetuksen (2017/625) 79 artiklan mukaan toimivaltaisten viranomaisten on perittävä tietyntyyppisestä virallisesta valvonnasta pakollisia maksuja. Sääntelyn tarkoituksena on vähentää virallisen valvonnan järjestelmän riippuvuutta julkisesta taloudesta. Valvonta-asetuksen 80 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat eräin poikkeuksin periä muitakin kuin 79 artiklassa tarkoitettuja maksuja kattaakseen virallisesta valvonnasta ja muista virallisista toimista aiheutuvat kustannukset. Valvonnasta perittävien pakollisten maksujen suuruus täsmennetään kansallisissa maksuasetuksissa. Viranomaisella on oikeus ja velvollisuus periä tarkastuksista lainsäädännön edellyttämät maksut. Tämä koskee myös etänä tehtäviä tarkastuksia, uusintatarkastukset mukaan lukien. Maksun suuruus vastaa enintään toimenpiteestä aiheutuneita kustannuksia, jollei muusta lainsäädännöstä muuta johdu.

Tarkastuksen maksullisuus määräytyy sen perusteella, minkä lain nojalla tarkastus alun perin tehdään. Jos samalla tarkastuksella havaitaan myös toisen sektorin epäkohtia, toimijalle lähetetään tarkastuksesta vain yksi lasku. Tapauskohtaisesti voi kuitenkin olla perusteltua laskuttaa kahdesta tarkastuksesta, jos tarkastuksella suoritettava työ vastaa kahden tarkastuksen työmäärää.

Tarkastuksista perittävien maksujen lisäksi kunta perii vuosittain 150 euron suuruisen valvonnan perusmaksun suunnitelmallisen elintarvike- ja terveydensuojelulain mukaisen valvonnan piirissä olevalta valvontakohteelta (elintarvikelaki 72 §, terveydensuojelulaki 50 §). Maksua ei peritä alkutuotannon toimijoilta, yleishyödylliseltä yhteisöltä eikä kyläkaupoilta. Tupakkalain mukaisilta valvontakohteilta peritään vuosittainen, myyntipistekohtainen valvontamaksu, jonka suuruus on 500 euroa (tupakkalaki 91 §). Perusmaksu on luonteeltaan veronomainen ja se peritään kalenterivuoden alussa. Ympäristöterveydenhuollon resursseja kuluu myös maksuttomien lausuntojen, neuvonnan ja ohjauksen antamiseen, joten maksutuotoilla on merkitystä resurssien turvaamisessa.

Valtio korvaa kunnille aiheutuneet kustannukset sellaisista Ruokaviraston kuntien toimeenpantaviksi ohjaamista elintarvikevalvonnan tarkastuksista, näytteenotoista, tutkimuksista ja selvityksistä, jotka tässä laissa säädetään Ruokaviraston tehtäviksi tai jotka liittyvät säädösten tai Ruokaviraston ohjeiden valmisteluun.

Valvontamaksut ovat arvonlisäverottomia, koska laskutusperusteena on viranomaistyö. Lainsäädännön perusteluissa katsotaan valvontamaksuja tarvittavan kattamaan valvonnasta aiheutuneita kustannuksia ja erityisesti parantamaan valvonnan resursointia. Maksut peritään ympäristöterveyslautakunnan hyväksymän taksan mukaisesti. Maksutaksa on nähtävissä ympäristöterveydenhuollon toimistossa, Tasangontie 21, Ylivieska ja sähköisesti Ylivieskan kaupungin internet-sivuilla. Kohdetyyppikohtaisen tarkastussuunnitelman perusteella voidaan arvioida valvontamaksun suuruus. Ympäristöterveydenhuollon maksutaksaa päivitetään tarpeen mukaan.

2.10 Viranomaistehtävien delegoinnit

Ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisena viranomaisena Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella toimii ympäristöterveyslautakunta.

Yhteistoiminta-alueella viranomaistehtävien delegointi viranhaltijoille on tehty mahdollisimman kattavasti valvontatoimenpiteiden joustavan ja tarkoituksenmukaisen käytön varmistamiseksi. Pääosa delegoinneista on tehty terveysinsinööreille, valvontaeläinlääkärille ja ympäristöterveydenhuollon johtajalle ja tietyiltä osin praktikoille.

2.11 Asiakaspalaute ja toiminnan kehittäminen

Eläinlääkintähuollon Ylivieskan toimipisteessä on asiakkaiden saatavilla palautelomakkeita, jotka voidaan palauttaa lukittuun laatikkoon. Ympäristöterveydenhuollon johtaja kerää palautetut lomakkeet ja antaa palautteen työntekijöille. Asiakkaat voivat antaa palautetta toiminnasta myös sähköpostitse ja puhelimitse. Myös suullisesti ja kaupungin kirjaamon kautta tullut palaute huomioidaan toimintaa kehitettäessä.

Ylivieskan kaupungilla on PRO24-järjestelmä työturvallisuuteen liittyvien ilmoitusten tekemistä varten.

Eläinlääkintähuoltoa ja valvontaa koskevat valitukset ohjataan ympäristöterveydenhuollon johtajalle, joka käsittelee muut, kuin itseään koskevat valitukset. Mikäli asiaan liittyy korvausvaatimuksia, edetään asiassa Ylivieskan kaupungin hallintosäännön 77 §:n mukaisesti.

2.12 Toiminta häiriötilanteissa

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueet Helmi, Kalajoki, Kallio ja Selänne ovat laatineet vuosina 2009–2010 yhteisen ympäristöterveydenhuollon häiriötilannesuunnitelman. Suunnitelmaa on vuosien mittaan päivitetty säännöllisesti, ja se on tällä hetkellä kaikkien yhteistoiminta-alueiden yhteiskäytössä Teams-alustalla. Häiriötilannesuunnitelma on myös kirjallisena ympäristöterveydenhuollon toimistolla Tasangontielle. Suunnitelman laajempi päivitys on saatettu loppuun vuonna 2023 ja jatkossa suunnitelmaa päivitetään vuosittain. Häiriötilannesuunnitelman pohjalta on vuonna 2012 rakennettu yhteistyössä myös suunnitelma poikkeusoloihin varautumisesta.

Ympäristöterveydenhuolto on edustettuna myös valmius- ja yhteistyöryhmässä, jossa on Ylivieskan kaupungin lisäksi toimijoita eri sektoreilta. Ympäristöterveydenhuollon johtaja on jäsenenä Ylivieskan kaupungin laajennetussa johtoryhmässä.

2.12.1 Epidemioiden selvittäminen

Valtioneuvoston asetuksen elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviävien epidemioiden selvittämisestä (1365/2011, muutos 978/2022) 3 §:n mukaan kunnan elintarvikevalvontaviranomaisen ja terveydensuojeluviranomaisen on yhdessä tartuntatautien vastustamisesta kunnan alueella vastaavan viranomaisen kanssa ennalta varauduttava elintarvikkeiden ja veden välityksellä leviäviin epidemioiden ja sovitava niitä koskevan selvitystyön järjestämisestä. Asetuksen 4 §:n mukaan kunnan elintarvikevalvontaviranomaisen ja terveydensuojeluviranomaisen tulee yhdessä nimetä epidemioiden selvittämistä varten selvitystyöryhmä, jonka kokoonpano on määritelty asetuksessa. Ympäristöterveyslautakunta on nimennyt työryhmän alkuvuonna 2023. Työryhmä kulkee nimellä hygieniatyöryhmä.

Hygieniatyöryhmän tehtävänä on mm. elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittäminen. Hygieniatyöryhmä toimii tarvittaessa myös laajemmin häiriötilannetyöryhmänä. Työryhmään kutsutaan mukaan myös kuntien edustaja, mikäli tilanne koskettaa erityisesti suurta joukkoa kuntalaisia.

Hygieniatyöryhmä pitää toimintavalmiutta yllä kokoontumalla säännöllisesti 2–3 kertaa vuodessa ja lisäksi tarpeen mukaan akuuttitilanteissa. Kokoonkutsujana toimii ympäristöterveydenhuollon johtaja.

Hygieniatyöryhmä kokoontuu seuraavalla kokoonpanolla:

- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue Pohteen tartuntataudeista vastaava lääkäri / lääkärit
- Pohteen aluehygieniahoitaja
- ympäristöterveydenhuollon johtaja
- valvontaeläinlääkäri
- terveystieteiden asiantuntijat
- alueen vesihuollosta vastaavien tahojen edustajat yhteistoiminta-alueen kunnista
- asiantuntijaksi kutsutaan tarvittaessa esimerkiksi siivoustyön, jätehuollon ja työterveyshuollon edustajia

Varahenkilöinä toimivat jäsenen tehtäviä kulloinkin hoitavat sijaiset tai erikseen nimetyt varahenkilöt.

Talousarviossa on varauduttu ennalta arvaamattomasta näytteenotosta ja asiantuntijapalveluista mahdollisesti aiheutuviin kustannuksiin.

2.13 Valvontasuunnitelman hyväksyminen

Valvontasuunnitelman suunnittelukaudelle ja vuosittaiset päivitykset hyväksyy Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ympäristöterveyslautakunta kalenterivuositain. Hyväksyessään valvontasuunnitelman asianomainen viranomais myös kirjaa suunnitelman toteutumisen seuranta-tavan.

Ympäristöterveydenhuollon lainsäädäntö ei edellytä toimijoiden kuulemista valvontasuunnitelmasta, mutta hallintolain 41 §:n mukaisesti on toimijoille varattava vaikuttamismahdollisuuksia. Valvontasuunnitelmaluonnos julkaistaan verkkosivuilla ja toiminnanharjoittajille tarjotaan mahdollisuus kommentoida luonnosta.

2.14 Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Ympäristöterveyslautakunta arvioi tietoonsa saatetun valvontasuunnitelman toteutumisen helmikuun loppuun mennessä. Arvioinnissa otetaan huomioon seuraavat tekijät:

- Suunnitellun toiminnan ja tarkastusten kattavuus
 - kaikkien toimialojen valvonnan kattavuuden tarkastelu
 - painopisteiden valvonnan toteutuminen
 - toteutunut ajankäyttö suhteessa suunniteltuun ajankäyttöön (tarkastukset, kohteet)
 - tarkastuksilla esiin tulleiden epäkohtien määrän ja laadun tarkastelu sekä kunnan viranomaisen toimenpiteet asioiden saattamiseksi määräysten mukaisiksi
- Tarkastusten ja näytteiden määrät suhteessa valvontasuunnitelmaan
 - toteutuneiden tarkastusten lukumäärä
 - näytteiden ja analyysien lukumäärä
 - valvontahankkeisiin osallistuminen
- Valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen
 - eri lakien mukaisesta valvonnasta kertyneet maksutulot
 - valvonnasta saatujen tulojen kohdentaminen
- Voimavarojen riittävyys ja yhteistoiminta-alueen toimivuus
 - voimavarojen riittävyys suunnitelmallisen valvonnan toteuttamiseen sekä riittävyys muuhun lakisääteiseen valvontaan (ei-suunnitelman mukainen)
 - voimavarojen käyttö suunnitelmalliseen valvontaan ja muihin tehtäviin
 - erittely henkilöstövoimavarojen kohdentumisesta eri lakien mukaiseen valvontaan (VYHA)
 - valvonnan tehokkuuden toteutuminen peilattuna keskusvirastojen ohjeisiin
- Toiminnan kehittämistarpeet

- suunnitelma toimenpiteistä, joilla tilannetta voitaisiin parantaa seuraavana toimintavuonna
- Mahdolliset toiminnan tarkastamiset
 - poikkeamat, kehittämiskohteet ja korjaavat toimenpiteet
 - arvio yksikön mahdollisuuksista vastata edellisessä kohdassa todettuihin asioihin

Valtakunnallisesta ympäristöterveydenhuollon toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmästä (VATI) saadaan tilasto- ja vertailutietoa siitä, millaista valvontayksikön toiminta on ollut suhteessa muihin valvontayksiköihin Suomessa. Arviointia hyödynnetään ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa.

Valvontasuunnitelman toteutumista arvioidaan lisäksi neljä kertaa vuodessa osavuosikatsausten yhteydessä. Näiden lisäksi strategisten tavoitteiden toteutumista tarkastellaan vuosikertomuksessa.

2.15 Raportointi

Ympäristöterveyslautakunnan hyväksymä valvontasuunnitelma toimitetaan Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle hyväksymisvuoden loppuun mennessä VYHA – järjestelmän kautta

Ympäristöterveyslautakunnan hyväksymä arviointi ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman toteutumisesta ja toimialakohtaiset toteutumaraportit toimitetaan sähköisesti VYHA – raportoinnilla vuosittain seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä.

3. ELÄINTEN TERVEYS- JA HYVINVOINTIVALVONTA

3.1 Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjelma (EHO)

Eläinlääkintähuollon valtakunnallisesta ohjelmasta säädetään tällä hetkellä voimassa olevan eläinlääkintähuoltolain (765/2009) 8 §:ssä ja valtioneuvoston asetuksessa eläinlääkintähuollosta (1031/2009, 1 §). Eläinlääkintähuoltolain uudistustyö on saatettu päätökseen, ja uusi laki on vahvistettu alkuvuonna 2023. Laki on parhaillaan Euroopan komission arvioitavana. Laissa säädetyt julkiset eläinlääkäripalvelut notifioidaan Euroopan komissiolle yleishyödyllisinä, luonteeltaan taloudelliseksi toiminnaksi katsottavina palveluina. Uusi eläinlääkintähuoltolaki tulee voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana sen jälkeen, kun Euroopan komissio on hyväksynyt notifikaation, aikaisintaan vuonna 2024. Kunnan vuoden 2024 eläinlääkintähuollon valvontasuunnitelman perustana on tällä hetkellä voimassa oleva lainsäädäntö. Suunnitelma sisältää myös viittauksia uuteen eläinlääkintähuoltolakiin.

Ruokaviraston laatiman eläinlääkintähuollon valtakunnallisen ohjelman tavoitteena on tehostaa ja yhdenmukaistaa eläinlääkintähuoltolaissa tarkoitettua eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa sekä ohjata eläinlääkäripalveluiden järjestämistä. Tarkoituksena on lisätä valvonnan suunnitelmallisuutta, tehokkuutta ja laatua ohjaamalla valvontasuunnitelmien laatimista aluehallintovirastoissa ja kunnissa. Tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä ja varmistaa toiminnanhar-

joittajien samanarvoinen asema suhteessa valvontaan. Ohjelma sisältää lisäksi eläinlääkäripalveluiden saatavuutta ja laatua koskevat yleiset tavoitteet. Ohjelmalla pyritään varmistamaan, että vastuutahot varaavat riittävät henkilö- ym. resurssit valvontatehtäviin ja eläinlääkäripalveluihin koko maassa.

Eläinlääkintähuoltolain soveltamisalaan kuuluvasta valvonnasta säädetään lisäksi elintarvikelaissa (297/2021), eläintautilaissa (76/2021), eläinsuojelulaissa (247/1996), eläinten kuljetuksesta annetussa laissa (1429/2006), eläinten lääkitsemisestä annetussa laissa (387/2014), sivutuotelaissa (517/2015) ja maatalouden tukien toimeenpanosta annetussa laissa (192/2013).

Elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma sisältää valvonnan painopisteet ja toimenpiteet eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan päämäärien saavuttamiseksi. Tarkemmat kuvaukset toimenpiteistä julkaistaan Eläinlääkintähuollon valtakunnallisessa ohjelmassa (EHO). Valvontasuunnitelma on laadittu vuosille 2021–2024.

3.2 Kunnan valvontasuunnitelma

Eläinlääkintähuoltolain (765/2009) 10 §:n mukaan kunnan on laadittava suunnitelma järjestämistään eläinlääkäripalveluista sekä eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan järjestämisestä alueellaan. Suunnitelman tulee sisältää tiedot eläinlääkäripalvelun tuottamistavasta, saatavuudesta, laadusta ja mitoituksesta sekä valvontaan kuuluvista tarkastuksista, näytteenotoista ja muista toimenpiteistä. Kunnan suunnitelmassa on otettava huomioon valtakunnallinen ohjelma ja alueellinen suunnitelma ja se on arvioitava ja tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kolmen vuoden välein. Aluehallintovirasto (AVI) ohjaa kunnan suunnitelman laatimista sekä valvoo ja arvioi sen toteutumista.

Painopistealueet vuodelle 2024 ovat pääosin Ruokaviraston ja AVI:n suorassa ohjauksessa toteutettavia toimenpiteitä. Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella huolehditaan siitä, että käytettävissä on riittävästi henkilöresurssia Pohjois-Suomen aluehallintoviraston ohjaamiin valvontatehtäviin.

3.3 Voimavarat

3.3.1 Henkilöresurssit, vastualueet ja työnjako

Kunta järjestää alueellaan peruseläinlääkäripalvelut, kiireellisen eläinlääkäriavun sekä elintarvikkeiden turvallisuuden valvonnan ja kunnaneläinlääkärille säädettyjen tehtävien hoidon siten kuin eläinlääkintähuoltolaissa (765/2009, jatkossa ElHL) säädetään. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella näistä tehtävistä huolehtii ympäristöterveyslautakunta, jonka tehtävänä on johtaa ja kehittää alaistaan tulosaluetta ja vastaa palvelujen tuloksellisesta järjestämisestä. Ympäristöterveydenhuollon johtaja vastaa eläinlääkintähuollosta yhteistoiminta-alueella ja päättää kunnaneläinlääkäreiden keskinäisestä työnajosta. Tarvittavien voimavarojen takaamiseksi on yhteistoiminta-alueella tehty resurssitarpeen kartoitus (liite 1A).

Eläinlääkintähuoltolain mukaisten tehtävien hoitamista varten kunnassa on oltava tarpeellinen määrä kunnaneläinlääkärin virkoja. Jos kunnassa on useampi kuin yksi kunnaneläinlääkärin virka, kunnan on määrättävä kunnaneläinlääkäreiden keskinäisestä tehtävänajosta. (ElHL 16 §).

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on seitsemän praktikkoeläinlääkäriä virkaa, yksi valvontaeläinlääkäriä virka sekä eläintenhoitajan toimi. Kalajoen kaupunki on vuonna 2021 perustanut valvontaeläinlääkäriä viran, jonka vuosittaisesta työpanoksesta 50 % kohdennetaan Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen käyttöön. Valvontaeläinlääkäriä palveluiden hankkimisesta on sopimus Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen kanssa. Eläinlääkäriä työaika kuluu lisäksi koulutukseen, neuvontaan, hallinnollisiin tehtäviin yms. tehtäviin, jotka eivät välttämättä ole kohdennettavissa jonkin tietyn eläinlääkintähuollon tehtävän suorittamiseen.

Yhteistoiminta-alueella on varauduttu siihen, että eläinlääkäriä päivystys- ja koulutusvapaiden ajaksi voidaan virkasuhteeseen ottaa sijainen ilman, että tehtävää varten on perustettu virka. Kyseessä on tällöin kuntalain (410/2015) 87 § mukainen tehtävään ottaminen.

Valvontaeläinlääkäri suorittaa elintarvikelain mukaiset tuotantotilojen hygienia tarkastukset ja tekee valtion toimeksiantotehtävinä hoidettavat eläintautivalvonta-, eläinsuojelu- ja muut valvontakäynnit. Peruspalvelukuntayhtymä Kalliolla on ollut valvontaeläinlääkäriä yhteistoiminnasta sopimus Ympäristöpalvelut Helmen, Kalajoen yhteistoiminta-alueen ja Peruspalvelukuntayhtymä Selänteen kanssa 1.1.2014 lähtien. Yhteistyösopimus on pysynyt voimassa toimintojen siirryttyä Ylivieskan kaupungin organisaatioon. Yhteistoimintasopimuksen tarkoituksena on mahdollistaa valvontaeläinlääkäriä yhteistyössä tehtävät tarkastukset, pöytäkirjan laatimiset ja konsultointi sopimuksen tehneiden yhteistoiminta-alueiden sisällä.

Praktikkoeläinlääkärit vastaavat kaikille eläinlajeille tarkoitetuista peruseläinlääkäriä palveluista, ympärivuorokautisesta kiireellisestä eläinlääkäriä avusta ja pääasiallisesti tuotantoeläinten terveydenhuollosta. Virkoihin kuuluu päivystysvelvollisuus. Yksityiseläinlääkäriä tarjoamia tuotantoeläinten terveydenhuoltopalveluja on jossain määrin tarjolla ympäristöterveydenhuollon yksikön toiminta-alueella. Valvontaeläinlääkäriä lomien ja vapaiden aikana praktikkoeläinlääkärit sijaistavat häntä valtion toimeksiantotehtävänä hoidettavan valvonnan osalta. Päivystysaikoina praktikot vastaavat akuuttien eläinsuojelutapausten hoitamisesta. Tarvittaessa praktikot toimivat valvontaeläinlääkäriä työparina.

Eläintenhoitaja työskentelee Ylivieskan eläinlääkinnän vastaanotolla. Eläintenhoitajan keskeisiin tehtäviin kuuluvat ajanvaraus, asiakaspalvelu, vastaanoton yleisen järjestyksen ja siisteyden ylläpito, välinehuolto, kuormanpurku ja eläinlääkäriä avustaminen.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella toimii kaksi yksityistä eläinlääkäriä asemaa: Savisillan eläinklinikka Ylivieskassa ja Eläinklinikka Nivel Nivalassa. Ne tarjoavat lemmikkieläimille ajanvarausperusteisia palveluja arkisin. Eläinlääkäriä asemilla ei ole päivystystä ja ne ovat suljettuna yrittäjien loma- ja muina vapaa-aikoina. Eläinlääkäriä palveluja ei ole saatavissa päivystysaikoina yhteistoiminta-alueen eläinlääkintähuollon ulkopuolisilta toimijoilta, joten yhteistoiminta-alueen on vastattava sekä pieneläin- että tuotantoeläinpalvelujen saatavuudesta toiminta-alueellaan ympäri vuorokauden.

3.3.2 Henkilökunnan pätevyyden ja osaamisen varmistaminen

Eläinlääkäriä virkaan valittavalta edellytetään Suomessa eläinlääkäriä laillistamista (laki eläinlääkäriä nimityksen harjoittamisesta 29/2000, 43 §). Muissa EU/ETA-maissa, kuin Suomessa eläinlääkäriä pätevyyden hankkineelta edellytetään lisäksi, että kyseinen eläinlääkäri on tutustunut eläintau-

tilain täytäntöönpanoa, elintarvikkeiden turvallisuuden valvontaa ja eläinten hyvinvoinnin valvontaa koskevaan Suomen lainsäädäntöön Ruokaviraston hyväksymällä tavalla eli ns. lainsäädäntökurssin suorittamista hyväksytysti. Lainsäädäntökurseja järjestää Envirovet. Ruokavirasto hyväksyy myös Eviran ja Helsingin yliopiston eläinlääketieteellisen tiedekunnan aiemmin hyväksytysti suoritettavat lainsäädäntökurssit. Nämä tahot eivät enää järjestä yllä mainittuja kurseja.

Viransijaisilta edellytetään joko laillistamista tai väliaikaista oikeutta eläinlääkäriammattin harjoittamiseen (ammattiharjoittamislaki 7 §). Mikäli viransijaisuuteen ei ole saatavilla pätevyyskurssin käyntä EU/ETA-maassa eläinlääkäriin tutkinnon suorittanutta eläinlääkäriä, voidaan yksittäistapauksessa erityisistä syistä kunnan päätöksen mukaisesti ottaa määräaikaiseen virkasuhteeseen myös kyseistä kelpoisuusvaatimusta täyttämätön henkilö (laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta (304/2003) 6 §). Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi kokemus eläintautilain täytäntöönpanoon, elintarvikkeiden turvallisuuden valvontaan ja eläinten hyvinvoinnin valvontaan liittyvien virkatehtävien hoidosta.

Edellä mainitut pätevyiden tarkastetaan ennen virkaan tai viransijaisuuteen valitsemista hakijan toimittamista asiakirjoista tai mikäli kirjallista asiakirjaa ei ole vielä käytettävissä, varmistetaan kelpoisuus eläinlääkärirekisterin internet -hakupalvelusta.

Kaikille eläinlääkäreille pyritään mahdollistamaan koulutussuunnitelmalla ja määrärahavaroituksella tarvittava ammatillinen täydennyskoulutus. Etäyhteydellä tapahtuvan koulutuksen lisääntyminen parantaa mahdollisuuksia osallistua kattavammin koulutuksiin. Koulutuksiin osallistujat jakavat koulutuksessa saatua tietoa kollegoille. Uusille viranhaltijoille / viransijaisille pyritään järjestämään riittävä perehdytys. Kirjalliset perehdytysohjeet ovat vastaanotoilla kaikkien eläinlääkäreiden saatavilla. Lisäksi töissä on aina myös vakinaisia viranhaltijoita, joiden puoleen voi kääntyä käytännön ongelmatilanteissa.

3.4 Tietojärjestelmät

Praktikkoeläinlääkäreiden vastaanotot ja valvontaeläinlääkäriin toimisto on liitetty Ylivieskan kaupungin ATK- verkkoon. Kaikille eläinlääkäreille ja eläintenhoitajalle, sijaiset mukaan lukien, annetaan työskentelyn alkamisen yhteydessä oikeudet viranhoidossa tarvittaviin verkkoyhteyksiin, intranet-sivuille, yhteisen ajanvarausjärjestelmään ja sähköpostin käyttöön. Jokaisella työntekijällä on käytössä oma työasema. Valvontaeläinlääkäriin on kannettava tietokone ja sille telakointiasema.

Eläinlääkintähuoltoon on suunnitelmissa hankkia yhteinen potilasohjelmisto. Uuden eläinlääkintähuoltolain (285/2023) 13 § mukaan *Järjestäjä vastaa sen toiminnassa syntyneiden eläinlääkäriammattin harjoittamisesta annetun lain 15 §:ssä tarkoitettujen potilasasiakirjojen säilyttämisestä yksittäisten eläinlääkäriammattin harjoittajien sijasta*. Uusi laki ei vielä ole voimassa ja sen on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2024. Käytännöllisenä perustana potilasohjelmiston hankinnalle on lisäksi se, että yhteinen ohjelmisto parantaa asiakaspalvelua, kun eläimen tiedot ovat kaikkien eläintä hoitavien saatavilla.

Ylivieskan kaupungilla asiakirjat arkistoidaan sähköisesti Dynasty 10 -järjestelmään arkistointisuunnitelman mukaisesti. Ympäristöterveydenhuollolle on laadittu arkistointisuunnitelma ja tiedonohjaussuunnitelma. Asiakirjojen säilytysajoissa noudatetaan Kansallisarkiston määräyksiä.

Valtakunnallisia tietojärjestelmiä hyödynnetään tarpeen mukaan. Jokainen viranhaltija anoo niihin virkatehtävissään tarvitsemansa käyttöoikeudet. Tällaisia tietojärjestelmiä ovat muun muassa Eläintenpitäjärekisteri, Eläintietojärjestelmä ja valvonnan viranomaisextranet eli Pikantti, joka on vain viranomaisille suunnattu, suljettu verkkopalvelu. Kaikki virkaeläinlääkärit anovat käyttöoikeudet sekä Pikanttiin että sen eläinlääkärifoorumiin Kapulaan. Pikanttia hallinnoi Ruokavirasto.

Eläinten sisämarkkinakaupan sekä EU:n ulkopuolisia maita koskevan tuonnin ja viennin valvonnan tietojärjestelmänä on käytössä TRACES (Trade Control and Expert System). Järjestelmää ylläpitää Euroopan komissio, ja sitä käyttävät viranomaiset ja yritykset.

Vuonna 2020 on alkanut Ruokaviraston koordinoima eläinsuojeluvalvonnan tietojärjestelmäprojekti (ELSU-projekti), joka on osa ympäristöterveydenhuollon valvontajärjestelmäkokonaisuuden kehittämishanketta. Valvontayksikössä otetaan ELSU-tietojärjestelmä (epäilyyn perustuva ja ilmoituksen- ja luvanvaraisten kohteiden valvontajärjestelmä) käyttöön ja osallistutaan käyttökoulutuksiin Ruokaviraston aikataulujen mukaisesti. ELSU-järjestelmä tulee olemaan etenkin valvontaeläinlääkärin käytössä.

Tietojärjestelmiin liittyvissä paikallisissa ongelmatilanteissa ollaan ensisijaisesti yhteydessä Joki ICT:n tukipalveluihin osoitteessa tuki@jict.fi.

3.5 Viestintä

Ylivieskan kaupungin tärkein sisäinen viestintäkanava ovat intranet-sivut. Kaikilla tulosalueen työntekijöillä on mahdollisuus niiden käyttöön.

Kaikilla praktikkoeläinlääkäreillä ja valvontaeläinlääkärillä on käytössä matkapuhelin. Molemmilla vastaanotoilla on keskitetty ajanvaraus- ja päivystysnumero, joihin yhteydenotto on asiakkaille maksutonta. Kaikilla eläinlääkäreillä on työpaikaltaan internetyhteydet esim. Sikavan (sikaloiden terveydenhuoltojärjestelmä) ja Nasevan (nautatilojen terveydenhuoltojärjestelmä) seurantatietojen raportointiin.

Praktikot ja valvontaeläinlääkäri voivat olla yhteydessä aluehallintovirastoon suoraan puhelimitse ja sähköpostitse.

Virka-apupyynnöt poliisille toimitetaan kirjallisesti Oulun poliisin johtokeskukseen, osoitteeseen johtokeskus.oulu@poliisi.fi. Kiireellisissä tapauksissa virka-apua pyydetään puhelimitse hätäkeskuksesta 112.

Ulkoisena viestintäkanavana ovat Ylivieskan kaupungin internet-sivut. Ympäristöterveydenhuollon sivuilla ovat mm. eläinlääkärivastaanottojen yhteystiedot ja hinnasto. Viestintäkanavana käytetään tarvittaessa myös kaupungin muita sosiaalisen media kanavia, kuten Facebook-sivuja ja Instagram-tiliä. Kaupungilla on viestintäsuunnitelma. Häiriötilanneviestintä tapahtuu häiriötilannesuunnitelmassa olevan erillisen ohjeistuksen mukaan. Ympäristöterveydenhuollon asioiden tiedotusvastava on ympäristöterveydenhuollon johtaja.

3.6 Maksut

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen ympäristöterveyslautakunta hyväksyy maksutaksan, jota tarkistetaan pääsääntöisesti vuosittain. Taksassa määritellään valvontamaksujen suuruus. Taksa pitää sisällään myös klinikkamaksut. Klinikkamaksuissa on käytössä kolmiportainen malli Ylivieskan yhteisvastaanotolla, joka on varusteltu pieneläinpalveluja varten ja jossa toimii myös eläintenhoitaja. Nivalan vastaanotolla on toistaiseksi käytössä yksi maksuluokka. Maksut pidetään asiakkaiden kannalta kohtuullisina, jotta palvelun hinta ei muodostu esteeksi sille, että eläimet saavat tarvitsemansa avun. Luokitteluperusteena on toimenpiteen vaativuus (avustajan tarve) ja muut syyt, lähinnä toimenpiteestä aiheutuva läisäivoustarve tai erityiset hygieniavaatimukset sekä kalliiden laitteiden käyttötarve. Myös suoritettavat laboratoriotuimenpiteet on hinnoiteltu taksassa. Keskitetty yhteydenotto puhelimitse on asiakkaille maksutonta.

Valvontatehtävien hoitamisesta praktikkoeläinlääkäreille maksetaan käytetyn ajan perusteella paikallisen sopimuksen mukaisesti 60 €/h erilliskorvauksena ja lisäksi matkakorvaukset. Myös silloin, jos praktikko suorittaa eläinsuojelutarkastuksen yhdessä valvontaeläinlääkärin tai toisen praktikkoeläinlääkärin kanssa, maksetaan korvaus samalla periaatteella.

Osa toimijoihin kohdennetusta valvonnasta on maksullista. Toimijalle maksullisia valvontasuoritteita ovat tietyt eläintauteihin liittyvät valvontatehtävät, kuten kunnaneläinlääkärin tarkastuskäynnin perusteella antamat terveystodistukset ja eläintautisäännösten noudattamatta jättämisestä johtuvat ylimääräiset tarkastukset. Myös osa sivutuotevalvonnasta on toimijoille maksullista. Maksut peritään valtiolle kunnaneläinlääkärin tekemän laskutuspyynnön perusteella, ja maksut määräytyvät valtion maksuperustelain mukaisesti. Maksujen perimisestä huolehtii aluehallintovirasto. Eläinten hyvinvointilain pykälän 114 mukaan valvontaviranomainen perii maksun myös valvontatoimista, jotka koskevat kyseisen lain 50, 57, 58, 60 ja 61 §:ssä tarkoitettussa toiminnassa todettuja puutteita tai epäkohtia sekä maksun valvontatoimista, jotka koskevat muuta eläintenpitoa, jos muun eläintenpidon valvonnassa todetaan, että annettua määräystä tai kieltoa ei ole noudatettu.

3.7 Valvonnan toimeenpano

Kunnan on huolehdittava eläintautilaissa, eläinsuojelulaissa, eläinten lääkitsemislaissa sekä sivutuotelainsäädännössä kunnaneläinlääkärille säädettyjen tai näiden lakien nojalla määrättyjen valvontatehtävien hoidon edellytysten järjestämisestä alueellisen suunnitelman ja valtakunnallisen ohjelman mukaisesti. (ElhL 15 §)

Eläinlääkintähuoltolain (765/2011) 15 §:n mukainen valvonta on eriytetty praktiikasta siten, että valvontatehtäviä hoitaa valvontaeläinlääkäri. Valvontaeläinlääkärin virka on perustettu vuonna 2011. Lisäksi Ylivieskan ja Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla on sopimus, jonka mukaan Kalajoen yhteistoiminta-alueelle vuonna 2021 perustetun valvontaeläinlääkärin viran vuosityöpanoksesta kohdennetaan 50 % Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen käyttöön. Sopimuksen mukaan Kalajoen ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue huolehtii viranhaltijaan liittyvistä työnantajavastuista sekä viran hoidossa tarvittavista välineistä ja suojavaatetuksesta sekä antaa toimistotilan valvontaeläinlääkärin käyttöön. Kalajoen kaupunki laskuttaa jälkikäteen toteutuneen valvonnan mukaan palkkauksesta ja tehtävien hoidosta syntyneistä kaikista kustannuksista Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueelle. Valvontaeläinlääkäreiden työajasta suurin osa kohdentuu valtion toimeksiantotehtäviin ja osa yhteis-

toiminta-alueen viranhaltijan työajasta kohdentuu alueen kotieläintilojen alkutuotannon valvontaan, pääasiassa maidontuotantotilojen hygieniatarkastuksiin.

Valvontaeläinlääkärin vuosilomien ja lyhyiden poistumien aikana sekä akuuteissa tapauksissa virka-ajan ulkopuolella praktikkoeläinlääkärit hoitavat valvontaeläinlääkärille kuuluvia tehtäviä. Praktikkoeläinlääkäreille tehtävistä suoritetaan paikallisen sopimuksen mukainen tuntikorvaushinta ja kilometrikorvaukset.

Valvontaeläinlääkärin toimisto sijaitsee Ylivieskassa terveysvalvonnan toimitilojen yhteydessä (Tasangontie 21). Valvontaeläinlääkärillä on käytössä ATK-laitteet ja verkkoyhteydet sekä muut valvonnan kannalta tarpeelliset välineet. Valvontaeläinlääkäri ja muut kunnaneläinlääkärit dokumentoivat suoritteensa lainsäädännön ja mm. aluehallintoviraston vaatimusten mukaisesti. Valvonnasta syntyneet asiakirjat arkistoidaan sähköisesti arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.

Valvontaeläinlääkäri raportoi valvontasuoritteet ympäristöterveydenhuollon johtajalle ja valtion valvontatehtävien osalta Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle.

Myös praktikkoeläinlääkärit raportoivat suorittamansa eläintauti-, eläinsuojelu- ja lääkekirjanpidon sekä muut mahdolliset tarkastukset Pohjois-Suomen aluehallintovirastolle. Lisäksi valtion maksamista suoritteista tehdään ilmoitus ympäristöterveydenhuollon johtajalle valtiolle menevää laskutusta varten. Kaikista eläinlääkinnän suoritteista toimitetaan yhteenveto kolme kertaa vuodessa ympäristöterveydenhuollon johtajalle suoritemäärien tilastointia ja seurantaa varten.

Eläinsuojelutarkastuksista, joilla havaitaan eläinsuojelulain tai lopetusasetuksen vastaista menettelyä, tehdään ilmoitus myös poliisille eläinsuojelulain 63 §:n mukaisesti. Mikäli valvonnassa tulee esiin tapauksia, joissa on syytä epäillä eläinsuojelurikosta tai rikkomusta, tehdään siitä esitutkintapyyntö poliisille. Myös muussa valvonnassa, kuten sivutuotevalvonnassa esiin tulleet asiat voivat edellyttää esitutkintapyyntöä tekemistä.

Eläinlääkintähuollon suunnitelmallisen valvonnan suunnitellut tarkastukset ovat liitteenä. Niissä tapauksissa, joissa lainsäädäntö sallii harkintaa, valvontaa toteutetaan riskiperusteisena. Käytännössä tämä tarkoittaa alkutuotannon valvontaa. Resurssitarpeen arvioinnissa on otettu huomioon, että etenkin eläinten hyvinvoinnin tarkastuskäynnit poikkeavat toisistaan kestoltaan ja vaativuudeltaan huomattavasti, ja että suurin osa tarkastuksista tehdään parityönä.

3.8 Eläinten terveyden valvonta

3.8.1 Eläintautivalmius

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on suunnitelma toimintojen järjestämisestä normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Suunnitelmissa varaudutaan varmistamaan välttämättömien eläinlääkintähuollon tehtävien hoitaminen myös normaalista poikkeavissa tilanteissa.

Eläintauti- ja zoonosivalmiudesta vastaa normaalioloissa virka-aikana pääsääntöisesti valvontaeläinlääkäri. Ympäristöterveydenhuollon johtaja toimii Pohjois-Suomen aluehallintoviraston valmiuseläinlääkärinä. Valmiuseläinlääkärit ovat eläintautien vastustustyöhön lisäkoulutusta saaneita eläinlääkäreitä.

3.8.2 Eläintautiepäilyt ja – tapaukset sekä eläintaudeista ilmoittaminen

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2016/429 (ns. eläinterveyssäännöstö) on alettu soveltaa 21.4.2021 alkaen. Myös kansallinen eläintautilaki ja sen alaiset säädökset sekä eläintunistusjärjestelmälaki on uudistettu ja niitä on alettu soveltaa 21.4.2021 alkaen.

Kansainvälisen eläinliikenteen kasvu ja eläintautitilanteen huononeminen lähialueilla korostavat eläintauteihin varautumisen tärkeyttä. Vastustettavista eläintaudeista Suomessa on vuonna 2022–2023 esiintynyt erityisesti lintuinfluenssaa ja tähän on syytä varautua myös vuonna 2024. Erityisiä painopistealueita vuosina 2021–2024 ovat afrikkalaiseen sikaruttoon varautuminen ja pandemia-valmiuden kehittäminen. Valvontayksikössä toimitaan asiassa Ruokaviraston ja AVIn ohjeistusten mukaisesti.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaan liittyvänä valtakunnallisena painopisteenä vuonna 2024 on tehostettu eläintautiepäilyjen kirjaaminen ELTE-järjestelmään. ELTE-järjestelmä on tietojärjestelmä eläinten terveyden hallintaan. Järjestelmä otetaan käyttöön valvontayksikössä sitten, kun se on tarjolla, ja osallistutaan tarjolla oleviin koulutuksiin.

Eläintautien luokittelu on lainsäädäntömuutosten myötä muuttunut aiemmasta. Vastustettavat ja ilmoitettavat eläintaudit on lueteltu lainsäädännön lisäksi Ruokaviraston internetsivuilla. Ruokavirasto myös ylläpitää julkista rekisteriä eläintauteja tutkivista laboratorioista.

Elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman 2021–2024 kehittämisteeman ”valmius ja kriisinhallinta” painopiste vuodelle 2024 on AVIn ja hyvinvointialueiden yhteistyö zoonoottisissa eläintaudeissa. Myös kunnat osallistuvat toteutukseen. Painopisteen tavoitteena on varautumisyhteistyön varmistaminen.

Jokainen yhteistoiminta-alueen virkaeläinlääkäri, joka saa tietoonsa tai epäilee lakisääteisesti vastustettavaa eläintautia tai zoonosia, on velvollinen ilmoittamaan asiasta läänineläinlääkärille. Eläintautilain 20 §:n mukaan ilmoitus on tehtävä välittömästi, jos se koskee a-luokan tautia ja heti, kun se on käytännössä mahdollista, jos se koskee muuta luetteloitua tautia, uutta tautia tai muuta torjuttavaa tai valvottavaa eläintautia. A-luokkaan kuuluvat vakavat eläintaudit, joita EU:ssa ei pääsääntöisesti esiinny. Näitä ovat muun muassa suu- ja sorkkatauti, klassinen sikarutto, afrikkalainen sikarutto, korkeapatogeeninen lintuinfluenssa ja Newcastlel tauti.

Tautiepäilystä ja sen toteamisesta ilmoitetaan myös yhteistoiminta-alueen valvontaeläinlääkäreille. Sellaisista eläintaudeista, joista voi aiheutua vaaraa ihmisten terveydelle, tulee kunnaneläinlääkärin ilmoittaa kunnan tartuntataudeista vastaavalle lääkärille eläintautilain 22 §:n mukaisesti. Ilmoitettavat taudit on lueteltu asetuksen 325/2021 20 §:ssä (Maa- ja metsätalousministeriön asetus muista torjuttavista, valvottavista ja muista ilmoitettavista eläintaudeista, eläintautien ilmoittamisesta sekä mikrobikantojen toimittamisesta). Vastaavasti valvontaeläinlääkäri ilmoittaa tietoonsa tulleista eläintautitapauksista lainsäädännön mukaisesti läänineläinlääkärille, asianosaisille kunnaneläinlääkäreille, terveysviranomaisille (zoonosit) ja ympäristöterveydenhuollon johtajalle. Epäselvissä ja/tai vakavissa eläintautiongelmassa tulee olla yhteydessä aluehallintoviraston läänineläinlääkäreihin tai päivystävään läänineläinlääkäriin.

Kunnaneläinlääkärit toimittavat yhteenvedon virka-alueellaan kalenterikuukauden aikana todetuista luetteloiduista taudeista, uusista taudeista ja muista ilmoitettavista eläintaudeista aluehallintovirastolle viimeistään seuraavan kuukauden 15 päivänä eläintautilain (76/2021) ja asetuksen 325/2021 mukaisesti. Ilmoitus tehdään kuukausi-ilmoituslomakkeella tai vapaamuotoisesti sähköpostitse ilmoittamalla vastaavat tiedot. Kaikkien saman toimipisteen eläinlääkäreiden ilmoitukset sisällytetään samaan kuukausi-ilmoitukseen.

3.8.3 Pakollinen ja vapaaehtoinen terveystarkkailu eläimille

Joillekin lakisääteisesti vastustettaville eläintaudeille on erillislainsäädännöllä säädetty terveystarkkailun vähimmäistasosta (maa- ja metsätalousministeriön asetus zoonooseista 316/2021). Siipikarjaparvia, uudistuseläimiä tuottavia sikaloita ja keinosiemennyssonneja tai raakamaitoa tuottavia nautojen pitopaikkoja koskee pakollinen salmonellatarkkailu. Pitopaikat voivat liittyä vapaaehtoiseen terveystarkkailuun lampaiden ja vuohien maedi-visnan tai kalojen BKD:n varalta.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on tällä hetkellä zoonosiasetuksen (maa- ja metsätalousministeriön asetus zoonooseista 316/2021) piirissä yksi munintakanala (tällä hetkellä tauolla) ja satunnaisesti keinosiemennyssonneja tuottavia tiloja. Myös nautojen pitopaikat, jotka luovuttavat / myyvät raakamaitoa suoraan kuluttajille yli 2500 kg vuodessa, kuuluvat zoonosiasetuksen nojalla salmonellatarkkailun piiriin. Yhteistoiminta-alueella ei tällä hetkellä ole tiedossa tällaisia tiloja. Yhteistoiminta-alueella on yksi maedi-visna -tarkkailuohjelmaan kuuluva lampola. Ohjelman ehtojen noudattaminen, kuten tarvittavista tarkastuksista ja näytteenotoista huolehtiminen, on toiminnanharjoittajan vastuulla.

Valvonnan toteuttaminen on pääosin tarkkailueläinlääkäriin kuuluva, mutta muiden kunnaneläinlääkäreiden osallistuminen tarkkailuun on mahdollista.

3.8.4 Vesiviljelylaitosten terveystarkkailu

Yhteistoiminta-alueella on yksi rapuja kasvattava laitos. Vesiviljelylaitosten tarkkailua suoritetaan riskiperusteisesti Ruokaviraston ja AVIn ohjeistuksen mukaisesti. Valvoja viranhaltija on tarkkailueläinlääkäri.

3.8.5 Muu eläintautitarkkailu

Ruokavirasto voi pyytää vuosittain seurantanäytteiden ottamista erillisen suunnitelman mukaisesti. Yhteistoiminta-alueella näytteenotoista vastaa tarkkailueläinlääkäri Pohjois-Suomen aluehallintoviraston pyyntöjen mukaisesti. Tarkkailueläinlääkäriin ohella muut kunnaneläinlääkärit voivat osallistua näytteenottoihin.

Eläinten keinollisen lisääntymisen valvonnasta vastaavat tarkkailueläinlääkäri ja praktikot kulloinkin kyseessä olevan tarpeen ja ohjeistusten mukaisesti.

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella ei ole tiedossa olevia kyyhkyslakkoja eikä hevosien keinosiemennysasemaa.

3.9 Eläinten lääkitsemisen valvonta

Tällä hetkellä voimassa oleva laki eläinten lääkitsemisestä (387/2014) tuli voimaan 1.12.2014. Muutokset (16/2022) lakiin eläinten lääkitsemisestä astuivat voimaan 28.1.2022. Kunnaneläinlääkäreillä on toimivalta valvoa lääkitsemislain ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista eläinten pitopaikoissa aluehallintoviraston antaman määräyksen mukaisesti. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella lääkitsemislain mukaisista tehtävistä vastaa pääasiassa valvontaeläinlääkäri. Tarvittaessa valvontatoimia voivat suorittaa myös muut kunnaneläinlääkärit, lukuun ottamatta niitä tiloja, jotka ovat heidän asiakkaitaan. Valtakunnallisen lääkitsemisen valvonnan suunnitelman laatii Ruokavirasto. Käytännössä lääkitsemisvalvontaa suoritetaan maidontuotantotiloilla aina antibioottivahinkojen yhteydessä. Maidon antibioottijäämien hallinta ja antibioottivahinkojen ennaltaehkäisy vaativat panostusta sekä tuottajilta että lääkkeitä käyttäviltä ja määräviltä eläinlääkäreiltä.

EU:n eläinlääkeasetusta on alettu soveltaa 28.1.2022 lähtien. Eläinlääkkeiden käyttö on kiinteä osa praktisoivien eläinlääkärien päivittäistä työtä, joten uusien vaatimusten omaksuminen edellyttää kouluttautumista. Eläinlääkäreiden edellytetään osallistuvan lääkitsemistä koskeviin koulutuksiin myös vuonna 2024 ja perehtyvän aiheeseen liittyvään ohjeistukseen Pikantissa ja Kapulassa.

Eläinlääkärit vastaavat itse oman lääkkeiden käyttönsä lainmukaisuudesta. Eläinlääkäreiden lääkkeiden käyttöön liittyvästä valvonnasta vastaa aluehallintovirasto.

3.10 Sisämarkkinakauppa, vienti ja tuonti

Sisämarkkinakaupalla tarkoitetaan kaikkia sellaisia elävien eläinten, sperman, munasolujen ja alkioiden siirtoja, jotka tapahtuvat Suomesta toisiin EU-maihin, Norjaan tai Sveitsiin tai näistä maista Suomeen. Sisämarkkinakaupan toimijoiden rekisteröintivelvoite Ruokavirastoon on päättynyt, joten TRACES-järjestelmän seuraaminen on entistä tärkeämpää.

Asiaan liittyvää keskeistä lainsäädäntöä ovat EU:n eläinterveys säännöstö 2016/429 ja sen nojalla annetut delegoidut asetukset ja täytäntöönpanoasetukset sekä EU:n valvonta-asetus 2017/625. Eri viranomaistahojen tehtävistä ja toimivallasta sisämarkkinakaupassa säädetään kansallisessa eläinlaitaissa 76/2021.

3.10.1 Sisämarkkinatuonti

Suomeen saapuvien erien mukana tulee seurata lähtömaassa virkaeläinlääkäriin myöntämä TRACES NT-järjestelmässä laadittu terveystodistus ja muut tarvittavat asiakirjat. Velvollisuus vastaanotettujen erien tarkastamiseen on toimijalla. Aluehallintovirasto ja kunnaneläinlääkäri seuraavat saapuvia tuontieriä TRACES-järjestelmästä ja saapuneet erät tarkastetaan tarvittaessa. Kunnaneläinlääkäri voi tarkastaa saapuneen tuontierän ilman aluehallintoviraston kehotusta. Mikäli alueella epäillään olevan laittomasti tuotuja eriä, tulee virkaeläinlääkäriin aina ryhtyä asiassa toimenpiteisiin. Tehtävän hoitaa valvontaeläinlääkäri ja tarvittaessa muu kunnaneläinlääkäri. Samoin toimitaan silloin, mikäli aluehallintovirastolta tulee ilmoitus tai pyyntö toimenpiteistä saapuvan eläimen tai tuotteen tarkistamiseksi. Virkaeläinlääkäri raportoi sisämarkkina tuontierille tekemänsä tarkastukset TRACES-järjestelmään täyttämällä terveystodistuksen valvonta- eli III-osion. TRACES-

järjestelmän käyttöön on koulutettu Ruokaviraston toimesta kunnaneläinlääkäreitä. Jatko- ja täydennyskoulutuksiin osallistutaan tarvittaessa, kun koulutuksia on tarjolla.

Laiton tuonti voi tulla esiin myös vastaanotolla. Mikäli saapuva tuote tai eläin ei täytä tuonnin ehtoja, on valvontaeläinlääkäri / muu kunnaneläinlääkäri yhteydessä aluehallintovirastoon ja toimii saatujen ohjeiden mukaisesti.

Useimmat tuontiin liittyvät ohjeet löytyvät Ruokaviraston internetsivuilta. Myös Pikantissa on virkaeläinlääkärille tarkoitettua ohjeistusta tai valvontamateriaalia. Epäselvissä tapauksissa tulee kääntyä läänineläinlääkäriin tai Ruokaviraston puoleen.

Tuotantoeläinten (nauta, sika, lammas, vuohi, siipikarja, alpakat, laamat) ja niiden sukusolujen ja alkioiden siirroista Suomeen viranomaisten lisäksi ohjeistusta antaa elinkeinon puolesta Eläinten terveys ETT ry.

3.10.2 Sisämarkkinavienti

Kunnaneläinlääkäri tarkastaa lähetyksen ennen vientiä toimijan pyynnöstä ja laatii tarkastuksen perusteella kyseisen eläinlajin ja tuotteen tiedot sisältävän terveystodistuksen TRACES NT -järjestelmässä.

3.10.3 Vienti EU:n ulkopuolisiin maihin

Kunnaneläinlääkärit voivat myöntää virallisia eläinterveystodistuksia (ent. eläinlääkintötodistus) vientiin. Vientivaatimusten ja kohdemaan asettamien tuonnin edellytysten selvittäminen sekä tarkastuksesta sopiminen ovat viejän vastuulla.

Vientitarkastuksista ja viennissä käytettävien eläinterveystodistusten myöntämiseen liittyvistä menettelyistä säädetään asetuksessa 331/2021 (Maa- ja metsätalousministeriön asetus eräille Euroopan unionin ulkopuolelle vietäville eläimille, niiden sukusoluille ja alkioille, eläinperäisille tuotteille sekä eläimistä saataville sivutuotteille ja niistä johdetuille tuotteille tehtävistä tarkastuksista). Eläinterveystodistus laaditaan joko TRACES NT -järjestelmässä, Ruokaviraston omassa sähköisessä eCert-eläinterveystodistusten hallinnointijärjestelmässä tai vaihtoehtoisesti kohdemaakohtaisella, kohdemaan viranomaisten hyväksymälle todistus pohjalle.

TRACES-todistukset tulostetaan aina tavalliselle paperille. Viejän tehtävänä on tarkistaa, tulostetaanko todistus turvapaperille vai ei. Virkaeläinlääkäri tilaa turvapaperit Ruokavirastosta, jos turvapaperia edellytetään. Jos todistus ei ole eCert-järjestelmässä, mutta kohdemaan kanssa on sovittu turvapaperin käytöstä, todistuksen myöntävä virkaeläinlääkäri tilaa turvapaperitodistus pohjat Ruokavirastosta. Ruokaviraston internet-sivuilla on lisätietoa ja ohjeita eläinterveystodistusten laatimisesta.

3.10.4 Tuonti EU:n ulkopuolelta ja eläinlääkinnällinen rajatarkastus

Ruokavirasto huolehtii eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen järjestämisestä sekä ohjaa ja valvoo tuontiin liittyvän lainsäädännön täytäntöönpanoa ja noudattamista. Eläinlääkinnällisen rajatarkastuksen suorittaa Ruokaviraston palveluksessa oleva tai tähän tehtävään valtuuttama rajaeläinlääkäri. Kunta suorittaa paikallistason toimenpiteet niissä tapauksissa, joissa on syytä epäillä eläintau-

tiriskiä tai jos epäillään, että eläin- tai tuote-erä on tuotu maahan laittomasti. Mahdolliset hallintopäätökset asiassa tekee Ruokavirasto

Mikäli Ruokavirastosta tai aluehallintovirastolta tulee ilmoitus tai pyyntö toimenpiteistä saapuvan eläimen tai tuotteen tarkistamiseksi, tehtävän hoitaa valvontaeläinlääkäri tai tarvittaessa joku muu kunnaneläinlääkäri. Toimenpiteistä neuvotellaan edellä mainittujen viranomaisten kanssa ja toimitaan saatujen ohjeiden mukaisesti. Samoin toimitaan silloin, mikäli vastaanotolla, maahan-tuodun eläimen tarkastuksen ja hoidon yhteydessä, herää epäily tuonnin laillisuudesta. Laitonta tuontia epäiltäessä lemmikille tehdään eläintautilain 75 § mukainen tarkastus käyttäen Ruokaviraston lomaketta ja noudattaen aluehallintoviraston ohjeita laskutuksesta.

3.11 Eläinten hyvinvoinnin valvonta

Eläinten hyvinvoinnin valvonnan keskeistä lainsäädäntöä ovat 1.1.2024 voimaan astuva laki eläinten hyvinvoinnista (693/2023) sekä lopetusasetus (neuvoston asetus eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä (EY) N:o 1099/2009). Eläinten hyvinvointilaki korvaa vuodesta 1996 voimassa olleen eläinsuojelulain. Hyvinvointilain myötä voimaan tulee osittain täysin uusia säännöksiä ja osittain muuttuvia säännöksiä. Säännösten noudattamista valvotaan eläinsuojelutarkastuksissa.

Paikalliset eläinsuojeluviranomaiset, jotka valvovat eläinten hyvinvointisäädösten noudattamista kunnan alueella, ovat kunnaneläinlääkäri ja kunnan terveydensuojeluvalvontaa hoitava viranhaltija. Poliisi valvoo eläinten hyvinvointisäännösten noudattamista toimialueellaan. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella eläinsuojeluvalvonta on pääosin valvontaeläinlääkäriin vastuulla. Praktisoivat eläinlääkärit osallistuvat valvontaan tarpeen mukaan; esimerkiksi valvontaeläinlääkäriin vapaiden aikana, normaalin työajan ulkopuolisina aikoina akuuteissa tapauksissa sekä valvontaeläinlääkäriin pyynnöstä toisena tarkastajana.

Kunta suunnittelee epäilyyn perustuvan ja ilmoituksenvaraisten kohteiden eläinsuojeluvalvonnan. Se, kuinka eläinten hyvinvointi varmistetaan hyvinvointilain 97 §:n mukaisissa toimenpiteissä, kun eläimelle on hankittava hoitoa kiireellisesti, selvitetään tapauskohtaisesti. Seura- ja harrastuseläimiin liittyvissä toimissa ollaan ensisijaisesti yhteydessä eläinhoitoloihin ja tuotantoeläimiin liittyvissä toimissa lomituspalveluun.

3.11.1 Epäilyyn perustuva eläinsuojelutarkastus

Epäilyyn perustuva, eläinten hyvinvointilain 78 § 1. momentin mukainen eläinsuojeluvalvonta kattaa arvion mukaan lähes 80 % kaikesta eläinsuojeluvalvonnasta, ja suunnitelmanmukaista eläinsuojeluvalvontaa on noin 20 %. Käytännössä akuuttivalvonnan määrä on viime vuosina ollut niin suuri, ja vaatinut priorisointia, että suunnitelmallisia, ilman epäilyä tehtäviä tarkastuksia ei ole pystytty suorittamaan suunnitelman mukaisesti. Kalajoelta hankittavan 0,5 htv:n valvontaeläinlääkäriresurssin toivotaan helpottavan tilannetta. Valvontaeläinlääkäri vastaa niistä valvonnan perusteella suoritettavista toimita, joihin on tarpeen ryhtyä hyvinvointisäädösten vastaisen menettelyn johdosta. Käytännössä kyseeseen tulevat useimmin kehotusten, määräysten ja kieltojen antaminen sille, joka säädöksiä rikkoo. Viranomaisen menettelyistä säädetään hyvinvointilain luvussa 12. Kehotusten, määräysten ja kieltojen noudattamista valvotaan uusintatarkastuksella. Aluehallintovirasto voi tehostaa määrättyä velvoitetta uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella tai toiminta keskeytetään.

Valvontaeläinlääkäri huolehtii myös hyvinvointilain 97 § mukaisista kiireellisistä toimenpiteistä eläimen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Tilapäisen hoidon saamiseksi lemmikeille valvontaeläinlääkäri voi hyödyntää löytöeläinten pitopaikkoja. Tuotantoeläinten osalta pyritään tekemään yhteistyötä alueen lomituspalvelujen kanssa. Nivala huolehtii Nivalan, Sievin ja Ylivieskan lomituspalveluista ja Kalajoki Alavieskan lomituspalveluista.

Tarkastukset pyritään suorittamaan parityönä erityisesti silloin, jos on ennakoitavissa, että tarkastuksen suorittaminen on haasteellista kohteesta johtuvista syistä tai jos tapaus on muuten laaja tai työläs. Yksityisasunnoissa suoritettavat tarkastukset suoritetaan parityönä. Valvontaeläinlääkäri käyttää työparina ensisijaisesti toista valvontaeläinlääkäriä tai praktikkoeläinlääkäriä tai mikäli se ei ole mahdollista, voivat myös terveysinsinöörit ja ympäristöterveydenhuollon johtaja osallistua tarkastuksen suorittamiseen. Tarvittaessa tarkastus voidaan suorittaa yhteistarkastuksena toisen viranomaisen kanssa, kuten rakennusterveysasiantuntijan pätevyyden suorittaneen terveysinsinöörin, rakennustarkastajan, ympäristönsuojeluviranomaisen, sosiaalitoimen tai ELY-keskuksen tarkastajan kanssa niin, että kukin viranomainen suorittaa kohteessa omaan toimivaltaansa kuuluvat valvontatoimet.

Osa tarkastuksista voidaan suorittaa yhteistarkastuksena aluehallintoviraston läänineläinlääkäriin kanssa, mikäli yhteistyössä aluehallintoviraston kanssa siihen päädytään. Mikäli tilanne vaatii, voi paikallinen eläinsuojeluviranomainen pyytää eläinsuojelulain mukaisen valvontatehtävän siirtämistä aluehallintovirastolle eläinlääkintähuoltolain 6 §:n nojalla.

Mikäli tarkastuskohteen omistaja tai haltija pyrkii estämään tarkastuksen suorittamisen, pyydetään tarkastuksen suorittamiseen virka-apua poliisilta, kuten edellä tässä suunnitelmassa on kuvattu. Mikäli omistaja tai haltija käyttäytyy tarkastuksella uhkaavasti, keskeytetään tarkastus ja jatketaan sitä poliisin virka-avun turvin.

3.11.2 Luvan- ja ilmoituksenvaraiseen toimintaan ilman epäilyä kohdistuva tarkastus

Suunnitelmallinen eläinsuojeluvalvonta kohdistuu yhteistoiminta-alueella eläinten hyvinvointilain 78 § 2. momentin mukaiseen ammattimaiseen tai muutoin laajassa mitassa tapahtuvaan seura- ja harraste-eläintenpitoon. Tällaisia kohteita on noin 25 kappaletta, ja niissä käyntitiheys on suunnitelman mukaan kerran vuodessa. Luettelo valvontakohteista on valvontaeläinlääkärillä.

3.12 Eläimistä saatavat sivutuotteet

Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1069/2009 (sivutuoteasetus) ja sen täytäntöönpanosta annettu komission asetus (EU) N:o 142/2011 edellyttävät, että sivutuotteita käyttävillä, käsittelevillä, varastoivilla ja hävittäville laitoksilla ja toimijoilla on oltava toimivaltaisen viranomaisen hyväksyntä tai rekisteröinti. Valvontaviranomaiset ja heidän toimivaltansa on määritelty sivutuotelaissa (517/2015). Luonnonvaraisena elävien eläinten haaskaruokintapaikkoihin sovelletaan lakia eläintunnistusjärjestelmästä (238/2010). Aluehallintovirastot ja kunnaneläinlääkärit valvovat hyväksymiään ja rekisteröimiään laitoksia ja toimijoita Ruokaviraston vuosittaisen valvontaohjeen mukaisesti. Yhteistoiminta-alueella sivutuotevalvonnasta vastaa pääosin valvontaeläinlääkäri. Lisäksi kyseeseen voivat tulla toimijan epäiltyjen laiminlyöntien johdosta tehtävät tarkastukset, jotka ovat toimijalle maksullisia siinä tapauksessa, että tarkastuksessa todetaan puutteita säännösten noudattamisessa.

Kunta suunnittelee aluehallintoviraston tarkastettaviksi päättämien laitosten ja toimijoiden valvonnan toteuttamisen ja raportoinnin määräaikoja noudattaen. Tehdyistä tarkastuksista laaditut tarkastuskertomukset sekä mahdolliset pakkokeinopäätökset toimitetaan aluehallintovirastoon ja Ruokavirastoon.

3.12.1 Sivutuotelaitokset ja sivutuotteita käyttävät toimijat

Sivutuotteita käyttävän toimijan tai käsittelijän on tehtävä aloitusilmoitus valvontaeläinlääkärille, joka joko rekisteröi tai hyväksyy käyttäjät (sivutuotelaki 517/2015). Toimijoiden valvonta kuuluu valvontaeläinlääkärille.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on aiemmin ollut yksi sivutuoteasetuksen mukainen pienpolttolaitos, jota on valvottu valtakunnallisen suunnitelman mukaisesti. Tämänhetkisen tiedon mukaan polttolaitos ei tällä hetkellä ole käytössä.

Toimijan tulee ennen sivutuoteasetuksen 783/2015 mukaisen haaskatoiminnan aloittamista tehdä toiminnasta ilmoitus haaskapaikkarekisteriin. Haaskatoiminnalla tarkoitetaan käsittelemättömien eläinperäisten sivutuotteiden käyttöä luonnonvaraisten eläinten ruokintaan. Kirjallinen rekisteröinti-ilmoitus on mahdollista toimittaa myös kunnaneläinlääkärille, joka vie tiedot haaskapaikkarekisteriin. Yhteistoiminta-alueella rekisteröinti-ilmoitukset käsittelee valvontaeläinlääkäri.

Haaskaruokintaan käytetyn sivutuotteen määrästä on tehtävä kuukausittain ilmoitus sekä sille kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueelta sivutuotteet kerätään, että sille kunnaneläinlääkärille, jonka toimialueella sivutuotteet käytetään. Yhteistoiminta-alueella ilmoitukset tehdään valvontaeläinlääkärille, joka vastaa ilmoitusten arkistoinnista ja ilmoituksista aluehallintovirastolle.

Ruokavirasto määrittelee vuosittaisessa valvontasuunnitelmassaan haaskatoiminnan tarkastusten tekoperusteet, mutta kunnaneläinlääkärit määrittelevät itse vuosittain tarkastettavat kohteet. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella haaskatoiminta ja haaskapaikka voidaan tarkastaa siinä tapauksessa, kun on syytä epäillä, että haaskatoiminnassa ei noudateta haaskanpitoon liittyvää lainsäädäntöä.

3.12.2 Sivutuotteiden hautaaminen

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen kunnat kuuluvat nautojen ja lampaiden raadonkeräilyalueeseen. Sen sijaan sikojen ja siipikarjan osalta alue kuuluu syrjäiseen alueeseen. Turkiseläinten kokonaisten raatojen osalta alueen kunnat, paitsi Alavieska, kuuluvat syrjäiseen alueeseen. Sivutuotteiden hävittämisestä syrjäisillä alueilla säädetään sivutuoteasetuksessa.

Kokonaisten märehäntijöiden, sikojen, siipikarjan ja turkiseläinten raatojen, kotiteurastuksen sivutuotteiden, pienteurastamoista ja pienleikkaamoista peräisin olevien luokan 2 ja 3 teurassivutuotteiden ja tiettyjen muiden sivutuotteiden hautaaminen on sallittua ns. syrjäisillä alueilla. Kotiteurastuksen sivutuotteiden, teurastuspaikoista ja pienimuotoisista leikkaamoista peräisin olevien luokan 2 ja 3 sivutuotteiden hävitykseen sovelletaan samoja keräily- ja syrjäisiä alueita kuin kokonaisten raatojen hävitykseen. Keräilyalueilla em. sivutuotteet on käsiteltävä tai hävitettävä hyväksytyssä sivutuotelaitoksessa. Toimijan on pidettävä kirjaa haudattujen raatojen tai sivutuotteiden

määristä, luokista ja eläinlajeista sekä hautauspäivämääristä ja – paikoista. Hautauksista on ilmoitettava aluehallintovirastolle tautitapauksissa.

Sivutuotteiden hävittämistä valvoo valvontaeläinlääkäri. Valvontaeläinlääkäri käsittelee myös sivutuotteisiin liittyvät epäilyilmoitukset, joita voi tulla kansalaisilta ja muilta viranomaisilta. Valvontaeläinlääkäri on tarvittaessa yhteydessä ympäristönsuojeluviranomaiseen, esimerkiksi tilanteissa, joissa on syytä epäillä myös ympäristön pilaantumista. Epäily sivutuotteiden epäasiallisesta hävittämisestä voi syntyä myös muun valvonnan, kuten eläinsuojeluvalvonnan yhteydessä. Valvontaeläinlääkäri suorittaa tarvittaessa kohteessa sivutuotelain mukaisen tarkastuksen ja ryhtyy tarvittaisiin hallinnollisiin toimiin epäkohtien korjaamiseksi. Toimenpiteistä vastaa toimija. Elintarvikehuoneistojen osalta sivutuotteiden asianmukaista hävittämistä valvotaan elintarvikelain mukaisilla tarkastuksilla.

3.13 Ehdollisuuden valvonta (entiset täydentävät ehdot)

Ehdollisuuden noudattaminen on EU:n viljelijöille maksamien suorien tukien ja tiettyjen EU:n osittain rahoittamien tukien täysimääräisen maksamisen edellytyksenä. Ehdollisuus perustuu aiempaan täydentävien ehtojen järjestelmään.

Ehdollisuuden valvontaan liittyvät tehtävät kuuluvat aluehallintovirastolle. Myös kunnallisen valvontaviranomaiset tarkastukset eli ns. perustarkastukset, joissa todetaan ehdollisuusvaatimusten laiminlyöntejä, voivat johtaa tarkastuksen laajentumiseen ehdollisuuden valvonnaksi ja tukiseuraamuksiin. Perusvalvonnan laajennuksia voidaan tehdä mm. seuraavista valvonnoista: eläinsuojelutarkastukset, maitohygieniatarkastukset ja lääkekirjanpidon valvonta. Tarkastuksiin liittyvät asiakirjat tehdään riittävän tarkasti, jotta laajennuksia ehdollisuuden valvontoihin voidaan tehdä, ja toimitetaan aluehallintovirastoon viipymättä.

3.14 Eläinlääkäripalvelujen järjestäminen

3.14.1 Peruseläinlääkäripalvelut

Eläinlääkäripalvelujen järjestämisestä säädetään eläinlääkintähuoltolaissa (765/2009). Eläinlääkintähuoltolain uudistus on saatettu loppuun vuonna 2023 ja uuden lain on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2024. Lain voimaantulon tarkempi ajankohta ja mahdolliset siirtymäajat eivät valvontasuunnitelmaa laadittaessa vielä ole selvillä. Uuden eläinlääkintähuoltolain tarkoituksena on turvata perustasoisten eläinten terveyden ja hyvinvoinnin sekä kansanterveyden kannalta keskeisten eläinlääkäripalvelujen saatavuus koko maassa.

Peruseläinlääkäripalveluilla tarkoitetaan nykyisen, valvontasuunnitelmaa laadittaessa voimassa olevan eläinlääkintähuoltolain mukaan eläinlääkäripalvelua, joka annetaan eläinlääketieteelliseen yleistutkimukseen tai kliiniseen tutkimukseen perustuen tavanomaisissa vastaanotto-tiloissa tai eläinsuojissa (ElhL 3 §). Lain perustelujen mukaan peruseläinlääkäripalveluja ovat eläimistä ihmisiin tarttuvien tautien ennalta ehkäisemiseksi tarpeelliset sekä tuotantotaloudellisesti, epidemiologisesti tai eläinsuojelullisesti perusteltavissa olevat eläinlääkäripalvelut.

Voimassa olevan eläinlääkintähuoltolain 11 §:n mukaan kunnan/yhteistoiminta-alueen on järjestettävä arkipäivisin virka-aikana saatavilla oleva peruseläinlääkäripalvelu asukkaittensa pitämiä

kotieläimiä varten sekä sellaisten yhteisöjen pitämiä kotieläimiä varten, joilla on kotipaikka sen alueella. Muita kotieläimiä kuin hyötyeläimiä varten tämä palvelu on kuitenkin järjestettävä vain, jos palvelua ei ole muuten saatavilla yhteistoiminta-alueella.

Uuteen eläinlääkintähuoltolakiin (285/2023) on kirjattu julkisten eläinlääkäripalveluiden järjestämisvastuuseen kuuluvat eläinlääkäripalvelut. Luettelo palveluista on lain 9 §:ssä. Kyseisten palveluiden katsotaan olevan yleisen edun kannalta välttämättömiä, ja niitä tulee olla saatavilla virka-aikana. Järjestämisvastuu sisältää eläinlääkäripalvelut niitä kotieläimiä varten, joiden omistajan tai haltijan asuin- tai kotipaikka on järjestäjän alueella, sekä eläinten pitopaikassa annettavat eläinlääkäripalvelut järjestäjän alueella pidettäviä kotieläimiä varten.

Kiireellinen eläinlääkäriapu on järjestettävä sitä tarvitseville eläimille myös virka-ajan ulkopuolella ja sitä on annettava kaikille järjestäjän alueella oleville kotieläimille, jos niiden kuljettaminen omistajan asuinpaikkakunnalle on kohtuutonta olosuhteisiin nähden.

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella järjestetään peruseläinlääkäripalvelut kaikille eläimille virka-aikana. Muita, kuin uuden eläinlääkintähuoltolain 9 § mukaisia palveluita tarjotaan vähäisessä määrin. Yksityisiä palveluja alueella on tarjolla pääosin arkipäivisin sekä suuret ja pieneläimille. Kiireellistä eläinlääkäriapua tarjotaan kaikille eläimille (ks. luku 3.14.4).

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella on noin 214 nautatilaa, joista lypsykarjatilajoja on 153 (Alavieska 27, Nivala 68, Sievi 34 ja Ylivieska 24). Muut nautakarjatilat ovat lihanauta- ja vasikkakasvattamoja sekä emolehmitiloja. Sikatiloja 7, lampoloita 4, hevostalleja n. 25 ja isompia siipikarjatilajoja 1 kappaletta. Lisäksi alueella on runsaasti pienempiä talleja, kotitarvekanaloita ja harrastelampoloita. Turkistarhoja on 1 ja mehiläistarhoja 3 kappaletta. Lisäksi on yksi rapujen kasvattaja (vesiviljelylaitos). Neljä viimeksi mainittua ryhmää työllistävät kunnaneläinlääkäreitä vain vähäisessä määrin.

Muiden kotieläinten (lemmikit / pienikokoiset seura- ja harraste-eläimet) määräksi yhteistoiminta-alueella on arvioitu noin 4121 kappaletta.

3.14.1.1 Puhelinneuvonta

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen asiakkailta on mahdollisuus saada maksutonta puhelinneuvontaa kaikkina vuorokauden aikoina kahdesta puhelinnumerosta. Eikä kiireellisiä tapauksia koskeva neuvonta on keskitetty arkipäiville (ma – pe) klo 8.00–9.30. Vastaanottoajan jälkeen puhelut, ja näin myös kiireinen puhelinneuvonta, ohjataan kummastakin palvelunumerosta yhden eläinlääkäriin matkapuhelimeen, joka vastaa siitä kello 16 asti. Päivystysaikoina palvelee kaksi keskitettyä puhelinnumeroa, jotka on tarkoitettu kiireellisiä hätätapauksia varten.

3.14.2.2. Sairaanhoido

Eläinten sairaanhoidopalveluita tarjotaan tarpeen mukaisesti kaikkina ajankohtina vuorokauden ympäri. Kiireettömiä palveluita tarjotaan arkisin virka-aikana. Hyötyeläimiä hoidetaan niiden pitopaikoissa, missä suoritetaan myös tarvittavat leikkaukset (nautojen vierasesineleikkaukset, juoksumahaleikkaukset ja keisarileikkaukset). Lemmikkieläimiä hoidetaan sekä Ylivieskan että Nivalan

vastaanotolla. Ylivieskan vastaanotolla on isommat tilat ja parempi varustelutaso pieneläinten hoitoon, lisäksi vastaanotolla on eläintenhoitaja, joka voi tarvittaessa avustaa toimenpiteissä.

3.14.2.3. Terveystarkastus

Peruseläinlääkäripalvelua suunnataan ennen kaikkea ennaltaehkäisevään toimintaan eläinten terveyden ja hyvinvoinnin ylläpidossa ja edistämiseksi. Eri kotieläimille suoritettavat terveystarkastukset kuuluvat peruseläinlääkäripalveluun. Rokotukset, loishäädöt, kissojen sterilisaatiot ja kastrootit sekä koirien kastrootit, jotka luetaan kuuluviksi perustasoihin eläinlääkäripalveluihin, kuuluvat yhteistoiminta-alueen palveluvalikoimaan. Myös märehäädöiden, sikojen ja hevosten hedelmällisyyteen liittyviä tarkastuksia ja hoitoja on tarjolla kysyntää vastaavasti.

3.14.2.4. Eläinten lopetus

Kotieläinten ja eläinlääkäriin vastaanotolle tuotujen luonnonvaraisten eläinten lopetus eläinsuojellullisista syistä sekä kotieläinten lopetus sairauden perusteella tai omistajan pyynnöstä kuuluvat tarjolla oleviin peruseläinlääkäripalveluihin. Luonnonvaraisten eläinten lopettamisesta syntyneet kulut kunta voi laskuttaa Pohjois-Suomen aluehallintovirastolta.

3.14.2.5. Todistukset

Kotieläimen terveydentilan toteaminen ja todistaminen kliinisen perustutkimuksen perusteella esimerkiksi vakuutusyhtiötä, vientiä, tuontia tai sisämarkkinakauppaa varten kuuluu peruseläinlääkäripalveluun.

3.14.2 Tuotantoeläinten terveydenhuolto

Voimassa olevan eläinlääkintähuoltolain 12 § mukaiset terveydenhuollon palvelut hyötyeläimille kuuluvat palveluvalikoimaan. Eläinlääkintähuoltolain mukaan kunnan on peruseläinlääkäripalveluun kuuluvana järjestettävä terveydenhuollon palvelut kotieläimille, joita varten on olemassa valtakunnallinen terveydenhuolto-ohjelma ja asianmukainen toteutumisen seurantaohjelma. Tällä hetkellä tällaisia ohjelmia ovat nautatiloille tarkoitettu Naseva ja sikatiloille tarkoitettu Sikava. (ElHL 11 § ja 12 §). Elintarviketuotantoa varten pidettävien eläinten pitopaikoissa tehtävät terveydenhuoltokäynnit ja terveydenhuoltosuunnitelmat sisältyvät kunnan järjestämistä palveluista. Vastuu terveydenhuollon käytöksiä koskevien noudattamisesta on toiminnanharjoittajalla.

Tiloilla on taloudellisesti merkittäviä tuotantosopimuksia, joissa yhtenä ehtona on terveydenhuoltosopimusten solmiminen eläinlääkärien kanssa, ja sopimukseen kuuluvien tarkastuskäyntien toteuttaminen ajoissa ja vaaditussa laajuudessa. Terveydenhuoltokäyntien tiheys riippuu tilakoosta ja siitä, luovutetaanko valtakunnallisen terveydenhuoltosopimuksen piiriin kuuluvalla tilalla lääkkeitä varalle.

Yhteistoiminta-alueen praktikkoeläinlääkäriresurssit on mitoitettu siten, että henkilöstöä riittää tuotantoeläinten terveydenhuoltotoimiin. Kaikki praktikkoeläinlääkärit osallistuvat terveydenhuoltotyöhön. Terveydenhuoltoon on arvioitu kuluvan noin yksi henkilötyövuosi. Käytettävissä olevilla eläinlääkäriresursseilla tähän kysyntään pystytään vastaamaan.

Pohjois-Suomen aluehallintovirastosta saatujen tietojen mukaan Naseva-terveydenhuoltosopimus on vuonna 2022 ollut Alavieskassa 35, Nivalassa 103, Sievissä 50 ja Ylivieskassa 29 tilalla (yhteensä 217 tilalla). Nämä ovat tuoreimmat saatavilla olevat luvut. Luku vastaa suunnilleen alueen nautatilojen lukumäärää, minkä perusteella terveydenhuoltosopimusten kattavuus on alueella hyvä. Terveydenhuollon vuosikatsauksia on vuonna 2022 tehty yhteensä 197 kappaletta. Nautaterveydenhuollon sääntöjen mukaan tilalla tulee tehdä vähintään yksi vuosittainen terveydenhuoltokäynti, jonka perusteella päivitetään tilalle laadittu kirjallinen terveydenhuoltosuunnitelma. Tämän lisäksi tiloille tehdään terveydenhuollon tilannekatsauksia, joiden tarve ja tiheys riippuu mm. tilakoosta. Näitä tilannekatsauksia on vuonna 2022 tehty toimialueen tiloille yhteensä 193 kappaletta. Kaikkiaan nautaterveydenhuoltokäyntejä on siten tehty 390 kappaletta. Yhteistoiminta-alueen eläinlääkärit ovat raportoineet tehneensä vuonna 2022 yhteensä 188 Naseva-terveydenhuoltokäyntiä. Lukumäärä sisältää sekä vuosi- että tilannekatsaukset. Luvuista on pääteltävissä, että noin puolet nautaterveydenhuollon käynneistä hoidetaan yksityisten tuotantoeläinlääkäreiden toimesta.

Sikava-terveydenhuoltosopimuksia on aluehallintoviraston tilastojen mukaan Alavieskassa vuonna 2022 ollut 2, Nivalassa 7 ja Ylivieskassa 1 tilalla eli yhteensä 10 tilalla. Terveydenhuoltokäyntejä on tehty yhteensä 45. Yhteistoiminta-alueen eläinlääkärit ovat raportoineet tehneensä vuonna 2022 yhteensä 26 Sikava-terveydenhuoltokäyntiä. Maaseututoimesta saatujen tietojen mukaan alueella on tällä hetkellä yhteensä seitsemän sikalaa (Alavieska 1, Nivala 5, Ylivieska 1). Sikaterveydenhuollon kattavuus alueella on hyvä.

Voimassa olevan eläinlääkintähuoltolain mukaan kunnan on palvelun mitoitusta suunniteltaessa otettava huomioon yksityisten eläinlääkäripalveluiden tuottajien kunnan alueella tarjoamat palvelut. Kunnan on välttämätöntä järjestää arkipäivisin virka-aikana peruseläinlääkäripalvelu muille kotieläimille kuin hyötyeläimille vain, jos palvelua ei ole muuten saatavissa yhteistoiminta-alueella. (ElHL 10 § ja 11 §)

Eläinlääkintähuoltolain 13 § edellyttää, että kunnan on järjestettävä kiireellistä eläinlääkäriapua alueellaan olevia kotieläimiä varten kaikkina vuorokaudenaikoina.

Yhteistoiminta-alueella ei toimi ajallisesti kattavaa pieneläinten tai hevosten eläinlääkintäpalvelua, siksi julkisen sektorin tarjoamat peruseläinlääkäripalvelut ja kiireellisen eläinlääkäriavun tuottaminen ovat välttämättömiä. Yksityisten palveluntuottajien vastaanottopisteitä on alueella kaksi, ja ne tarjoavat palvelua arkisin päiväaikaan. Yrittäjien loma-aikoina yksityiset vastaanotot ovat kiinni.

3.14.3 Kiireellinen eläinlääkäriapu

Kunnan on järjestettävä kiireellistä eläinlääkäriapua kaikkia alueellaan vakinaisesti tai tilapäisesti olevia kotieläimiä varten kaikkina vuorokauden aikoina (ElHL 13 §).

Kiireelliseen eläinlääkäriapuun kuuluvat akuutisti sairaiden eläinten perustutkimus ja vähintään ensiapuluonteiset hoitotoimenpiteet kaikkina vuorokauden aikoina, ja tämä palvelu tarjotaan yhteistoiminta-alueella sekä tuotanto- että muille eläimille. Kiireellistä eläinlääkäriapua ovat muun muassa nautojen poikimahalvaushoidot, hevosten konservatiiviset ähkyhoidot, eri kotieläinten akuutit tulehdus- ja kiputilat, ompelua vaativat haavat sekä sokin hoito, synnytysapu ja eläimen hengen pelastamiseksi välttämättömät kirurgiset leikkaukset niiltä osin, kun leikkauksia peruseläinlääkärikoulutuksella pystytään suorittamaan tavanomaisissa vastaanottotiloissa ja eläinsuojissa ilman erityistyövälineitä. Keisarinleikkaukset märehtijöille, ja myös koirille ja kissoille suorite-

taan kunnaneläinlääkäriin toimesta, ellei leikkausta tarvitsevia pieneläimiä pystytä lähettämään jatkohoitoon klinikalle.

Pieneläinten luunmurtumissa suoritetaan välttämätön immobilisaatio. Kotieläinten ja eläinlääkäriin vastaanotolle tuotujen luonnonvaraisten eläinten lopettaminen eläinsuojelullisin perustein kuuluu kiireelliseen eläinlääkäriinapuun. Kiireellisen eläinlääkäriinavun tavoitteena on ensiaputyypinen toiminta, jolla pyritään hoitamaan eläimen henkeä ja hyvinvointia uhkaavat tapaukset ja varmistamaan, että potilaan tila ei kohtuuttomasti heikkene sen odottaessa virka-aikana annettavia palveluja.

Kunnan on järjestettävä päivystyspalvelu virka-ajan ulkopuolella tarvittavaa kiireellistä eläinlääkäriinapua varten yhteistoiminnassa muiden kuntien kanssa yhtä tai useampaa seutu- tai maakuntaa vastaavalla päivystysalueella. (ElhL 13 §)

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen toiminta-alueella toimii kaksi päivystysrengasta. Toiseen kuuluvat Alavieska ja Ylivieska, Kalajoen kaupunki sekä Merijärven kunta. Toiseen alueeseen kuuluvat Nivala ja Sievi. Mikäli kaikki virat ovat täytettynä, kumpaankin päivystysrengaskaaseen kuuluu viisi eläinlääkärinä. Päivystysrengaskäyttöön ei ole tiedossa muutoksia vuonna 2024. Aiemmin on keskusteltu maakunnallisesta / Oulun eteläisen kuntien yhteisestä päivystyksestä, mutta toteutuskelpoista mallia ei ole toistaiseksi löydetty. Päivystykset toimivat nykyisellään kohtuullisen hyvin.

Kiireellinen eläinlääkäriinapu on päivystysalueella järjestettävä siten, että kotieläimiä, jotka ovat pienikokoisia ja voidaan siten vaikeuksitta kuljettaa eläinlääkäriin vastaanotolle, ja kotieläimiä, joille annettava eläinlääkäriinapu edellyttää eläinlääkäriin käyntiä eläimenpitopaikassa, hoitaa pääasiassa eri henkilökunta. Tästä vaatimuksesta voidaan kuitenkin poiketa päivystysalueella, jonka eläintiheys on pieni tai jossa sellaisten kotieläinten, jotka ovat pienikokoisia ja voidaan siten vaikeuksitta kuljettaa eläinlääkäriin vastaanotolle, osuus kaikista päivystysalueella pidettävistä kotieläimistä on vähäinen tai se on muusta erityisestä syystä perusteltua. (ElhL 13 §)

Tuotanto- ja lemmikkieläinpäivystystä ei ole eriytetty, koska päivystysaikana hoidettavien eläinten määrä on sellainen, ettei erillispäivystysten järjestäminen ole tarkoituksenmukaista ja kustannustehokasta. Eriyttäminen olisi lisäksi hyvin ongelmallista, koska alueella ei ole yksityisiä palveluja, ja pelkästään kunnallisesti hoidettuna päivystystiheydet kasvaisivat sietämättömiksi. Mikäli pieneläinten päivystyspalvelut ostettaisiin yksityiseltä taholta liian kaukaa, on asiakkaan kynnyksien hankkia eläimelleen asianmukaista hoitoa omiaan nousemaan liian korkeaksi, mikä voi johtaa eläinsuojelullisiin ongelmiin potilaan kannalta.

Valvontaeläinlääkäri ei osallistu päivystykseen, vaan kiireiset eläinsuojelulain mukaiset virkatehtävät päivystysaikana hoitavat päivystävät praktikkoeläinlääkärit. Kaikki päivystävät eläinlääkärit ovat virkasuhteessa kuntaan, joten heillä on toimivalta eläinsuojelu- ja eläintautiasioissa.

Päivystysalueilla on järjestetty keskitetty puhelinpalvelu yhteydenottoja varten.

3.14.4 Saatavuus- ja laatutavoitteet

3.14.6.1. Ajanvaraus

Peruseläinlääkäripalveluita tarjotaan kahdesta kiinteästä palvelupisteestä. Nivalassa on kolmen eläinlääkärin ja Ylivieskassa neljän eläinlääkärin yhteisvastaanotto. Ylivieskan vastaanotolla työskentelee lisäksi eläintenhoitaja. Arkiaamuisin kummallakin vastaanotolla on keskitetty yhteydenottopalvelu, ja eläinlääkäreillä on yhteinen ajanvarausjärjestelmä. Asiakkaalla on mahdollisuus esittää toivomus eläinlääkäristä, jonka palveluja hän haluaa käyttää, ja toivetta pyritään mahdollisuuksien mukaan noudattamaan.

Yksi kummankin vastaanoton eläinlääkäreistä vastaanottaa puheluita aamuvastaanoton jälkeen kello 16 saakka. Muut, kuin kiireiset sairastapaukset, hoidetaan ajanvarausperusteisesti joko vastaanotoilla tai pitopaikoissa. Ylivieskan vastaanotolla pieneläimien ajanvarausvastaanottoa hoitaa päivittäin pääsääntöisesti yksi eläinlääkäri ja hänen apunaan eläintenhoitaja.

3.14.6.2. Saatavuus

Eläinlääkintähuoltolain mukaan peruseläinlääkäripalvelun ja kiireellisen eläinlääkärinavun tulee olla saatavilla palvelujen käyttäjien kannalta kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisella etäisyydellä maantieteelliset olosuhteet huomioon ottaen. (ElHL 14 §)

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen eläinlääkintähuolto tarjoaa palvelut normaalitilanteissa seuraavasti: Jos avun tarve ei ole kiireellinen, sairaskäynti- tai vastaanottoaika järjestyy viikon sisällä tilauksesta. Kiireettömät terveydenhuolto- ja massatyökäynnit sekä terveille eläimille suoritettavat leikkaukset voidaan lomakauden ulkopuolella varata selvästi alle kolmen viikon ja lomakaudella alle kuuden viikon sisällä yhteydenotosta. Peruseläinlääkäripalvelut on järjestetty siten, että kaikki asiakkaat saavat palvelun alle viidenkymmenen kilometrin etäisyydeltä.

Kiireellisen eläinlääkärinavun resurssit on mitoitettu siten, että apua on kaikkina vuorokaudenaikoina saatavissa kolmen tunnin sisällä tilauksesta 90 prosentissa tapauksista. Päivystysalueet on mitoitettu siten, että päivystävän eläinlääkärin matka eläintenpitopaikkaan tai eläimen omistajan matka pieneläinvastaanotolle on alle sata kilometriä. Remissioklinikalle matka voi olla pidempikin, mutta välitön ensiapu pyritään antamaan omassa vastaanottopisteessä.

Ennakoimattomissa tilanteissa, joissa henkilöstöstä on yllättäen vajausta, pyritään ensisijaisesti turvaamaan kiireellistä hoitoa tarvitsevien tuotantoeläinten ja pieneläinten hoito. Tarvittaessa pidättäytytään varaamasta aikoja kiireetöntä hoitoa tarvitseville potilaille ja perutaan jo varattuja, kiireettömiä aikoja.

Yhteistoiminta-alueen kunnat eivät subventoi matkoista johtuvia kustannuksia, koska matkat toiminta-alueella ovat kohtuulliset eikä niistä katsota aiheutuvan sellaisia kustannuksia, että eläinlääkärinapua ei pystyttäisi tästä syystä käyttämään.

3.14.6.3. Palautteen kerääminen ja valitusten käsittely

Eläinlääkintähuollon vastaanottotiloissa on asiakkaiden saatavilla palautelomakkeita sekä lukittu laatikko niiden palauttamista varten. Ympäristöterveydenhuollon johtaja kokoaa palautteen ja

palauteasiat käsitellään yhdessä eläinlääkärien kanssa. Palautelomakkeessa ei kysytä asiakkaan henkilöllisyyttä, joten yleinen palaute on nimetöntä.

Ei-kirjallisissa valitustapauksissa praktikkoeläinlääkärit ja valvontaeläinlääkäri ohjaavat asiakasta ottamaan yhteyttä ensisijaisesti ympäristöterveydenhuollon johtajaan. Palautteita voi tulla myös kaupungin kirjaamon kautta. Kaikki kirjalliset valitukset / yhteydenotot käsitellään, ja niistä annetaan valittajan toivoessa palaute joko sähköisesti tai kirjeellä. Ympäristöterveydenhuollon johtaja pyrkii neuvottelemalla ja asian osapuolia kuulemalla selvittämään asian. Mikäli valitus koskee ympäristöterveydenhuollon johtajaa, valittaja ohjataan ottamaan yhteyttä hänen esihenkilöönsä.

Hallintopäätöksiä koskevissa asioissa asianosaiselle annetaan oikaisuvaatimus- tai valitusosoitus. Tavanomaisissa potilasvahinkoihin liittyvissä korvausasioissa menetellään Ylivieskan kaupungin hallintosäännön mukaisesti. Tarvittaessa vahinkotapahtumasta pyydetään lausunto Eläinlääkintävahinkojen arviolautakunnalta. Mikäli työnantaja todetaan isännänvastuuperiaatteella korvausvelvolliseksi, korvaa työnantajan vastuuvakuutus asianosaiselle koituneen vahingon. Toimialajohtaja eli tekninen johtaja tai hänen määräämänsä taho päättää vahingonkorvauksen myöntämisestä tai vaatimisesta toimialueellaan, kun korvausvaatimus on enintään 10 000 euroa. Yli 10 000 euron mutta enintään 20 000 euron korvausvaatimuksista päättää ympäristöterveyslautakunta ja sitä suuremmista korvausvaatimuksista kaupunginhallitus.

Henkilöstöä koskee lakisääteisten henkilövakuutusten lisäksi kuntatyönantajan vastuuvakuutus, joka kattaa toiminnassa aiheutetut esine-, henkilö- ja varallisuusvahingot, mukaan lukien eläinlääkärin toiminnassa aiheutetut vahingot ja julkista valtaa käytettäessä aiheutetut varallisuusvahingot. Vakuutuksessa on omavastuu 2 000 € ja vakuutusmäärä on 2 650 000 € vahinkotapausta kohden.

3.14.5 Toimitilat ja välineresurssit

Peruseläinlääkäripalveluita ja kiireellistä eläinlääkäriapua tarjotaan kahdesta kiinteästä palvelupisteestä. Nivalassa, osoitteessa Pajatie 1 C on kolmen eläinlääkärin tuotantoeläinvastaanotto ja Ylivieskassa, osoitteessa Katajistontie 2 neljän eläinlääkärin yhteisvastaanotto. Ylivieskan vastaanotolla työskentelee lisäksi eläintenhoitaja.

Molemmilla vastaanotoilla on henkilökunnalle sosiaalityö- ja lepotiloineen. Molemmilla vastaanotoilla on työvaatteiden pesumahdollisuus.

Lääkkeille on sekä kylmäsäilytys- että muuta säilytystilaa. Huumausaineiksi luokitettavat lääkkeet säilytetään lukittavassa kaapissa.

Vastaanotoilla on saatavissa mikroskooppi, UÄ-laitteita, pulttipistooli sekä tavanomaisia instrumentteja. Ylivieskassa on runsaampi varustus pieneläininstrumentteja. Molemmilla vastaanotoilla on instrumenttien pesu- ja desinfektio- ja autoklaavi välinehuoltoon varten. Ylivieskan vastaanotolla on erillinen huonetila välinehuoltoon ja laboratoriotutkimuksiin varten.

Ylivieskan vastaanottotilat ovat hyvin varustellut ja tilojen varustelutaso mahdollistaa myös peruseläinlääkäritason leikkaustoiminnan hyvin erillisen keikkaussalin vuoksi. Ylivieskan vastaanotolla on ultraäänilaitteita pieneläimiä varten sekä laitteistot tavallisimpien verinäytteiden tutkimiseen. Vaa-

tivammassa analytiikassa eläinlääkärit tukeutuvat ulkopuolisiin laboratorioihin. Röntgeniä ei ole kummallakaan vastaanotolla.

Nivalassa on tuotantoeläinlääkinnän tarpeita vastaavat tilat, ja yksi toimenpidehuone pieneläinten hoitoa varten. Nivalassa on mahdollisuus sekä suur- että pieneläinten perusverinäytteiden analysointiin.

Siivous ja jätehuolto on järjestetty molemmilla vastaanotoilla. Ylivieskassa on pakastin, jossa voidaan varastoida tuhkaukseen tai hävitykseen meneviä kuolleita pieneläimiä, sekä tarvittaessa myös näytteitä ennen niiden lähettämistä tutkittavaksi.

Ylivieskan vastaanotolla on murto suojaus ja nauhoittava kameravalvonta. Turvallisuuspalveluiden käyttämisestä on vartiointiliikkeen kanssa tällä hetkellä sopimus vain Ylivieskan vastaanoton osalta ja eläinlääkäreillä on käytössä vartijan hätäkutsupainike. Myös Nivalan vastaanotolle on tarkoitus hankkia vastaavat järjestelyt. Nivalan vastaanoton vartiointi hoidetaan osana muiden Nivalan teollisuuskylän hallinnoimien kiinteistöjen vartiointia, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että vartija tarkastaa kierroksellaan myös eläinlääkinnän vastaanoton tilat ulkopäin.

3.14.6 Ostopalvelut

Yhteistoiminta-alueella ei ole ostopalvelusopimuksia eläinlääkintäpalveluiden järjestämisestä.

3.14.7 Laboratoriopalvelut

Häiriötilanteissa tarvittavien palvelujen saatavuus ja hinnoittelu on sovittu kirjallisesti SeiLab Oy:n laboratorion kanssa (ks. tarkemmin kohta 2.4).

Valion Seinäjoen laboratorio tutkii omien tilojensa utaretulehdusnäytteitä. Näytteet voi lähettää maitoauton mukana tai postitse. SeiLab Oy, Haapaveden toimipiste tutkii myös utaretulehdusnäytteitä. Osuuskunta Maitokolmiolla on yhteistyösopimus utaretulehdusnäytteiden tutkimisesta Movet Oy:n kanssa. Näytteet voi lähettää meijeriauton mukana tai postitse.

Pieneläinten diagnostisia näytteitä eläinlääkärit toimittavat valitsemiinsa laboratorioihin. Joitakin pikamäärityksiä pystytään tekemään myös Ylivieskan vastaanoton laboratoriossa.

Salmonella- ja muita eläintautinäytteitä toimitetaan lainsäädännöllisten vaateiden mukaisesti tai ohjaavien viranomaistahojen opastuksessa yleisimmin Ruokaviraston hyväksymiin ja nimeämiin laboratorioihin. Tutkittavaksi menevät näytteet toimitetaan tiiviisti, mutta pilaantumista estävästi pakattuina joko Matkahuollon tai Postin kautta. Mikäli on tarve saada näytteitä nopeammin tutkimuksiin, voidaan käyttää kuriirilähetyksiä. Salmonellanäytteitä tutkitaan myös Seilabin Haapaveden laboratoriossa.

3.14.8 Perustason ylittävät palvelut

Erikoiseläinlääkäripalvelut

Yhteistoiminta-alue ei ole sitoutunut antamaan perustason ylittäviä palveluita, mutta mikäli henkilösursseja on riittävästi, ja eläinlääkäreillä on ammattiosaamista, sallitaan perustason ylittävien

palvelujen tarjoaminen asiakkaille. Myös jatkokouluttautumiseen annetaan resurssien mukaan mahdollisuus.

Remissiomahdollisuus

Erytystason palvelujen ostamisesta ei ole tehty virallisia sopimuksia yhteistoiminta-alueen ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Pieneläinpotilaita on ohjattu tarvittaessa Ylivieskassa ja Nivalassa oleville yksityisille eläinlääkärivastaanotoille ja myös erityiseläinlääkäritason palveluja tarjoaville yksityisille klinikoille (esim. Kokkola, Oulu) tai Yliopistolliseen Eläinsairaalaan Helsinkiin. Myös hevosapauksien ylipänä erityistason hoitopaikkana on Yliopistollinen Eläinsairaala.

3.15 Seuranta, arviointi ja raportointi

3.15.1 Kunnan suunnitelma

Eläinlääkintähuollon suunnitelma hyväksytetään osana ympäristöterveydenhuollon yhteistä valvontasuunnitelmaa ympäristöterveyslautakunnassa. Suunnitelman teossa käytetään pohjana Eläinlääkintähuollon valtakunnallista valvontaohjelmaa. Vuosittaiset päivitykset hyväksytään ympäristöterveyslautakunnassa ja toimitetaan sähköisesti VYHA-järjestelmässä aluehallintovirastolle tiedoksi.

Eläinlääkintähuollon suunnitelman toteutumisen arviointi edelliseltä vuodelta tehdään yhdessä muun valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnin kanssa seuraavan vuoden alussa. Vuoden 2024 suunnitelman toteutumista arvioidaan siten vuoden 2025 alussa. Toteutumisen arviointi hyväksytään ympäristöterveyslautakunnassa, minkä jälkeen se toimitetaan aluehallintovirastolle helmikuun 2025 loppuun mennessä. Valvontasuunnitelman toteutumisesta viestitään yhteistoiminta-alueen kunnille.

Kunta seuraa terveydenhuoltokäyntien ja valvontatehtävien toteutumista myös vuoden aikana ja ryhtyy tarvittaessa korjaaviin toimenpiteisiin suunnitelmien toteuttamiseksi.

Aluehallintoviraston suorittamaa kunnan suunnitelman ja sen toteutumisen arviointia hyödynnetään paikallisen valvonnan ja eläinlääkäripalvelujen kehittämisessä, niiden toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laatimisessa.

3.15.2 Eläinlääkäripalvelujen käytön tilastointi

Resurssien riittävyyden arvioimiseksi kunta ylläpitää tilastoa järjestämiensä eläinlääkäripalvelujen käytöstä. Tilasta käyvät ilmi sairaskäyntien, terveydenhuoltokäyntien ja pieneläinvastaanottoikäntien määrät virka-aikana sekä sairaskäyntien ja pieneläinvastaanottokäyntien määrät päivystysaikana sekä viranomaisvalvontakäyntien lukumäärät kunnittain. Tilasto liitetään kunnan suunnitelman toteutumisen arviointiin ja toimitetaan arvioinnin yhteydessä vuosittain aluehallintovirastolle.

3.15.3 Muu raportointi

Elintarvikeketjun valvonnan tulokset raportoidaan vuosittain VYHA (valvonnan toteutumisen arviointikysely) helmikuun loppuun mennessä ja siten eläinlääkintähuollon suunnitelmien arvioinnin

yhteydessä ei ole välttämätöntä kerätä numeerista tietoa valvonnoista. Haluttaessa nekin voidaan arvioinnissa kertoa.

Muut viranomaisten pyytämät raportit ja tilastot:

- Eläinsuojelutarkastuskertomukset/päätökset jokainen suoritteen toteuttaja toimittaa Pohjois- Suomen AVI:lle, ja tarvittaessa pyytää esitutkintaa poliisilta, sekä arkistoi syntyneet asiakirjat arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.
- Suoritteen toteuttaja raportoi eläinten terveysvalvontaan liittyvät käynnit. Terveysvalvontaohjelmien liittymisasiakirjat valvontaelinlääkäri toimittaa aluehallintovirastolle.
- Suoritteen toteuttaja raportoi epäillyt ja todetut eläintaudit voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti sekä arkistoi syntyneet asiakirjat arkistonmuodostussuunnitelman mukaisesti.
- Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvonnan työt, joista kunta laskuttaa valtiota: Tarkastuksen suorittaja (praktikko) toimittaa tarkastusta koskevat tiedot suoritteen syntymisen jälkeen ympäristöterveydenhuollon johtajalle, joka huolehtii maksuunpanosta ja edelleen laskutuksesta. Valvontaelinlääkäri toimittaa vastaavat tiedot kalenterikuukausittain ympäristöterveydenhuollon johtajalle, joka vastaa suorien kustannusten maksutuksesta ja laskutuksesta. Suoritteisiin liittyvät matkakustannukset kirjataan matkalaskujärjestelmään.
- Muut viranomaisten pyytämät vuosiyhteenvedot ym. ovat ympäristöterveydenhuollon johtajan vastuulla.

3.16 Painopistealueet 2024

Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen eläinlääkintähuollossa huomioidaan eläinlääkintähuollon valtakunnallisen valvontaohjelman sekä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston (PSAVI) vuoden 2024 painopistealueet.

Taulukko 4 Eläinlääkintähuollon valtakunnalliset ja Pohjois-Suomen aluehallintoviraston painopisteet vuonna 2024

Kehittämisteema	Painopiste 2024	Toimenpiteet 2024
Tiedolla johtaminen ja digitalisaatio	ELTE-tietojärjestelmän vaiheittainen käyttöönotto	Järjestelmien käyttökoulutuksiin osallistuminen ja järjestelmien käyttöönotto Ruokaviraston aikataulujen mukaisesti
Valmius ja kriisinhallinta	Varautumisyhteistyön varmistaminen	Pandemiavalmiuden kehittäminen – koronapandemian opit ympäristöterveydenhuollossa Yhteistyö zoonoottisissa eläintaudeissa AVIn ja hyvinvointialueen kanssa Eläintautitorjunnan koulutuksiin osallistuminen, suojaruustehankinnat

<p>Uuden lainsäädännön toimeenpano</p>	<p>EU:n eläinterveys säännösten 2019/429 (AHL) ja muun eläintautilainsäädännön sekä eläinten tunnistamisen ja rekisteröinnin lainsäädännön toimeenpano uusien vaatimusten käytännön toteutus</p> <p>EU:n eläinlääkeasetuksen tammikuussa 2022 alkaneen soveltamisen vakiinnuttaminen</p> <p>Eläinten hyvinvointilain toimeenpano</p> <p>Eläinlääkintähuoltolain toimeenpano (aikataulu epävarma)</p>	<p>Uusien vaatimusten toteutus käytännössä</p> <p>Koulutuksiin osallistuminen, ohjeistuksiin ja linjauksiin perehtyminen ja käytäntöön soveltaminen</p>
<p>Erityiset painopisteet</p>	<p>Kuolleiden eläinten hautaamisen valvonta</p> <p>Hevostallien lääkkeiden käytön valvonta</p>	<p>Valvontatoimet Ruokaviraston ja aluehallintoviraston ohjeiden mukaisesti</p>

4. ELINTARVIKEVALVONTA

4.1 Elintarvikevalvonnan tavoitteet ja suunnittelu

Elintarviketurvallisuuden valvonnan tavoitteena on varmistaa elintarvikkeiden ja elintarvikekontaktimateriaalien turvallisuus ja elintarvikkeiden hyvä terveydellinen ja muu elintarvikesäännösten mukainen laatu kaikissa elintarvikkeiden ja elintarvikekontaktimateriaalien tuotanto-, jalostus- ja jakeluvaiheissa. Lisäksi valvonnalla varmistetaan elintarvikkeista ja elintarvikekontaktimateriaaleista annettavien tietojen riittävyys ja oikeellisuus. Valvonnan tarkoituksena on suojella kuluttajan terveyttä ja taloudellisia etuja. Valvonnan perustana ovat EU:n valvonta-asetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625), EU:n elintarvikelainsäädäntö, kansallinen elintarvikelaki ja sen nojalla annetut asetukset sekä Ruokaviraston ohjeet. Valvonnassa noudatetaan hyvän hallinnon periaatteita.

Kunnan tehtävänä on huolehtia elintarvikelain mukaisesta valvonnasta toimialueellaan. Kunnassa valvontatehtävää hoitaa kunnan määräämä lautakunta tai muu monijäseninen toimielin. Alavieskan, Nivalan, Sievin ja Ylivieskan kuntien alueella valvonnasta vastaa Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue. Monijäsenisenä toimielimenä toimii ympäristöterveyslautakunta, jolla on oikeus siirtää toimivaltaansa edelleen alaisilleen viranhaltijoille elintarvikelain 27 §:n mu-

kaisesti. Ylivieskan kaupunginhallitus on delegoinut elintarvikelain mukaista toimivaltaa ympäristöterveydenhuollon viranhaltijoille päätöksellään 19.12.2022, § 11. Jatkossa delegointipäätökset käsitellään ympäristöterveyslautakunnassa tarpeen mukaan.

Elintarvikelain (297/2021) 39 §:n mukaan valtakunnallisen elintarvikevalvontasuunnitelman toteuttamiseksi elintarvikelaissa tarkoitettavat valvontaviranomaiset laativat vastuullaan olevaa elintarvikevalvontaa koskevat valvontasuunnitelmat. Valvontaviranomaiset huolehtivat suunnitelmien yhteensovittamisesta siten, että valvonnassa otetaan huomioon elintarvike- ja kontaktimateriaalitoiminnan riskit, ja että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista, ehkäisee vaaroja ihmisen terveydelle ja suojaa kuluttajia taloudellisilta tappioilta. Elintarvikelain 38 §:n mukaan valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisessa valvontaohjelmassa asetetut ympäristöterveydenhuollon yhteiset tavoitteet. Valvontasuunnitelmat on päivitettävä tarvittaessa. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella suunnitelmat päivitetään vuosittain.

Elintarvikevalvontasuunnitelmaa laatimisessa on otettu huomioon seuraavat asiat:

- lainsäädännön vaatimukset, valvonnan yleiset periaatteet ja tavoitteet;
- Valvontakohteet, niiden riskiluokitus ja tarkastustiheys;
- muut viralliset toimet, mukaan lukien yritysten ohjaus ja neuvonta;
- mahdollinen ennakoimaton työ, esimerkiksi epäilyyn perustuva valvonta, takaisinvetojen hoitaminen, ruokamyrkytysten selvittäminen ynnä muut valvontapyyntö;
- aikaisemmat valvontatulokset, auditointi-, arviointi-, ja asiakaspalaute ja niiden edellyttämät korjaavat toimenpiteet;
- valvonnalle VASUssa yhteisesti asetetut erityiset kehittämisteemat ja niistä johdetut valvonnan painopisteet;
- ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman tavoitteet, teemat ja ohjeet valvontasuunnitelmista; sekä
- toimintaympäristön ja siinä tapahtuvien muutoksien vaikutus valvontayksikön toimintaan
- kunnan omat strategiset tai muut tavoitteet.

4.2 Valvontakohteet

Kunnan valvontaviranomainen ylläpitää rekisteriä valvomistaan alkutuotantopaikoista ja elintarvikehuoneistoista sekä rekisteröidystä elintarvikekontaktimateriaalitoiminnasta elintarvikelain 79 ja 80 §:n mukaisesti.

Kaikki valvontakohteet on merkitty Ruokaviraston, aluehallintovirastojen ja kuntien pitämään valtakunnalliseen rekisteriin (VATI). Elintarvikevalvonnan valvontakohteiden lukumäärä, tarkastustiheys ja tarkastuksiin käytettävä aika on esitetty liitteessä 2.

4.3 Valvonnan riskiperusteisuus ja kohteiden tarkastustiheys

Elintarvikevalvonta on riskiperusteista. Valvontakohteiden riskiluokittelussa käytetään apuna Ruokaviraston uusinta riskiluokitusmallia. Elintarvikevalvontaa suunnataan enemmän sellaisiin kohteisiin, joissa ilmenee elintarviketurvallisuuteen liittyviä riskejä. Vastaavasti valvontaa pyritään keventämään kohteissa, joissa tällaisia riskejä ei ole tai joissa ne ovat vähäisiä tai hallinnassa. Jos elintarvikehuoneistossa on useita eri toimintoja, määräytyy tarkastustiheys riskialttein toiminnan mukaan.

Riskiperusteisuuden tarkoituksena on lisätä jouston mahdollisuutta lainsäädäntöä sovellettaessa ja parantaa valvonnan vaikuttavuutta. Riskejä arvioitaessa otetaan huomioon harjoitettavan toiminnan luonne ja laajuus, omavalvonnan toimivuus sekä elintarvikkeeseen liittyvät muut elintarviketurvallisuuteen ja kuluttajansuojaan vaikuttavat seikat. Taulukkoon 2 kirjatut tarkastustiheydet ovat Ruokaviraston riskinarviointiohjeen mukaisia ja vuosittaisten tarkastusten lukumäärät perustuvat riskinarviointiin eli todelliseen tarpeeseen. Käytännössä tarkastustiheyden noudattaminen on haasteellista, koska aiemmilta vuosilta siirtyneet tarkastukset siirtyvät seuraavalle vuodelle, ja osa valvontaresursseista on välttämätöntä suunnata akuuttivalvontaan. On ennakoitavissa, että resurssit eivät vuonna 2024 tule riittämään riskinarviointiin perustuvien tarkastusten 100 % toteuttamiseen. Tarkastuksia priorisoidaan niin, että riskialteimmat kohteet tulevat tarkastetuiksi ja akuuttivalvonta hoidetuksi.

4.4 Valvonnan toimeenpano

Elintarvikevalvonta on osa yhteistoiminta-alueen ympäristöterveydenhuollon kokonaisuutta. Elintarvikevalvontaviranomaisena toimii ympäristöterveyslautakunta. Valvontaviranomainen on delegoinut toimivaltaansa alaisilleen viranhaltijoille valvontatoimien sujuvan hoitamisen mahdollistamiseksi.

4.4.1 Valvontakohteiden ilmoittaminen, rekisteröinti ja hyväksyminen

Ilmoittaminen (elintarvikelain 8 §:n mukainen rekisteröity alkutuotanto, 10 §:n mukainen rekisteröity elintarviketoiminta ja 13 §:n mukainen rekisteröity kontaktimateriaalitoiminta)

Alkutuotannon toimijan on tehtävä ilmoitus elintarvikkeiden alkutuotannosta, ja elintarvikealan toimijan on tehtävä ilmoitus elintarviketoiminnasta toiminnan rekisteröintiä varten toimivaltaisen valvontaviranomaisen tarjoamaan sähköiseen palveluun tai toimitettava tiedot muulla tavoin toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle. Ilmoitus tulee tehdä viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Lisäksi toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus valvontaviranomaiselle. Toimijoita ohjataan tekemään ilmoitus ympäristöterveydenhuollon sähköisen ilppa-ilmoituspalvelun kautta.

Alkutuotantopaikan sijaintikunta käsittelee alkutuotantoilmoituksen ja tallentaa tiedot alkutuotannon rekisteröinnistä VATI-järjestelmään. Tietojen tallentamisesta ilmoitetaan toimijalle sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli kunta saa tiedon elintarvikkeiden alkutuotannosta toiselta viranomaiselta, ilmoitetaan siitä alkutuotannon toimijalle.

Elintarvikehuoneiston sijaintikunta käsittelee elintarviketoimintaa koskevan ilmoituksen. Poikkeuksen muodostavat liikkuvat elintarvikehuoneistot, virtuaalihuoneistot (toimijat, joilla ei ole varsinaista huoneistoa elintarvikkeiden käsittelyä varten, mutta jotka toimivat elintarvikeketjun osana) ja elintarvikehuoneistot, jossa pelkästään kuljetetaan tai säilytetään elintarvikkeita yhdessä tai useammassa kuljetusajoneuvossa tai kontissa. Näiden toimijoiden ilmoitukset käsittelee toimijan kotikunta. Jos toimijalla ei ole kotipaikkaa Suomessa, elintarviketoimintaa koskevan ilmoituksen käsittelee se kunta, jonka alueella elintarviketoiminta aloitetaan. Tiedot elintarviketoiminnan

rekisteröinnistä tallennetaan VATI-järjestelmään ja toimijalle ilmoitetaan tietojen tallentamisesta sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti.

Kontaktimateriaalialan toimijan on tehtävä ilmoitus toimipaikastaan ja siellä harjoitettavasta kontaktimateriaalitoiminnasta toiminnan rekisteröintiä varten toimivaltaisen valvontaviranomaisen tarjoamaan sähköiseen palveluun tai toimitettava tiedot muulla tavoin viimeistään neljä viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Ilmoitus tehdään toimipaikan sijaintikunnalle. Toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus toimipaikan sijaintikunnalle. Kunta käsittelee ilmoituksen ja tallentaa tiedot kontaktimateriaalitoiminnan rekisteröinnistä ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmään ja ilmoittaa toimijalle tietojen tallentamisesta sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla. Ruokavirasto antaa tarkemmat määräykset tietojen tallentamisesta.

Siinä, onko elintarviketoiminta rekisteröitävää vai ei, tukeudutaan Ruokaviraston ohjeeseen 836/04.02.00.01/2022/3, voimaantulopäivä 5.5.2022.

Hyväksyminen (elintarvikelain 11 §:n mukainen hyväksytty elintarvikehuoneisto ja 9 §:n mukainen hyväksytty itujen alkutuotantopaikka)

Eläinperäisiä tuotteita käsittelevien laitosten on haettava toimivaltaiselta valvontaviranomaiselta elintarvikehuoneiston hyväksymistä ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Lisäksi toiminnan keskeyttämisestä ja lopettamisesta on viivytyksettä tehtävä ilmoitus toimivaltaiselle valvontaviranomaiselle. Laitoksen hyväksyy kyseisen laitoksen sijaintikunta (liikkuvan elintarvikehuoneiston osalta elintarvikealan toimijan kotikunta).

Toimivaltainen valvontaviranomainen tekee päätöksen elintarvikehuoneiston hyväksymisestä 60 vuorokauden kuluessa asian vireille tulosta, jollei asian laajuus, hakemuksen puutteellisuus tai muu erityinen syy edellytä asian pitempää käsittelyä. Viranomainen voi asettaa päätöksessään ehtoja vaarojen ehkäisemiseksi. Viranomainen tallentaa tiedot elintarvikehuoneiston hyväksymisestä ympäristöterveydenhuollon keskitettyyn toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmään ja ilmoittaa toimijalle tietojen tallentamisesta sähköisesti tai muulla vastaavalla tavalla Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Kunta ilmoittaa hyväksymänsä elintarvikehuoneiston Ruokavirastolle, joka antaa elintarvikehuoneistolle hyväksymisnumeron.

Elintarvikehuoneiston hyväksymistä ei edellytetä alkutuotannon toimijoilta, jotka harjoittavat elintarviketurvallisuusriskeiltään vähäistä elintarvikkeiden valmistusta tuottamistaan alkutuotannon tuotteista. Tällaisista elintarvikehuoneistoista on kuitenkin tehtävä ilmoitus rekisteröintiä varten toimivaltaiselle viranomaiselle.

Alkutuotannon toimijan, joka harjoittaa itujen alkutuotantoa, on haettava toimivaltaiselta valvontaviranomaiselta alkutuotantopaikan hyväksymistä ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Pienimuotoisen toiminnan osalta edellytetään ilmoitusta. Yhteistoiminta-alueella ei ole itujen alkutuotantoa harjoittavia alkutuotannon toimijoita.

Tiedottaminen

Elintarvikelain 12 §:n mukaan elintarvikealan toimijan on tiedotettava elintarvikkeen myynnistä ja muusta käsittelystä ilmoitetussa tai hyväksytyssä liikkuvassa elintarvikehuoneistossa niiden kuntien valvontaviranomaisille, joiden alueella toimintaa harjoitetaan.

4.4.2 Tarkastukset ja niiden sisältö

Suunnitelmanmukainen viranomaisvalvonta perustuu pitkälti toimijan omavalvonnan valvontaan kaikilla aloilla, joihin elintarviketurvallisuuden vaatimuksia sovelletaan. Vastuu toiminnan säädösten mukaisuudesta on aina toimijalla itsellään. Valvontaviranomainen määrittelee valvomiensa elintarvike- ja kontaktimateriaalialan kohteiden valvontatiheyden riskiperusteisesti vuosittaisessa valvontasuunnitelmassaan, jonka pohjalta laaditaan kohdekohtainen tarkastussuunnitelma. Tarkastuksia tehdään pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta, kuten valvonta-asetuksen artiklan 9 kohta 4 edellyttää. Valvonnasta voidaan perustellusta syystä, tarpeen vaatiessa ilmoittaa kohteelle etukäteen, mikäli se ei vaaranna tarkastuksen tarkoituksen toteutumista.

Suunnitelmallisessa elintarvikevalvonnassa noudatetaan valtakunnallista Oiva-kriteeristöä ja sen ohjeita. Ohjeiden tulkinnasta neuvotellaan muiden valvojien ja tarvittaessa aluehallintoviraston kanssa, jotta yksikön linja olisi mahdollisimman yhtenevä. Tarkastusten havainnot koostetaan määrämuotoiseen Oiva-raporttiin ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisen keskitetyn toiminnanohjaus- ja tiedonhallintajärjestelmä (VATI) kautta.

Tarkemmin tarkastuksesta ja sen sisällöstä kerrotaan yhteisessä osiossa, kohdassa 2.3.2.

Laitokseksi hyväksyttävän elintarvikehuoneiston hyväksymistarkastus

Laitoksen vaatimustenmukaisuuden selvittämiseksi edellyttää tarkastuskäyntiä ennen hyväksymispäätöksen antamista. Tarkastuksella varmistetaan, että tilat ja suunniteltu toiminta laitoksessa täyttävät lainsäädännön sille asettamat vaatimukset. Hyväksymistarkastuksesta kirjoitetaan tarkastuskertomus, josta käy ilmi täyttääkö laitos hyväksymisen edellyttämät vaatimukset. Tarkastuskertomukseen kirjataan yksityiskohtaisesti ne asiat, jotka eivät täytä lainsäädännön vaatimuksia.

Ilmoitetun elintarvikehuoneiston ensimmäinen tarkastus

Ilmoituksen vastaanottamisen jälkeen valvontaviranomainen tekee elintarvikehuoneistoon ensimmäisen tarkastuksen 1, 3 tai 6 kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta. Tarkastusajan kohdan päättää kohdetta valvova terveystarkastaja toiminnan luonteen ja laajuuden perusteella. Yhteisistä perusteista neuvotellaan terveysvalvonnan yhteisissä kokouksissa. Tarkastus voidaan tehdä myös ennen ilmoitetun toiminnan aloittamista, jolloin kyseessä on neuvonta- ja ohjauskäynti.

Elintarvikehuoneistossa ensimmäisellä tarkastuskäynnillä erityisesti huomioitavia asioita:

- vastaavatko toiminnan luonne ja laajuus ilmoitettua
- onko omavalvontasuunnitelma riittävä elintarvikehuoneistossa harjoitettavan toiminnan luonteeseen sekä laajuuteen nähden
- tilat, tilojen koko ja riittävyys, sijoittelu, rakenteelliset ratkaisut ja kunto sekä huoneiston varustelu
- yleinen siisteys ja toiminnan hygieniat

Tarkastuksesta kirjoitetaan tarkastuskertomus. Ensimmäisen tarkastuksen jälkeen toimintaa valvotaan suunnitelman mukaisin valvontakäynnerein.

Toiminnassa olevan elintarvikehuoneiston tarkastus

Tarkastuksilla arvioidaan tarkastuksen sisällön kohtien (yhteisen osion kohta 2.3.2) lainsäädännön mukaisuuden täyttymistä huomioiden ilmoitetun tai hyväksytyin toiminnon luonne.

Kaikkiin tarkastuksiin sisältyy neuvontaa ja opastusta omavalvonnan toteutumisesta ja lainsäädännön vaatimuksista. Valvontakohteeseen suoritettavan tarkastuksen eri osa-alueita voidaan tarkistaa useampaan tarkastuskertaan jaettuna, mutta pääsääntöisesti kaikkia osa-alueita tarkastetaan vähintään kerran kolmessa vuodessa. Tarkastuksessa käytetään Oiva – arviointiohjeistusta. Jos elintarvikehuoneisto on perustettu toimijan kotiin, elintarvikevalvontaa tehdään asiakirjatarkastuksina tai tarvittaessa tarkastuskäynteinä.

Tarkastuksesta laaditaan aina tarkastuskertomus eli Oiva-raportti VATI-järjestelmässä. Järjestelmä lähettää Oiva-raportin toimijalle sähköpostitse ja se toimitetaan toimijalle myös kirjeitse toimijan niin halutessa. Oiva – raportit julkaistaan valtakunnallisesti Oivahymy.fi – sivustolla.

4.4.3 Hallinnollisten pakkokeinojen käyttö

Hallinnollisia pakkokeinoja käytetään, jos elintarvikealan toimija ei korjaa toimintaansa elintarvikesäännösten mukaiseksi eivätkä neuvot ja kehotukset osoittaudu riittäviksi toimenpiteiksi epäkohtien korjaamiseksi. Pakkokeinoja ovat mm. määräykset ja kiellot, uhkasakko sekä teettämis- ja keskeyttämisuhka, haltuunotto sekä elintarvikehuoneiston hyväksynnän peruuttaminen. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella elintarvikelain 55–59 mukainen toimivalta on delegoitu viranhaltijoille. Elintarvikelain 67 § (elintarvikevalvonnan seuraamusmaksu) mukainen toimivalta on ympäristöterveyslautakunnalla.

Määräysten antamiseen liittyy asianosaisen hallintolain mukainen kuuleminen, ellei kyseessä ole kiireellisiä toimia vaativa tilanne ja kuulemisesta aiheutuva asian käsittelyn viivästyminen aiheuttaa huomattavaa haittaa ihmisten terveydelle. Hallinnollisten pakkokeinojen käytössä noudatetaan valvonta-asetusta (625/2017), elintarvikelakia ja hallintolakia (434/2002) sekä Ruokaviraston ohjeistuksia.

4.4.4 Näytteenottosuunnitelma

Hyväksytyille eläinperäisiä elintarvikkeita käsitteleville laitoksille laaditaan vuosittain laitospohjaiset näytteenottosuunnitelmat. Myös muiden kohteiden osalta voidaan laatia riskiperusteisesti suunnitelma näytteenotosta omavalvonnan toimivuuden valvomiseksi. Näytteenoton tarkoituksena on varmentaa toiminnanharjoittajan näytteenoton asianmukaisuutta ja kattavuutta. Mikäli valvontaviranomainen toteaa, että toiminnanharjoittajan omavalvontana suorittama näytteenotto on riittävää ja näytteenoton tulokset hyväksyttäviä, voidaan viranomaisen suorittamasta näytteenotosta luopua.

Valvontasuunnitelman mukainen näytteenotto sisältyy toimijalta perittävään valvonnan vuosimaksuun. Näytteiden tutkimisesta voidaan periä maksu toimijalta. Näytteenottosuunnitelma on taulukossa 5.

Käytettävät laboratoriot on kerrottu valvontasuunnitelman yhteisessä osiossa.

Taulukko 5 Elintarvikevalvonnan näytteenottosuunnitelma vuodelle 2024

Näyte- tyyppi	Kohderyhmä	Näyte	Näyte- määrä/ kohde/ vuosi	Analyytit
Elintarvike	Maitoalan laitokset	Maitovalmisteet	1-2	<i>Listeria monocytogenes</i>
Elintarvike	Liha-alan laitos	Lihavalmisteet	1-2	<i>Listeria monocytogenes</i>
Elintarvike	Kasvituotteiden valmistus/ jalostus	Sellaisenaan syötävät kasvisjalosteet	1-2	<i>Listeria monocytogenes, Salmonella, E. coli</i>
Elintarvike	Elintarvikkeiden vähittäismyynti	Myymlöissä pakatut kalat	1-2	Projektisuunnitelman mukaiset näytteet
Puhtausnäyte	Maito- ja liha-alan laitokset	Tuotantoympäristö	2-10	<i>Listeria monocytogenes, Salmonella</i>
Puhtausnäyte	Elintarvikehuoneistot	Tuotantoympäristö	1-10	ATP-testi/soluperäiset epäpuhtaudet (otetaan, mikäli yritys ei itse ole ottanut omavalvontanäytteitä)

4.4.5 Valvonnan painopisteet ja projektit vuodelle 2024

Yhteenveto vuoden 2024 painopisteistä ja toimenpiteistä on esitetty taulukossa 6. Valvontayksikön oma painopiste on merkitty *kursiivilla*.

Taulukko 6 Elintarvikeketjun monivuotinen kansallisen valvontasuunnitelman 2021–2024 elintarvikeeturvallisuuden toimenpiteitä vuodelle 2024 ja elintarvikeketjun valvonnan lopulliset painopisteet 2024.

Kehittämisteema	Painopiste	Valvontayksikön toimenpiteet 2024
Tiedolla johtaminen ja digitalisaatio	Jäljitettävyyden (Oiva-rivit 16.1 ja 16.9) Lämpötilanhallinta (Oiva-asiakokonaisuus 6 ”Elintarvikkeiden lämpötilojen hallinta”) Histamiinivalvontaprojekti	Yhteenveto ja viestintä jäljitettävyyden painopisteestä, jatkosuunnittelu Ruokaviraston ohjeiden mukaisesti Oiva-rivin tarkastaminen suunnitelman mukaisesti tarkastettavissa kohdeissa, muiden tarkastettavien asioiden lisäksi Näytteenotto Ruokaviraston ohjeiden mukaisesti tarvittaessa

	Valvojan työkalupakki Kohteet valvonnan piiriin	Koulutuksiin osallistuminen, työkalupakin hyödyntäminen valvontatyössä Valvonnan kohteiden ja kohdetointojen saattaminen ajan tasalle käytössä olevin keinoin
Petoksellisen toiminnan torjunta viranomaisyhteistyönä	Elintarvikeketjun rikollisuuden torjunta	Rikollisuuden torjunnan valvontaverkostoon osallistuminen
Valmius ja kriisinhallinta	Pandemiavalmiuden kehittäminen – koronaepidemian opit elintarvikevalvonnassa	Oman toiminnan arviointi Koulutuksiin osallistuminen Häiriötilannesuunnitelman pitäminen ajan tasalla Valmiussuunnitelman päivittäminen
<i>Oma projekti</i>	<i>Kalaprojekti 2024</i>	<i>Myymälöissä pakattujen kalojen valvonta ja näytteenotto</i>

5. TERVEYDENSUOJELUVALVONTA

5.1 Johdanto

Terveydensuojelulain (763/1994, muutoksineen) tarkoituksena on ylläpitää ja edistää väestön ja yksilön terveyttä. Lain tavoitteena on myös ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka saattavat aiheuttaa terveyshaittaa.

Terveydensuojelulain 7 §:n mukaisena kunnan terveydensuojeluviranomaisena toimii Ylivieskan ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella ympäristöterveyslautakunta. Ympäristöterveydenhuollon viranhaltijoille on siirretty terveydensuojelulain mukaista toimivaltaa pykälien 13, 15, 18, 20, 20 a, 27, 29–31, 42, 44–46 ja 51.1 § osalta sekä terveydensuojeluasetuksen (1280/94 muutoksineen) pykälien 9, 16 ja 42 osalta.

Terveydensuojeluvalvonnan merkittävimpiä sidosryhmiä ja yhteistyötahoja ovat kuntien rakennusvalvonta ja ympäristönsuojelu, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuolto, aluehallintovirasto ja terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Yhteistyötä tehdään myös Pohjois-Pohjanmaan maakunnan muiden ympäristöterveydenhuollon yksiköiden kanssa etenkin häiriötilannevarautumisessa.

5.2 Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely

Terveydensuojelulain valvontakohteet vaativat joko viranomaisen hyväksynnän tai ilmoituksen käsittelyn. Terveydensuojeluviranomainen tekee hakemuksesta päätöksen tai ilmoituksesta todis-

tuksen, jolloin toiminta pääosin tulee suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Terveydensuojeluviranomainen antaa ilmoituksen tekijälle todistuksen ilmoituksen vastaanottamisesta ja kirjaa valvontakohteen tiedot tietojärjestelmään. Todistuksen antamisen yhteydessä voidaan antaa toiminnanharjoittajalle ohjausta ja neuvontaa.

Terveydensuojelulain mukainen ilmoitus on ennen toiminnan aloittamista tehtävä seuraavista toiminnoista*:

- majoitustoimintaan käytettävän tilan käyttöönotosta;
- yleisölle avoimen kuntosalin ja muun liikuntatilan, saunan, kylpylän, uimahallin, maauimalan ja uimarannan käyttöönotosta;
- päiväkotia ja lasten ja nuorten kokoontumiseen liittyvän toiminnan järjestämispaikan sekä esi- ja perusopetuksen, ammatillista koulutuksen, lukiokoulutuksen, korkeakoulutuksen, taiteen perusopetuksen tai vapaata sivistystyötä järjestävän tai sen opetuksen järjestämispaikan käyttöönotosta;
- jatkuvaa hoitoa antavan sosiaalihuollon toimintayksikön sekä vastaanottokeskuksen käyttöönotosta;
- solariumliikkeen, tatuointiliikkeen ja kauneushoitolan sekä muun huoneiston, jossa harjoitetaan ihonkäsittelyä, käyttöönotosta;
- sellaisen muun huoneiston tai laitoksen käyttöönotosta tai sellaisen toiminnan aloittamisesta, josta voi aiheutua sen käyttäjämäärä tai toiminnan luonne huomioon ottaen terveyshaittaa

**Valvira, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, soveltamisohje (Dnro V/19731/2022) koskien terveydensuojelulain 13 §:n mukaista ilmoitusvelvollisuutta*

Toiminnanharjoittajan tulee tehdä ilmoitus kirjallisesti kunnan terveydensuojeluviranomaiselle viimeistään 30 vuorokautta ennen toiminnan aloittamista. Vastaava ilmoitus on tehtävä myös toiminnan olennaisesta muuttamisesta ja toiminnanharjoittajan vaihtumisesta.

Talousvettä toimittavan laitoksen, jolla on omaa veden tuotantoa tai käsittelyä, on haettava toimintansa hyväksymistä kunnan terveydensuojeluviranomaiselta. Talousvettä toimittavalla laitoksella tarkoitetaan toiminnanharjoittajaa, joka toimittaa talousvettä jakeluverkossa tai muuten kuin tilapäisesti tankeista. Hyväksymistä on haettava viimeistään kolme kuukautta ennen suunniteltua toiminnan aloittamista. Talousvettä ei saa toimittaa ennen kuin laitos on hyväksytty. Toiminnan hyväksymistä on haettava myös, jos vedenottoa tai vedenkäsittelyä olennaisesti laajennetaan tai muutetaan taikka veden laadussa tai jakelussa tapahtuu toimitettavan talousveden laadun kannalta olennaisia muutoksia. Toimintaa ei saa muuttaa ennen kuin hakemus on hyväksytty.

5.3 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Ilmoituksenvaraiset tai hyväksymismenettelyn piiriin kuuluvat kohteet kuuluvat pääsääntöisesti suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Suunnitelmallista valvontaa on kuitenkin yksinkertaistettu aikaisemmasta ja sen piiristä on poistettu sellaiset ilmoituksenvaraiset kohteet, joissa oleskelu on lyhytaikaista ja jotka todennäköisesti eivät aiheuta terveyshaittaa. Ilmoituksenvaraisista kohteista seuraavat on poistettu suunnitelmallisen valvonnan piiristä:

- eläinten pitoon tarkoitettu rakennus tai aitaus asemakaava-alueella tai muulla vastaavalla alueella
- bingohallit, pelisalit ja -kasinot, tanssisalit ja -lavat

- kirkot, merimieskirkot sekä muut uskonnollisten yhdistysten tilat
- luentosalit ja auditoriot muualla kuin koulujen tai oppilaitosten yhteydessä
- teatterit, elokuvateatterit, ooppera- ja konserttitalit, sirkukset, baletti-, ja juhlahuoneistot sekä muut esityksiin ja tapahtumiin tarkoitetut sisätilat
- muut kokoontumis- ja juhlahuoneistot
- työtilat asuinrakennuksessa tai alueella, jossa on asuinhuoneistoja
- parturi- ja kampaamotoiminta
- hautausmaat, yksityiset hautapaikat ja eläinten hautausmaat
- muut vastaavat laitokset tai huoneistot, joissa harjoitetusta toiminnasta todennäköisesti ei aiheudu käyttäjälle terveyshaitta

Edellä lueteltujen kohteiden valvontaa tehdään tarvittaessa yhteydenottojen perusteella.

Kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin perustettavasta terveydensuojelulain 13 §:n mukaisesta ilmoitusvelvollisesta toiminnasta on tehtävä ilmoitus terveydensuojeluviranomaiselle. Toimintaa ei kuitenkaan voida valvoa suunnitelmallisena valvontana, koska suunnitelmalliseen valvontaan liittyvistä, kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä ei ole säädetty lain tasolla.

Jos kotona tehtävästä terveydensuojelulain mukaisesta ilmoitusvelvollisesta toiminnasta epäillään aiheutuvan tai on aiheutunut terveydensuojelulain mukaista terveyshaittaa ja jos asukas antaa luvan, viranomainen voi asian selvittämistä varten tehdä tarkastuksen kotirauhan piiriin kuuluviin tiloihin. Jos tarkastus jouduttaisiin tekemään asukkaan tahdon vastaisesti, tarkastus voitaisiin tehdä viranomaisen kirjallisesta määräyksestä vain niissä tapauksissa, joissa viranomaisella on perusteltu syy epäillä vakavaa terveyshaittaa.

Kotirauhan piiriin kuuluvana tilana ei pidetä sellaista tilaa, jossa on erillinen sisäänkäynti ja tilat on rajattu kotirauhan piiriin kuuluvan alueen ulkopuolelle. Kotirauhan piiri säädetään rikoslain 24 luvun 11 §:ssä. Kotirauhan suojaamia tiloja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.

Osa tarkastuksista tehdään yhteistarkastuksena muiden viranomaisten, kuten ympäristönsuojeluviranomaisten, rakennusvalvonnan, sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastusviranomaisen kanssa. Rakennusten terveellisyyden seurannan vuoksi tarvittaessa perustettavien sisäilmatyöryhmien kokoonpanoon kuuluvat ympäristöterveydenhuollon ja rakennusvalvonnan lisäksi kiinteistön omistaja, tilakeskus, kouluterveydenhuolto, työsuojelu, työterveys, tilojen käyttäjien edustaja ja opetustoimi.

5.4 Tarkastuksen sisältö

Tarkastuksen tavoitteena on selvittää terveyshaitan esiintyminen, eli aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joiden vuoksi terveyshaittaa voi syntyä. Terveydensuojelulaissa terveyshaitalla tarkoitetaan ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveydenhäiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä. Tarkastuksessa annetaan haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi tarpeelliset ohjeet, toimenpidekehotukset ja määräykset. Tarkastukseen liittyy aistinva-

raista tarkastelua ja arviointia sekä mahdollisesti mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Tarkemmin tarkastuksesta ja sen sisällöstä kerrotaan yhteisessä osiossa, kohdassa 2.3.2.

Ennen tarkastusta käydään läpi muun muassa:

- asiaan liittyvä ohjeistus
- valvontakohtetta koskevat asiapaperit ja mahdolliset lupaehdot
- mahdolliset valvontakohteelle annetut huomautukset tai määräykset
- valvontakohteesta otettujen näytteiden tutkimustulokset
- mahdolliset edellisen tarkastuksen jälkeen kirjatut kohtetta koskevat yhteydenotot tms.

Valvontakohteessa tarkastetaan muun muassa:

- onko toiminta myönnetyn luvan mukaista
- tilojen, laitteiden ja välineiden kunto ja puhtaus
- aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö kohteessa sellaisia tekijöitä tai olosuhteita, joiden vuoksi terveyshaitan syntyminen on mahdollista
- henkilökunnan työskentelytavat ja mahdollisten riskien hallinta
- henkilökuntaa koskevien vaatimusten toteutuminen, mm. osaamistodistukset

Valvontakohteen tarkastuksessa voidaan kohteen eri osa-alueiden tarkastukset tehdä tarvittaessa useammalla tarkastuskerralla. Pääsääntöisesti kaikki toimintaan kuuluvat osa-alueet tarkastetaan valvontasuunnitelmaan kuuluvan tarkastuksen yhteydessä, varsinkin silloin, jos kohteessa käydään enintään kerran vuodessa.

Tarkastuskertomus laaditaan Vati-järjestelmässä ja arkistoidaan Ylivieskan kaupungin sähköiseen arkistointijärjestelmään Dynasty 10.

5.5 Tarkastustiheydet ja tarkastusaika

Perustarkastustiheytenä pidetään Valviran valtakunnallisessa terveydensuojelun valvontaohjelmassa antamia suosituksia. Terveysuojelulain mukaiset, suunnitelmallisen valvonnan kohteet on jaettu kolmeen riskiluokkaan, joiden perusteella määräytyy valvontakohtetyypin yleinen tarkastustiheys. Valvontakohteen suunnitelman mukaista tarkastustiheyttä voidaan tarvittaessa lisätä tai vähentää kohdekohtaisen riskinarvioinnin perusteella.

- Luokkaan 3 kuuluvat kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa; esimerkiksi kun altistuvien määrä on suuri, toiminta on herkkä häiriöille, vaikutukset terveyteen ovat merkittäviä, altistusaika on pitkä (korkea riski).
- Luokkaan 2 kuuluvat kohteet, joissa on mahdollista, että toiminnasta voi aiheutua terveys- tai viihtyvyyshaittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä (keskisuuri riski).
- Luokkaan 1 kuuluvat kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa (matala riski).

Riskinarvioinnissa otetaan huomioon mm. altistuvien ihmisten määrä, erityisryhmät, altistava tekijä, altistuksen kesto tai toistuvuus, valvontahistoria, toiminnanharjoittajan omavalvonta ja asiantuntemus ja toiminnan hyväksymispäätöksen tai ilmoituksen mukaisuus. Säännöllisen valvonnan tarkastustiheys on vähintään 0,2 tarkastusta vuodessa eli yksi tarkastus viiden vuoden välein. Kohteilla, joita ei tunneta ennestään, noudatetaan perustarkastustiheyttä, kunnes riskinarviointi voi-

daan tehdä. Terveysturvallisuusvalvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheydet 2021–2026 on esitetty liitteessä 3 kohdetyypeittäin luokiteltuna.

Valvontakohdetyypin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan arvioimiseksi otetaan huomioon tarkastuksen tarkoitus, valmistelu, sisältö sekä pöytäkirjan laatiminen. Voimavarojen suunnittelussa on huomioitava myös matka-aika. Matka-ajat eivät kuitenkaan sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan. Tarkastukseen käytettävä aika arvioidaan tapauskohtaisesti riskinarvioinnin perusteella sekä valvontaohjelman pohjalta.

5.6 Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi tehtävät tarkastukset ja tehtävät

Suunnitelmallisten tarkastusten lisäksi tässä valvontasuunnitelmassa huomioidaan myös muut terveysturvallisuuslain mukaiset tehtävät. Muihin tehtäviin kuuluvat valvontakohteen lupahakemukseen tai hakemuksen käsittelyyn liittyvät ennakkotarkastukset, käyttöönottotarkastukset tai toimijan vaihtumiseen liittyvät tarkastukset sekä ilmoitusten ja hakemusten käsittely. Muihin tehtäviin kuuluvat myös terveyshaittojen selvittäminen asunnoissa, kouluissa, päiväkodeissa ja muissa samankaltaisissa kohteissa. Sisäilmaan liittyviä terveyshaittaselvityksiä on viime vuosina ollut runsaasti.

Talousvesi- tai uimavesiepidemioiden selvittämiset eivät myöskään kuulu suunnitelmalliseen valvontaan. Myös asiakasvalitusten ja muiden viranomaisen valvontapyyntöjen vuoksi voidaan tehdä tarkastuksia ja selvityksiä, jotka eivät lukeudu suunnitelman mukaisiin, riskinarvioinnin perusteella tehtäviin tarkastuksiin. Ympäristöterveydenhuolto osallistuu tarvittaessa erilaisiin terveysturvallisuuslain edistäviin työryhmiin ja valvontatutkimusohjelmien laatimiseen yhdessä sidosryhmien edustajien kanssa. Nämä suunnittelemattomat valvontatapaukset ovat ensisijaisia suhteessa säännölliseen valvontaan, sillä yleensä niiden taustalla on terveyshaittaepäily.

Lausuntojen antaminen erilaisiin vireillä oleviin suunnitelmiin on lisääntynyt merkittävästi, mikä on positiivista. Lausuntojen laatiminen vaatii hyvää perehtymistä vireillä olevaan asiaan ja lausuntojen antamiseen kuluu kohtuullisen paljon työaika.

5.7 Pakkokeinojen käyttö

Kunnan terveysturvallisuusviranomaisella on oikeus antaa yksittäisiä kieltoja tai määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen ehkäisemiseksi. Mikäli terveysturvallisuuslain 51 §:ssä tarkoitettu terveyshaitta ulottuu laajalle alueelle tai on muutoin erityisen merkityksellinen, voivat Valvira tai aluehallintovirasto toimialueellaan antaa määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveyshaitan poistamiseksi tai sen syntymisen ehkäisemiseksi.

Valvontaviranomainen voi velvoittaa terveysturvallisuuslain tai sen nojalla annettujen säännösten tai määräysten vastaisesti toimivaa toiminnanharjoittajaa korjaamaan toiminnassa ilmenneet epäkohdat tai laiminlyönnit määräaikaan mennessä. Aluehallintovirasto tai kunnan terveysturvallisuusviranomainen voi tehostaa terveysturvallisuuslain nojalla antamaansa kieltä tai määräystä uhkasakolla tai teettämishallalla.

Hallinnollisia pakkokeinoja koskevaa toimivaltaa on delegoitu viranhaltijoille kappaleessa 5.1 ilmeväällä tavalla. Uhkasakkoa, teettämishallaa ja keskeyttämishallaa koskevassa asiassa toimivaltaisena viranomaisena on ympäristöterveyslautakunta.

5.8 Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen

5.8.1 Suunnitelmallinen näytteenotto

Terveysuojelulain valvontasuunnitelmaan liittyviä näytteitä otetaan vuoden 2024 aikana näytteenottosuunnitelman mukaisesti. Näytteenotto kohteina ovat pääosin talous- ja uimarantavedet. Vaikka suunnitelmallinen näytteenotto ei ole lainsäädännöllisesti kuin pieneltä osin valvontaviranomaisen tehtävää, on alueella sovittu talousvettä toimittavien laitosten kanssa, että terveysvalvonta toimii näytteenottajana. Uimahallien allasvesinäytteiden oton hoitavat Seilab-laboratorion näytteenottajat. Uimahallien puhtausnäytteenotot ovat osa toimijoiden omavalvontaa.

Talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista säädetään ns. isojen vesilaitosten osalta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista 1352/2015 ja pienten vesilaitosten laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 401/2001. Vesilaitos päivittää valvontaohjelmansa vähintään viiden vuoden välein, tarvittaessa useamminkin, yhteistyössä valvontaviranomaisen kanssa. Mikäli valvontatutkimusohjelman mukaisesti otetussa talousvesinäytteessä ilmenee laatusuositusten- tai vaatimusten ylitys, on siitä ilmoitettava terveydensuojeluviranomaiselle. Terveysinsinööri ottaa talousvedestä uusintänäytteen ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin.

Uima-allasveden laatuvaatimuksista ja näytteenotosta on säädetty sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 315/2002. **Uimarantavesien laatuvaatimuksista** ja näytteenotosta säädetään ns. EU-uimarantojen osalta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 177/2008 ja pienten yleisten uimarantojen ja muiden uimarantojen osalta sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa 354/2008. Mikäli allas- tai uimarantaveden laatu ei täytä sille asetettuja vaatimuksia, uimavedestä otetaan uusintänäyte terveysinsinöörin toimesta.

Taulukko 7 Terveysuojeluvalvonnan näytteenotto vuonna 2024

Valvontasuunnitelman mukainen näytteenotto	Näytemäärä
Talousveden valvontatutkimusohjelman mukaisia näytteitä	n. 60
Uimarantavesinäytteitä (myös talviuintipaikat)	n. 25
Terveydellisten olojen valvonnan yhteydessä (esim. päiväkodit, vanhusten palveluasuminen) puhtausnäytteitä Luminometrillä (ATP-pitoisuus/soluperäiset epäpuhtaudet)	n. 30

5.8.2 Muu näytteenotto ja mittaukset

Terveysuojeluviranomainen ei pääsääntöisesti itse suorita näytteenottoa osana asuntojen ja muiden oleskelutilojen olosuhdevalvontaa ja terveyshaittaepäilyjen selvittämistä. Mikäli asiakasyhteydenoton ja siihen liittyvän selvityksen ja valvontatoimien perusteella katsotaan tarkoituksenmukaiseksi suorittaa lisätutkimuksia tai näytteenottoja, ohjataan asiakasta ostamaan palvelu kyseiseen toimintaan pätevyityneeltä rakennusterveysasiantuntijalta.

Ulkopuolisella asiantuntijalla, joka tekee asunnon ja muun oleskelutilan tutkimuksia ja selvityksiä terveydensuojelulain mukaista viranomaisvalvontaa varten, tulee olla terveydensuojelulain 49 §:n mukainen asiantuntemus ja pätevyys. Mahdolliset tutkittavat näytteet tulee tutkituttaa terveydensuojelulain (763/1994) 49 a §:n mukaisesti Ruokaviraston hyväksymässä laboratoriossa.

Terveydensuojeluviranomainen suorittaa tarvittaessa tarkastusten yhteydessä mittauksia. Ylivieskan ympäristöterveydenhuollolla on käytössä seuraavat mittalaitteet:

- olosuhdemittari (hiilidioksidipitoisuus, lämpötila, suhteellinen kosteus)
- tallentava olosuhdemittari (3 loggeria)
- pintakosteudenosoitin
- säteilymittari
- lämpömittari; talousvesi-, uimavesi ja asumisterveys (XX kpl)

Suunnitelmissa on hankkia melumittari, ja koulutusta sen käyttöön vuonna 2024.

5.9 Suunnitelmallisen valvonnan painopistealueet

Valvira laatii terveydensuojelulain mukaisen valvonnan ohjaamiseksi ja yhteensovittamiseksi valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman. Yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman tavoitteena on valvontakäytäntöjen yhtenäistäminen toiminnanharjoittajien samantarvoiseen aseman turvaamiseksi sekä valvontaresurssien tehokas ja suunnitelmallinen kohdistaminen elinympäristön terveellisyyden edistämiseksi. Tätä tavoitetta tukevat terveydensuojelulain valvontaohjelman painopisteet, joita ovat omavalvonnan tukeminen ja elinympäristöterveyden edistäminen.

Terveydensuojelulaki sisältää yleisperiaatteen, jonka mukaan toiminnanharjoittajan on suunniteltava ja toteuttava toimintansa siten, että terveyshaittojen syntyminen ehkäistään. Toiminnassa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon yksilöiden tai ryhmien erityinen herkkyyys ja niistä seuraavat erityisvaatimukset.

Terveydensuojelutyötä tehdään mm. sisäilmatyöryhmissä, jossa rakennusten terveellisyyttä seurataan moniammatillisissa kokoonpanoissa. Riskinarviointiin perustuva, suunnitelman mukainen säännöllinen valvonta jatkuu myös mahdollisen terveyshaittaepäilyn käsittelyn ajan. Myös epidemiaselvitystyöryhmä, joka on kulkenut nimellä hygieniatyöryhmä, kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa keskustelemaan ajankohtaisista asioista. Ympäristöterveyslautakunta on nimennyt työryhmän alkuvuonna 2023. Hygieniatyöryhmän kokoonpano on kerrottu kohdassa 2.12.1. Ennaltaehkäisevää työtä on myös kaavoitusprosesseihin osallistuminen sekä lausuntojen antaminen ympäristö- ja rakennuslupahakemuksista.

Taulukossa 8 on esitetty valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman tavoitteet vuosille 2020–2024.

Taulukko 8 Valtakunnallisen terveydensuojelun valvontaohjelman painopisteet 2020–2024 *Kursiivilla on merkitty Ylivieskan kaupungin ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen omat painopisteet vuodelle 2024.*

	2020 -2024 Terveydensuojelun painopisteet
Omavalvonnin tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnanharjoittajien tukeminen riskien tunnistamisessa, joista voi aiheutua terveyshaittaa ja toiminnanharjoittajan omavalvonnin korostaminen säännöllisen valvonnan riskinarvioinnissa • Omavalvonnin tukeminen tarkastuskäynnillä tai esim. toiminnanharjoittajille lähetetyllä lyhyellä kyselyllä, jonka tuloksia voidaan hyödyntää mm. riskinarvioinnissa, toiminnanharjoittajille suunnatussa neuvonnassa ja ohjauksessa
Elinympäristöterveyden edistäminen ja yhteistyö	<ul style="list-style-type: none"> • Terveyshaittojen tunnistaminen, haittaepäilyn selvittäminen ja ennaltaehkäisy yhteistyössä eri viranomaisten (mm. rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, sosiaalihuolto ja terveydenhuolto) kanssa. • Häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien yhteensovittaminen sekä valmiusharjoitukset • Terveydensuojelun huomioiminen suunnittelussa ja päätöksenteossa; <i>annetaan lausuntoja kaavoitus- ja ympäristölupaprosesseissa</i> • <i>Ohjeiden ja lomakkeiden päivittäminen</i>
Valmius ja kriisinhallinta	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Pandemiavalmiuden kehittäminen</i> • <i>Valmiussuunnitelman päivittäminen</i> • <i>Valmiusryhmiin osallistuminen ja yhteistyö eri viranomaisten (pelastusviranomaisen, kuntien edustajat, ELY-keskus, THL, poliisi, toiminnanharjoittajat, AVI) kanssa.</i> • <i>Toimivasta sote-yhteydestä huolehtiminen</i>

6. TUPAKKA- JA NIKOTIINIIVALMISTEIDEN VALVONTA

Tupakka- ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden valvonnasta säädetään tupakkalaissa (549/2016 muutoksineen). Tupakkatuotteella tarkoitetaan tupakkalain mukaan kulutukseen sopivaa, tupakasta (nicotiana) kokonaan tai osittain koostuvaa tuotetta, kuten savukkeita, suussa käytettäväksi tarkoitettuja tupakkatuotteita ja nikotiininestettä. Nikotiininesteellä tarkoitetaan nikotiinia sisältävää nestettä, joka on tarkoitettu höyrystettäväksi sähkösavukkeen avulla.

Nikotiinikorvaushoitovalmisteet, joita käytetään tupakasta vieroittumisen tukena, eivät ole tupakkalain tarkoittamia tuotteita. Niitä valvotaan lääkelain (395/1987 muutoksineen) nojalla ja käsitellään valvontasuunnitelman kappaleessa 6.6. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea on huhtikuussa 2023 arvioinut, ettei kaikkia nikotiinipusseja enää luokitella lääkkeiksi. Lääkelain soveltamisen piiriin kuuluvat tällä hetkellä ainoastaan Zonnic annospussit. Nikotiinipusseja on voinut siitä lähtien myydä Suomessa ilman erillistä myyntilupaa.

6.1 Tupakkalain valvonnan tavoitteet

Tupakkalain (549/2016) tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi. Tupakkalain mukaiset tehtävät on delegoitu viranhaltijoille pykälien 8, 44, 45, 48–50, 79, 82, 86–88 ja 95–97 osalta.

Tupakkalakiin on 13.4.2022 vahvistettu muutos (283/2022), joka on tullut voimaan 1.5.2022. Lakimuutos on sisältänyt useita siirtymäaikoja. Samassa yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriö on tehnyt muutoksia niin kutsuttuun vähittäismyyntiasetukseen (593/2016, sosiaali- ja terveysministeriön asetus tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden myynnistä) ja myös asetuksen nimeä on muutettu. Keskeisimmät tupakkalakiin tulleet muutokset ovat koskeneet toimijoiden omavalvontavollisuuden laajenemista, tupakkatuotteiden kuumentamiseen tarkoitettujen tuotteiden esilläpitokieltoa, tunnusomaisten tuoksujen ja makujen kiellon laajenemista, tupakointikieltojen laajenemista mm. uimarannoille (EU-uimarannat) ja leikkikentille, asuntoyhteisöjen tupakointikieltoalueiden selkeyttämistä ja tuotepakkausten ja tuotteiden yhdenmukaisuutta.

Nikotiinipussit ja muut savuttomat nikotiinituotteet on tarkoitus ottaa nykyistä kattavammin tupakkalain piiriin. Tavoitteena on ehkäistä harmaata tuontia ja laitonta kauppaa sekä torjua järjestäytyneitä rikollisuutta. Esityksellä tavoitellaan sitä, että suomalaiset, jotka ovat hankkineet laittomien kanavien kautta nuuskaa, siirtyisivät käyttämään laillisesti myytyjä nikotiinipusseja. Tavoitteena on lisäksi ehkäistä nikotiinipussien käyttöä nuorison keskuudessa ja vähentää hengenvaarallisia nikotiinimyrkytyksiä, joita pienille lapsille voi aiheutua, jos nämä pääsevät nielemään tai imeskelymään nikotiinipusseja. Lainsäädännön muutosten on tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian marraskuussa 2023 päättyvän lausuntokierroksen jälkeen. Valvontayksikkö osallistuu tupakkalain muutoksiin liittyviin koulutuksiin ja suorittaa uusien säännösten mukaisia valvontatoimia vuonna 2024.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira ohjaa aluehallintovirastoja ja kuntia niille tupakkalain perusteella kuuluvien tehtävien hoitamisessa. Aluehallintovirasto ohjaa kuntia tupakkalain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten toimeenpanossa aluehallintoviraston alueella. Yhteistoiminta-alueen ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma vuosille 2020–2024 on laadittu Valviran valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman periaatteiden mukaisesti.

6.2 Tupakkalain valvonnan sisältö

6.2.1 Lupamenettely

Tupakkatuotteita ja nikotiininesteitä saa myydä tai muutoin luovuttaa vain myyntipaikan sijaintikunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella. Vähittäismyyntilupa on myyntipaikka- ja luvanhaltijakohtainen. Liikkuvassa liikennevälineessä tapahtuvaan tupakkatuotteiden myyntiin luvan kuitenkin myöntää luvanhakijan kotikunta.

Poltettavaksi tarkoitettujen kasvipäristävien tuotteiden, sähkösavukelaitteiden, tupakan vastikkeiden (esim. nikotiinittomat sähkösavukenesteet, energia- ja yrttinuuska) ja tupakointivälineiden myynti on vapaasti harjoitettavaa elinkeinotoimintaa, joka ei edellytä erillistä lupaa tai ilmoitusta. Tupakan vastikkeita koskee kuitenkin markkinointikielto, esilläpitokielto, 18-vuoden ikäraja ja myyntitapahtuman valvonnan velvoitteet, joihin voidaan puuttua tupakkalain nojalla.

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntilupa myönnetään kirjallisesta hakemuksesta, jos hakija on esittänyt hyväksyttävät laissa mainitut asiapaperit ja selvitykset. Myyntiluvasta peritään hyväksytyt taksan mukainen maksu. Lisäksi kunta perii vuosittain hyväksymänsä taksan mukaisen, myyntipistekohtaisen valvontamaksun siltä, jolla on 44 §:ssä tarkoitettu tai vanhan tupakkalain nojalla myönnetty vähittäismyyntilupa, sekä siltä, joka on tehnyt tupakkalain 50 §:ssä tarkoitetun tukkumyynti-ilmoituksen.

6.2.2 Tupakointikiellon määrääminen asuntoyhteisöön

Tällä hetkellä voimassa olevan tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea kunnalta tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Hakemuksessa tarkoitettujen tilojen haltijoita on kuultava ennen hakemuksen tekemistä. Asuntoyhteisön tupakointikieltoa koskevaa sääntelyä on selkeytetty vuoden 2022 tupakkalain uudistuksen yhteydessä. Muutoksen myötä on selkeämpää, että asuntoyhteisö saisi kieltää tupakoinnin kaikissa hallitsemissaan yhteisissä ulkotiloissa, ei vain rakennuksen sisäänkäyntien ja ilmanottoaukkojen läheisyydessä, lasten leikkialueella ja yhteisillä parvekkeilla.

Kunnan on määrättävä tupakointikielto hakemuksessa tarkoitettuihin tiloihin, jos tiloista voi niiden rakenteiden tai muiden olosuhteiden vuoksi muutoin kuin poikkeuksellisesti kulkeutua tupakansavua toiselle parvekkeelle, toiseen huoneistoon kuuluvan ulkotilan oleskelualueelle tai toisen huoneiston sisätiloihin. Tupakointikielto saadaan määrätä asuinhuoneiston asuintilaan vain, jos savun kulkeutumista ei ole mahdollista rakenteiden korjaamisella tai muuttamisella kohtuudella ehkäistä ja asuintilan haltijalle on ennen kiellon määräämistä varattu mahdollisuus ehkäistä savun kulkeutuminen omilla toimenpiteillään.

Kunnan on peruutettava määräämänsä tupakointikielto asuntoyhteisön hakemuksesta, jos kiellolle ei muuttuneiden olosuhteiden vuoksi ole enää perusteita. Kielto voidaan peruuttaa myös tilan haltijan hakemuksesta, jos asuntoyhteisö ei olennaisesti muuttuneista olosuhteista huolimatta hae kiellon peruuttamista.

6.2.3 Tupakkalain mukaiset tarkastukset

Tupakkalain 8 §:n mukaan kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi.

Kunta valvoo alueellaan:

- 1) tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden ja nikotiinesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista;
- 2) tässä laissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpitokielloja koskevien säännösten noudattamista;
- 3) tupakointikielloja ja -rajoituksia koskevien säännösten noudattamista.

Heinäkuussa 2021 on tullut voimaan kaksi EU-tason säädöstä, jotka ovat merkityksellisiä tupakkalain valvonnan näkökulmasta. Tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden markkinavalvonnassa on alettu soveltamaa markkinavalvontalainsäädäntöä kesästä 2021 alkaen. Lisäksi kertakäyttömuovi-direktiivin täytäntöönpanon (jäljempänä SUP-direktiivi) myötä suodattimilla varustettujen tupak-

katuotteiden ja erikseen myytävien suodattamien vähittäismyyntipakkauksissa on 3.7.2021 alkaen pitänyt olla direktiivin edellyttämät pakkausmerkinnät.

Tupakkalain toteutumista useimmiten valvotaan samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin kohdistuvan elintarvikelain valvonnan yhteydessä on luontevaa yhdistää myös tupakkalain mukaisien tuotteiden sekä lääkelain perusteella nikotiinikorvausvalmisteiden valvontaa. Valvontaohjelman suunnitelmallisen valvonnan piiristä poistettuihin kohdetyyppeihin (esim. päiväkoteihin, kouluhin ja virastoihin) valvontaa tehdään terveydensuojelulain mukaisten tarkastusten yhteydessä tai kun valvontakohtetyyppi on valvontaohjelman painopistealueena.

6.2.4 Kiellot, määräykset ja vähittäismyyntiluvan peruuttaminen

6.2.4.1. Kiellot

Jos kunta valvontatehtävässään havaitsee alueellaan tupakkalain tai sen nojalla annettujen säännösten tai antamansa määräyksen vastaista toimintaa, kunta voi kieltää tällaisen toiminnan tai määrätä toiminnan korjattavaksi tupakkalain mukaiseksi (96 §).

6.2.4.2. Vähittäismyyntiluvan peruuttaminen

Kunta voi peruuttaa 44 §:ssä tarkoitetun vähittäismyyntiluvan vähintään viikon ja enintään kuuden kuukauden määräajaksi, jos vähittäismyyntiluvan haltija kunnan tai muun valvontaviranomaisen kirjallisesta varoituksesta taikka rikosoikeudellisesta seuraamuksesta huolimatta:

1. myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, sähkösavukkeita, täyttösäiliöitä, nikotiininesteitä, höyrystettäväksi tarkoitettuja nikotiinittomia nesteitä tai poltettavaksi tarkoitettuja kasviperäisiä tuotteita, joiden vähittäismyyntipakkaukset ovat 5 luvun säännösten vastaisia;
2. jättää ilmoittamatta 49 §:ssä tarkoitettuja olennaisia tietoja;
3. 51 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa savuttomia tupakkatuotteita;
4. 53 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä alle 18-vuotiaalle taikka 56 §:n vastaisesti sallii alle 18-vuotiaan myydä tai muutoin luovuttaa mainittuja tuotteita;
5. 57 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä automaattisesta myyntilaitteesta;
6. 58 §:n vastaisesti myy tai muutoin luovuttaa tupakkatuotteita, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä kuluttajalle etäviestintä käyttäen;
7. 68 §:n vastaisesti markkinoi tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, tupakointivälineitä, tupakkajäljitelmiä, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä;
8. 71 §:n vastaisesti pitää tupakkatuotteita, tupakan vastikkeita, sähkösavukkeita tai nikotiininesteitä taikka niiden tavaramerkkejä esillä myyntipaikassa.

Kunta voi peruuttaa vähittäismyyntiluvan pysyvästi, jos vähittäismyyntiluvan haltija luvan määräaikaisesta peruuttamisesta huolimatta jatkaa tai uudistaa edellä lueteltua lainvastaista toimintaa eikä tekoa ole pidettävä vähäisenä.

6.3 Valvontakohteet

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat esimerkiksi tupakointitilalliset ravintolat, tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja tupakointivälineiden myyntipaikat ja tupakkatuotteiden tukkumyyntipaikat. Suunnitelmallisen valvonnan piiristä on poistettu sellaiset kohdetyypit, joissa tupakointi on tupakkalain perusteella kielletty. Tällaisia kohdetyyppejä ovat muun muassa täysin savuttomat ravintolat, päiväkodit ja oppilaitosten sisätilat ja ulkoalueet sekä virastojen ja viranomaisten sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatut sisätilat. Edellä mainittujen tilojen tupakkalainmukaisuuden valvontaa tehdään muun terveydensuojelulain mukaisen valvonnan yhteydessä.

6.4 Tarkastussuunnitelma

Tarkastustiheyksissä ja tarkastukseen käytettävässä ajassa noudatetaan Valviran antamia ohjeita. Tarkastustiheys perustuu Valviran laatimaan riskinarviointiin, koska kohdekohtaista riskinarviota ei ole tehty.

Ohjelmakauden aikana tarkastuksia voidaan lisäksi kohdentaa riskinarvioinnin perusteella, mikäli kohdekohtainen riskinarviointi päätetään laatia. Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden myynnin osalta valtakunnallisen valvontatiheyden tarkastustiheyttä ei ole perusteltua vähentää riskinarvion perusteella.

Riskiä lisääviä tekijöitä voivat olla esimerkiksi:

- valvontahistoriasta ilmenevät aiemmat rikkomukset taikka muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin
- omavalvonnan puutteellisuus
- myyntitilan läheisyys suhteessa oppilaitoksiin tai muihin alle 18-vuotiaiden suosimiin paikkoihin
- tietty ajankohta (koulun alkaminen syksyllä)
- tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat)

Tupakkalain valvontakohteiden lukumäärä, suunnitellut tarkastustiheydet ja tarkastuksiin keskimäärin käytettävä aika on esitetty liitteessä 4.

6.5 Valvonnan painopisteet ja projektit

Valtakunnallisia tupakkalain valvontaohjelman tavoitteita vuosille 2020–2024 ovat yhteistyö ennaltaehkäisevän päihdetyön kanssa, omavalvonnan tukeminen sekä laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö.

6.5.1 Yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman teemana on yhtenäinen valvonta ja yhteistyö. Tätä teemaa tukee tupakkalain valtakunnallisen valvontaohjelman toinen painopiste, yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa. Eri tahojen välinen yhteistyö on keskeisessä roolissa myös EPT-lain (laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015) soveltamisessa.

Tätä tavoitetta edistetään ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueella osallistumalla ehkäisevää päihdetyötä kunnassa tai seudulla harjoittavien tahojen toimintaan sekä vuosittaisilla yhteiskokouksilla, joissa on mukana ehkäisevä päihdetyön työntekijöiden lisäksi mm. koulujen, terveydenhuollon, poliisin ja harrastustoimintojen edustajia.

Painopisteen tavoitteena on kehittää tupakkalakia valvovien viranomaisten ja ehkäisevän päihdetyön yhteistyötä niin, että yhteistyön tulokset tukisivat sekä tupakkalain että EPT-lain tavoitteiden toteutumista.

6.5.2 Omavalvonnan tukeminen

Tupakkalain valvonta tukeutuu viranomaisvalvonnan lisäksi toiminnanharjoittajien itse harjoittamaan valvontaan ja toiminnansäätelyyn ("omavalvonta"). Tupakkalaissa omavalvontasuunnitelman laatimisvelvollisuudesta on erikseen säädetty tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden myynnin sekä tupakointitilallisten ravitsemisliikkeiden osalta. Näiltä osin omavalvonta on elinkeinonharjoittajalle pakollista. Tupakkalakia valvovan viranomaisen toiminnalla voidaan lisäksi tarjota esimerkkejä ja herättää keskustelua sellaisista omavalvonnan sovellusalueista, jotka eivät suoraan seuraa elinkeinonharjoittajalle säädetyistä velvollisuuksista.

Valvontakohteiden riskinarvioinnin näkökulmasta toiminnanharjoittajien omavalvonnalla ja sen toimivuudella on merkittävä rooli. Omavalvonnan toimivuuden arvioinnin osalta on perinteisesti tukeuduttu pääasiassa tarkastuksilla saatuun valvontatietoon, mikä ei välttämättä tue valvontakohteen ajantasaista riskinarviointia parhaalla mahdollisella tavalla. Painopisteen tavoitteena on auttaa parantamaan toiminnanharjoittajien omavalvonnan laatua, lisätä valvonnan näkyvyyttä ja vaikuttavuutta sekä edistää valvontakohteista tehtävää riskinarviointia. Valvontakohteiden omavalvontasuunnitelmat tullaan käymään läpi kaikissa valvontakohteissa myös vuonna 2024.

6.5.3 Laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin on tullut 20.5.2019 alkaen pakollisina ominaisuuksina turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyjärjestelmän mukainen yksilöllinen tunniste. Merkintävelvollisuutta sovelletaan myös muihin tupakkatuotteisiin 20.5.2024 alkaen. Näiden pakkausmerkintöjen avulla pystytään varmistumaan tupakkatuotteen aitoudesta sekä jäljittämään tuote valmistuksesta aina vähittäismyyntiin asti. Vähittäismyyntipakkausten pakollisten merkintöjen tarkoituksena on ehkäistä tupakkatuotteiden laitonta kauppaa. Syksyllä 2023 valvojille on jaettu käyttöoikeudet tupakkatuotteiden jäljitettävyyjärjestelmään. Näiden käyttöoikeuksien avulla tarkastajan on mahdollista lukea tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksessa oleva yksilöllinen tunniste esimerkiksi tupakkalain mukaisten tarkastuskäyntien yhteydessä. Jäljitysjärjestelmän avulla vähennetään lainvastaisten tupakkatuotteiden tarjontaa ja vaikutetaan samalla tupakoinnin yleisyyteen.

Vuosina 2022–2024 toteutetaan ympäristöterveydenhuollon yhteisen valvontaohjelman teemaa yhdenmukaisesta valvonnasta ja yhteistyöstä keskittymällä valvonnassa niihin osa-alueisiin, joissa kunnilla ja Valviralla on päällekkäistä valvontatoimivaltaa. Painopisteenä ovat erityisesti tuotevalvonta ja markkinoinnin valvonta.

Oulun eteläisten valvontayksiköiden välistä yhteistyötä on kehitetty perustamalla Teams-alustalle oma ryhmä, johon kuuluvat kaikki tupakkalakia valvovat viranhaltijat. Ryhmässä voidaan keskustel-

la mm. tupakkalain tulkinnoista, jotta voitaisiin tehdä mahdollisimman yhdenmukaista valvontaa. Ryhmä kokoontuu tarvittaessa keskustelemaan tupakkalain mukaisen valvonnan suorittamisesta ja tulkinnoista sekä laatii tarvittaessa yhteisiä tiedotteita esimerkiksi tupakkalain muutoksiin liittyen.

6.6 Nikotiinivalmisteiden valvonta

Nikotiinivalmisteiden myynnistä säädetään lääkelaisissa (395/1987) ja sen muutoksessa 22/2006.

Kunnan on myönnettävä kirjallisesta hakemuksesta lupa nikotiinivalmisteiden myyntiin, jos hakijalla on edellytykset säilyttää ja myydä nikotiinivalmisteita lääkelain mukaisesti. Edellytykset on lueteltu lääkelain pykälässä 54 a. Luvanhaltijan on ilmoitettava lupahakemuksessa ilmoitettujen tietojen muutoksesta ja myynnin lopettamisesta kunnalle. Kunta ilmoittaa luvan myöntämisestä ja myynnin lopettamisesta Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimealle, joka julkaisee lääketukukauppoja varten verkkosivuillaan luettelon niistä myyntipaikoista, joilla on lääkelain 54 a §:ssä tarkoitettu kunnan myöntämä lupa itsehoitoon tarkoitettujen nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntiin.

Nikotiinivalmisteita saa myydä apteekeissa sekä tupakkaa myyvissä vähittäiskaupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla sekä ravitsemisliikkeissä myyntipaikan sijaintikunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella. Nikotiinivalmisteita saa myydä ainoastaan 18 vuotta täyttäneille. Myyjän on voitava valvoa ostotilannetta. Myynti automaattisista myyntilaitteista on kielletty.

Läkelain mukaista nikotiinituotteiden vähittäismyyntin valvontaa tehdään pääsääntöisesti tupakkalain mukaisen valvonnan kanssa samanaikaisesti. Valvontaa suoritetaan viranomaisen omasta aloitteesta sekä ilmoitusten perusteella nikotiinivalmisteiden varastointi- ja myyntipaikoissa. Mikäli tuotteiden varastoinnissa tai myynnissä havaitaan epäkohtia, tulee toiminta kieltää määräajan kuluessa. Jos toimintaa ei ole korjattu määräajassa taikka jos kiellossa mainittua säännösten vastaista menettelyä on jatkettu tai jos se on uudistettu asetetun määräajan jälkeen, voi viranomainen peruuttaa nikotiinivalmisteiden vähittäismyyntiluvan määräajaksi tai kokonaan.

LIITTEET

- 1 Eläinlääkintähuollon suunnitelmallinen valvonta vuodelle 2024
- 1 A Eläinten terveys- ja hyvinvointivalvontasuunnitelma EHO:n resurssikartoitus 2024
- 2 Elintarvikelain valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2024
- 3 Terveysturvallisuuden valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2024
- 4 Tupakka- ja nikotiinivalvonnan valvontakohteiden lukumäärä ja tarkastustiheys 2024

Lainsäädäntö

Suomen perustuslaki (731/1999)
Hallintolaki (434/2003)
Kuntalaki (410/2015)
Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/625 virallisesta valvonnasta
Laki ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (410/2009)
Laki palvelujen tarjoamisesta (1166/2009)
Valtioneuvoston asetus ympäristöterveydenhuollon valtakunnallisista valvontaohjelmista (78/2011)
Eläinlääkintähuoltolaki (765/2009)
Elintarvikelaki (297/2021)
Maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarvikevalvonnasta (315/2021)
Maa- ja metsätalousministeriön asetus elintarvikehygieniasta (318/2021)
Maa- ja metsätalousministeriön asetus zoonooseista (316/2021)
Eläinsuojelulaki (247/1996) ja sen nojalla annetut asetukset
Eläintautilaki (76/2021)
Eläinterveyssäännöstö (429/2016)
Laki eläinten kuljetuksesta (1429/2006)
Laki eläinten lääkitsemisestä (387/2014)
Lääkelaki (395/1987)
Laki lääkelain muuttamisesta (22/2006), §54a – 54d
Laki maatalouden tukien toimeenpanosta (192/2013)
Sivutuotelaki (517/2015)
Terveyslaki (1326/2010)
Terveyslaki (763/1994)
Tupakkalaki (549/2016)